

NR2, 2013

50-

Brand

PRIVATISERAD EGENDOM ÄR STÖLD

Thatcher må vara död, men hennes politik lever i högsta grad. Den ekonomiska kris som bröt ut med amerikanska bankkrisen och nu tvingar Europas ekonomier på knä är både nyliberalismens kris och triumf. På samma gång. Samma ekonomiska doktriner som bidrog till krisen drivs nu igenom och fastcementeras ännu hårdare. Krispolitiken har i praktiken blivit ett redskap för ett klassangrepp ovanifrån, en gigantisk omfördelning av resurser uppåt i samhällshierarkin.

Nyliberalismen har sedan 80-talet inte bara strävat efter att avreglera marknader, utan även ta sig in i den skattefinansierade offentliga sektorn och göra vinster på välfärden. Bolagiseringar, outsourcing och marknadsutsättning av offentlig verksamhet, marknadshyror och privatiseringar har kastat ut välfärden på marknaden att plundras. Välfärdsstaten har blivit nyliberalismens guldkalv och mjölkko.

En nyliberal förvaltningspolitik som *New Public Management* (NPM), där japanska styrmetoder - så kallad lean production - från de toyotistiska bilfabrikerna importerats in i offentliga sektorn. Varje verksamhet ska göras mätbar och konstant effektiviseras, tempot ska höjas och fler "enheter" produceras. Målet är att "plocka fler pinnar", hela tiden förbättra statistiken och prestationsnivån.

Oavsett om det gäller behandlade patienter i sjukvården eller utvisade papperslösa migranter i tunnelbanan.

"Läkekonst har ersatts av sjukvårdsproduktion" skriver *Svenska läkarsällskapet* på DN Debatt, efter tidningens granskning av tillämpningen av NPM i vården. Vad händer med välfärden när den ekonomiska vinsten - snarare än våra behov - ställs i första rummet? Vilka krämpor är mest lönsamma att behandla? Vilka piller ger mest profit? Vilka områden ger mest avkastning att driva en skola inom? Vilka sorters bostäder och stadsdelar förbättrar läget och ger bäst marknadsvärde?

Den ekonomiska krisen matade inte av plundringen, utan den lade snarare in en högre växel. Vatten, el, sjukvård, försvar, gränskontroll, allmännyttans bostäder - allt är till salu! Till REA-priser! Allt ska bort! Men plundringen sker inte bara inom de offentliga allmänningarna - utan även inom de naturliga.

Den ekonomiska och ekologiska krisen går hand i hand. Den nyliberala dynamiken har öppnat upp en avreglering av hypeexploatering av såväl arbete, välfärd och natur, vilket i sistnämnda fallet fått förödande miljökonsekvenser i både koldioxidutsläpp och jakt på råvaror.

Alla vackra löften från Klimatkonferensen *Cop15* i Köpenhamn 2009 är nu glömda. Eko-

nomska krisen kom emellan. Den gröna kapitalism vi då varnade för, framstår nu nästan som radikal. Istället har en gigantisk jakt på naturresurser intensifierats av krisen, vilket fått land efter land att effektivt skrota sina miljölagstiftningar de senaste åren, deklarerat naturområden som riksintressen, driva bort urfolk och frånta dem deras rättigheter. När ekonomin blir svagare framstår det som en möjlighet att utvinna resurser där det tidigare ansetts som ekologiskt oförsvarbart. Vem har råd att ta hänsyn till miljön i en ekonomisk kris? Nu gäller det enbart att få de ekonomiska hjulen att snurra igen och öppna upp nya marknader igenom. Nya utvinningsformer av tidigare oätkomlig olja och naturgas genom fracking, nya metoder för att utvinna mineraler genom kemikalisk urlakning har öppnat upp exploateringsmöjligheter som tidigare inte funnits.

Den geopolitiska situationen målar kraftigt om världens karta. De snabbt industrialiserande länder och nya ledande världsekonomier - de globala fabriksländerna som Kina, Brasilien, Indien och Ryssland - jagar naturresurser i Afrika och Latinamerika. Och här i Sverige - som tävlar i att bli världsledande i mineralexport. "Gruvnäringen är för Sverige vad oljan är för Norge", förklarade statsminister Fredrik Reinfeldt

när han lanserade Sveriges nya gruv- och mineralstrategi på LKABs presskonferens i Kiruna i höstas. Nu sker provborrningar i hela Sverige och markområden öppnas upp för projekteringar och exploatering. Kampen om Ojnareskogen på Gotland var bara en första föräring av en väg kommande konflikter som kommer öppna upp de närmaste åren. Gruvläckaget i Talvivaara i Finland under hösten visar vilka katastrofala följder den nya gruvboomen kan få.

Motståndet mot vinst i välfärden och för bevarandet av en gemensam välfärd har tagit fart det senaste året. Lokala aktionsgrupper som arbetar för att skydda naturområden mot utplundring och ekologisk katastrof formas i varje land. Nu hoppas vi bara att dessa två kamper - för de sociala och naturliga allmänningarna - ska finna varandra och börja samverka. Detta nummer av Brand är vårt bidrag till det mötet. Låt oss tillsammans krasha nyliberalismens plundringsfest och ta tillbaka det som tillhör oss.

Brandredaktionen

Skattesänkningar som först och främst gynnat de rikas och välbeställda privata konsumtion underminerar den solidariska och demokratiskt styrda välfärden. Från att ha varit världsledande i uppbygget av en generell och relativt jämlik välfärd, har Sverige blivit världsledande i privatiseringar, avregleringar och en skenande ojämlikhet."

NATUR

En budkavel har under hösten löpt genom Sverige. Den har förbundit de områden som hotas av storbolagens nya exploateringsplaner för att

komma åt mineraltillgångarna. Budkavlen löpte från Ojnareskogen till Girjas och Laevas samebyar, vidare till Jokkmokk, Tärnaby och sedan sammanstråla på Södra Latin i Stockholm för en stor gemensam konferens i november förra året mot utplundringen av natur och naturtillgångar.

Ur kallelsen för Nätverket Budkavlen: "Sverige skänker bort sina mineraltillgångar till utländska gruvbolag. Skattepengar betalar för järnvägsnät och vägar som gruvbolagen använder och den enda intäkt som staten får är skatteintäkterna för de arbetstillfällen som genereras och en ynka halv promille i mineralavgift -

men miljardvinsterna försvinner utomlands. När gruvorna läggs ned efter ett tiotal år återstår endast hål i marken och eviga problem med giftigt gruvavfall som kan orsaka problem i hundratals år".

Bild: Anna Ehrlemark

SOCIAL

Ett "nja" till vinst i välfärden på sossarnas kongress blev ett antiklimax. Men det har byggts upp ett stort tryck underifrån i välfärdsfrågan, både inom och utanför socialdemokratien. I början

av februari hölls en "välfärds-kongress" i Stockholm. Där bildades *Folkkampanjen för Gemensam Välfärd*, ett gemensamt initiativ mellan Nätverket Gemensam Välfärd (Attac, MJV och Seko), Välfärd utan vinst (Septemberalliansen) och Rädda Vården i Skåne. Syftet är att sätta välfärdsfrågan överst på agendan till valet 2014.

En landsomfattande manifestation dag planeras till 21 september (S21). "Under mer än 20 års tid har den behovsstyrda, generella välfärdspolitiken gradvis nedmonterats och ersatts av en vinstdriven, marknadsstyrd välfärd". Under paroller som "valfrihet" och "försvara välfärdens kärna" plundras våra gemensamma tillgångar.

HUR GÅR DET, PETTER NILSSON, CMS STOCKHOLM.

KRIS, KAPITALISM, KLASS OCH KRITIK

Vad kommer att ske under Marxkonferens 2013?

Den 19-20 oktober på Södertörns högskola kommer vi att slå upp portarna för Sveriges största Marxkonferens på mycket länge.

Vi har hängt upp konferensen kring fyra K:n – Kris, Kapitalism, Klass och Kritik. Under dessa fyra rubriker kommer först en eller flera huvudtalare inleda med att beskriva området och de problem som finns. Under varje tema finns sedan flera seminarier med panel-samtal dit man kan anmäla texter via hemsidan – marx2013.com, och slutligen workshops

där samtalen "tillämpas" i samtal kring konkreta konflikter och problem.

Varför organisera en Marxkonferens?

Vi som arrangerar konferensen är forskare och aktivister med bakgrund i en mängd olika rörelser – utomparlamentariska, partier, breda och smalare – men vi har det gemensamt att Marx teorier för oss alltid utgjort ett av de viktigaste verktygen för att förstå och förändra världen.

Marxismen har länge varit frånvarande i den svenska idédebatten så detta är ett sätt att bjuda in den internationella

debatten och visa svenskarna att marxismen fortfarande är en levande strömning runtom i världen. Förhoppningen är att konferensen ska ge en nytändning för den svenska politiska teorin.

Vad är det tänkt konferensen ska leda till?

I de politiska konferenser vi i arrangörsgruppen tidigare deltagit i har det ofta varit en renodling åt antingen det akademiska eller aktivistiska hållet – antingen abstrakta diskussioner om teoretiska problem, eller alltför konkreta diskussioner om en specifik konflikt som en viss grupp aktivister har. En

av våra förhoppningar är att överbygga det avståndet. Vi vill ge aktivisterna möjlighet att ta del av den senaste forskningen från de som har möjlighet att leva på att forska och tänka kring politisk teori, och vi vill tvinga den diskussionen att vara politiskt relevant. Men inte genom att reducera den ena till den andra utan genom att ge båda möjlighet att träffas och hitta en gemensam grund. Det kommer att ge oss mer politiskt relevant forskning och mer effektiv politisk praktik.

HUR GÅR DET, ALBY INTE TILL SALU.

HYRESRÄTTEN ÄR DUBBELT BESKATTAD

Varför har ni bildat Alby inte till salu?

Vi bildade vår grupp för att Botkyrka Kommun tillsammans med det kommunala bostadsbolaget Botkyrka Byggen valde att sälja ut en stor del av vår allmännytta till en privat hyresvärd. Det rör sig 1300 lägenheter på det området som vi kallar för albyberget. Beslutet togs utan att rådfråga oss boenden, när vi fick nys om detta var det väldigt många som blev upprörda och uttryckte starkt och tydligt att man inte ville sälja ut sina hem. (V) i kommunen har varit väldigt tydliga med att

det finns andra alternativ som är värda att lyfta upp som kommunen och bolaget i sin tur aktivt ignorerat. Vi valde att bilda en grupp för att samla namnunderskrifter och på så sätt få igenom en folkomröstning i kommunen gällande utförsäljningen.

Vad är problemet med utförsäljningarna av allmännyttan?

Det finns många exempel där privatiseringen av hyresrätter har lett till sämre förhållanden för de boende, som exempelvis höjda hyror, uteblivna renoveringar m.m. I dokue-

menten som står till grund för försäljningen finns det även tydliga tecken på att man vill starta en gentrifieringsprocess av området genom att sälja ut beståndet. Detta ser vi som ett stort problem.

Hur skulle man kunna sköta allmänningarna (bostäder) istället?

Miljonprogrammen byggdes av staten för att råda bot på den stora bostadsbristen som rådde. Det var ett socialt projekt. Idag är hyresrätten dubbelbeskattad och får inte ta del av ROT. Staten borde

kunna ta ett ansvar för något de var med och byggde. Det är inte meningen att hyresgästerna ska betala hela summan och även göra så att det kommunala bostadsbolagen går i vinst. Ett förslag är att staten tar sitt ansvar och gör något åt den dubbla beskattningen så att allmännyttan har råd att vara kvar.

Bild: Charlotte Stenson

PRIVATISERADE RUM

BEVARA ALLEMANSRÄTTEN. KLARA MEIJER I SKÄRVORNA AV STAD OCH LAND.

"Den internationella marknadsföringen av Stockholmsregionen blir allt viktigare."

(Framtidsutredningen, Stockholms stad)

"En historia utan bilder"

(Marguerite Duras, Fartyget Night)

I över tre år har jag nu nästan varje morgon vaknat upp på en bestämd plats i en säng jag lite missvisande kallar havet. Jag ser från denna plats först fönstret, sedan gatan utanför, efter trädet, bilmecken, trevningshuset från femtiotalet utan hiss, en byggares ben som stegar uppför trapporna. Platsen går under många namn 1. mitt hem 2. Bjursätragatan 3. På andra sidan centrum. 4. Rågsved 5. Bandhagen (posten) 6. När jag besöker den jämtländska by som jag i begynnelsen kommer ifrån säger jag inget av ovanstående – jag säger Stockholm, i utsagan sker två motsatta rörelser. Den ena ett polerande och sammanfogande av dessa bokstäver, som om jag slipar ordet gör det runt och till gnistrande stål. Den andra rörelsen – som är den minst våldsamma – går ut på att jag tar upp en ishacka och hugger sönder det jävla ordet i i tusen skitbitar och slänger dessa skärivor rakt upp i luften samtidigt som jag skriker ett avgrundsbröl om död, glasfa-

sader och batongslag så att det känns som om mina lungor ska spricka och som om jag i resten av mitt liv kommer att ha kinderna fulla av svidande salta tårar.

Det mars-snöar, jag springer ned på stigen utanför mitt hus, ner för den branta backe med isbefläckad lera som ser ut som upplösta gap med frusen fradga. Kommer ned på gångvägen, möter vita ansikten med hundar i koppel, det heter att rasta hunden. Kommer till den befusna ängen – utan fågelkvitter. Minns förra sommarens mer visuellt tilltalande 'naturupplevelse' och kommer sen att tänka på den arga polistanten utan uniform eller bricka som ville ringa på poliser med uniform och bricka för att det lekta 14-åringar i färhagen. Minns hur hon tvingar in mig i sin allians och hur jag sedan går in för att lösa upp situationen som har bundit mig på ett sätt så att det känns i mina inälvor. När jag korsar stängslet passar hon på att knyta ett band till: säger att jag ska akta mig "för de är inte vita".

Nu i marssnön – ska jag ändå ropa: Bevara allemansrätten! (vilka är dessa alla som har rätt) Rågsveds friområde måste finnas. Alternativet är nämligen att det byggs

flera hundra miljonvillor med parkering för två bilar per hus – färhagen bli någons grönskande tomt – då är det inte längre kvasipoliser utan uniform som patrullerar, nej de som kommer vakta vägarna och tomterna är kvasipoliser med batonger.

"Skapa en positiv bild av Söderort och dess stadsdelar"

(Handlingsplan; Vision Söderort)

Mina drömmar blev penetrerade av marknaden när jag var mycket liten. Jag brukade leka att den en-kvadratmeter stora toaletten i föräldrahemmet utan varmvatten var en inglasad hiss i ett kontorskomplex – att min mammas handmålade blommor var knappar som skulle ta mig upp i staden. Jag lekte denna lek i timmar – dagligen. Leken är oroväckande lik Stockholms stads visionsbilder om 2030 – framtiden.

Med andra ord: Som när det nyligen privatiserade gymmet i grannförorten Högdalen tycker att alla som tränar där ska ha råd med en personlig tränare och ha kroppar som går att sälja i marknadsföringen av samma gamla lokaler som en gång i tiden var lättare att tillträda för en vårdarbeters otrimmade kropp, men som nu rymmer samma spärrar

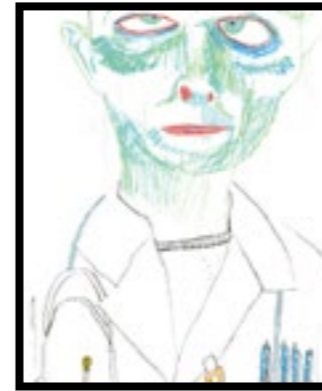
med dyrare inpassering för att våra gäddhångsarmar och urblekta träningskläder måste försvinna. För att stället ska bli attraktivt för någon annan.

Marknadens penetration (i jämtländsk folkmun, väldigt döljande, benämnt som Stockholmare) hade under barndomstiden visuellt inte tagit sig fullt uttryck i landskapet (detta påstående är förmodligen historieförfalskning). Nu syns den påtagligt i form av gigantiska fritidshus som används några gånger om året. Samt genom att det böljande vita – i dess dubbla bemärkelse – landskapets så kallade allmänna skidspår och renbetesmarker blir till turistanläggningar som kräver innehav av dyra inträdesbiljetter.

Finns det en kausalitet? För varje fattig kropp som flyttar ner/bort byggs ett monument – av en rik dito som ibland åker upp/bort – som har formen av en välutrustad flerplansvilla med fjällutsikt.

Privatisering – det finns nu ett pågående upprepat mantra för detta: Att sätta något på kartan.

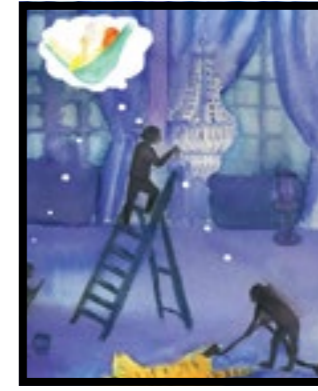
Klara Meijer

Värdfabriken. Sjukvården ska fungera efter samma metod som japanska bilfabriker. Nu havererar löpande bandet. Läs mer på sid. 18

Sim City för fullvuxna. Nyurbanisten tittar på staden från ovan, med linjal och passare. Ordning muss sein! Läs mer på sid. 30

Rånad tid. Trots teknikens utveckling har vi fortfarande åtta timmars arbetsdag. Vad händer med arbetstidsförkortningen? Mer fritid nu! Läs mer på sid. 36

Gruvhysteri. Resursjakten har tagit ny fart i den ekonomiska krisens spår. Nu provborras det i hela Sverige. Men vad kommer miljökonsekvenserna bli? Läs mer på sid. 48

INNEHÅLL

"SOM REVOLUTIONÄR ANARKIST HAR JAG GJORT
MIN REVOLUTION. LEVE ANARKIN!"
VEM RÅNAR EGENTLIGEN VEM? SID 10.

INNEHÅLL BRAND NR. 2 2013

Brandtal - Egendom är stöld	3
Alby inte till salu - Hyresrätten är dubbelt beskattad	4
CMS Stockholm - Kris, kapitalism, klass och kritik	5
Klara Meijer - Privatiserade rum	6
I RÖRELSE	
Alva Snis Sigtryggsson - Och om lagen hotar framtiden?	8
Britta Calamnius - Jag tillhör Ojnarefolket	9
Marius Jacob - Varför jag stal	10

Patrik Gronostaj - Revolutionära moln på himlen	12
Marcel Mangold - Franceafriques sista dagar?	13

TEMA PLUNDRINGEN AV DET GEMENSAMMA

Virvelvinden - Vårdslost, Global strejkväg i sjukvården	15
Lundabor mot nedskärningar - Syrror berättar	16
Daniel Gahnertz - Dikt	16
Mattias Nilsson - Vi är redan så effektiva vi kan bli	18
Elliot Baron - Omtanke som vara	20
Kajsa Philipsson - Att osynligt städa	22
Rätt att bo - Rövorna i Stockholms stad	24
Lisa, Nätverket Linje19 - Hyresrätten har blivit het igen	28

Alex och Hampus, Trafikjam - På spaning efter den stad som flytt	30
Joseph Zacune, Transnational Institute - Europa plundras	33
Linn Spross - Rånad tid	36
George Caffentzis - Lön och lån	40

TEMA PLUNDRINGEN AV NATURTILLGÅNGAR

Gunnar Westling - Idle no more	45
Giulio Uhaluer - Urfolkfront mot fracking	47
Jonas Biström - Finsk katastrof	48
Erik Persson - Gruvhysteri	50
Emil Myrsell - I Kiruna flyttar man berg	52
Josef Yusuf - Inte en meter åt maffiakapitalet	55

Emilia Felix - Mat och autonomi	58
Kolya Abramsky - Klasskampens bränslor	64

KULTUR

Lars Rosenström - Rotnagardjuren	68
Kajsa Ekis Ekman - Bokbål	70
Jesper Lundby - Tar bussen	71
Erik Haking - Osynliga handen	72
Martin Wikberg Grissler - Noll tolerans	73
Tone Schunnesson - Är rasande	74

Sara Hansson - Serie	75
----------------------	----

i rörelse

ALVA SNIS SIGTRYGGSSON OM DRÖMMAR, ILSKA OCH GAFFELFIBBLOR. OCH OM LAGEN HOTAR FRAMTIDEN?

Varför bryr ni er om den här lilla skogen?

Varför bryr ni er om en liten blomma?

Varför bryter ni lagen?

Varför kan ni inte bara acceptera ett domslut? De har ju faktiskt tillstånd!

Jag kan nog inte räkna hur många gånger jag svarat på dessa frågor. Ändå känns varje svar knapphändigt och otillräckligt. Hur mycket jag än förklarar hur unik Gaffelfibblan är. Hur mycket jag än förklarar att den här naturtypen, den finns ju faktiskt bara just här. Hur mycket jag än säger att domen i sig bryter mot både Sveriges och EU:s lagar.

Hur mycket jag än. Så känns det knapphändigt. Och otillräckligt.

Tiden har gått ett halvår sedan Ojnarenskogen, en skog på norra Gotland, utgjorde förstasidesstoff när Nordkalk ville anlägga ett gigantiskt kalkbrott där. Nu sitter jag vid köksbordet och läser om REVA, om Syrien, om gruvan i Finland vars gift snart är ute i hela det finska sjösystemet. Jag läser om politiska snedsteg och desperata förslag.

Och då inser jag att hur mycket jag än förklarar så besvarar jag

inte de frågvisa människorna. Jag besvarar inte nyfikenheten.

För det som hände i Ojnarenskogen hör inte till vanligheten. Det hör inte till vanligheten att vi faktiskt nyttjar vårt medborgarskap full ut. Det hör inte till vanligheten att vi kliver ur vår inträngda konsumentroll och blir aktiva invånare i samhället.

Det hör inte till vanligheten. Det är inte det vi ska göra. Istället ska vi acceptera den tysta överenskommelsen om alltings relativa perfektet. Om Sveriges välutvecklade demokrati. Om vårt prickfria rättssystem. Våra ansvarstagande politiker.

Tyst tyst ska vi acceptera och när vi faktiskt undrar vad vi kan göra? Då får vi höra att vi kan sopsortera, köpa rätt kaffe eller kanske prata om det vid köksbordet.

Drömmarna och visionerna. Ifrågasättandet. Ilskan. Alla är avvikande beteenden till en tyst norm. Bry dig inte. Gilla läget. De vet nog vad de gör där uppe. De som har makt.

Och det där skrämmer mig. Passiviteten skrämmer mig. Den är norm och den tillåter ett ohållbart system att växa, spreta ut i alla skikt, ta över.

Den tillåter ogenomtänkta

politiska beslut. Den tillåter bristen på politisk analys. Den tillåter kortsiktiga lösningar som på lång sikt skapar en framtid som ingen vill lämna över till vare sig barn eller barnbarn.

Det råder desperation. På randen till kollaps.

Vi tar slut på de naturresurser vi har kvar. Väljer att inte tänka på vad som händer när de tar slut. Vi stänger människor ute med imaginära, stenhårda, murar. Väljer att inte tänka tanken att vi alla är människor, lika mycket värda.

Vi pumpar in mer och mer pengar i ett ekonomiskt system som gör oss olyckliga. Väljer att inte ifrågasätta.

Det är norm att förstöra miljö och natur. Vi har en lagstiftning som försvarar det. En politik som försvarar det. En ekonomi som försvarar det.

Och då inser jag att hur mycket jag än förklarar så besvarar jag inte de frågvisa människorna. Kanske borde jag istället svara:

Vi kommer bry oss om den här skogen så länge rättssystemet, politiken och det ekonomiska systemet inte gör det. Vi kommer bryta mot lagen tills dess att den inte bryter mot vår gemensamma framtid. Vi tänker inte acceptera

ett domslut som dömer ut våra chanser att skapa en långsiktigt hållbar utveckling.

Och jag vill uppmana er alla till ilska. Till ifrågasättande. Till drömmar och till visioner. Allt det där som en gång i tiden var självklart för vår demokrati.

Jag kommer att tänka på några rader av *Hoola Bandoola Band* som kanske beskriver det bättre än något annat:

Och dom försöker lura i en att historien har ta'tt slut så att man inte ska bekymra sej om hur det kommer att se ut Ja, som om allting som har hänt förut skulle leda fram till nu och inte vidare... Långt, långt vidare... Men har vi tur så tar historien inte slut på länge än Och det är vi som är legenderna för dom som kommer sen Men chanserna idag kommer kanske aldrig mer igen ifall vi inte tar dom.

Alva Snis Sigtryggsson

BRITTA CALAMNIUS SMAKAR PÅ ORDEN.

JAG TILLHÖR OJNAREFOLKET

Det började för sju år sedan. Jag läste i en tidning att företaget Nordkalk sökte tillstånd att öppna ett stort kalkbrott i Bunge, nära Fleringe. Platsen där de tänkte bryta kände jag inte till, men däremot Fleringedalen med den historieomsusade spelmansgården Grodda inte långt därifrån. Ett älskat utflyktsmål vars stämningsfulla lugn hotades av närheten till störande industriarbete i omfattande skala. Då visste jag inte att det fanns ett unikt landskap som var direkt hotat av Nordkalks planer. Då kände jag ännu inte till Ojnarenskogen.

Resan dit blev lång! De första åren var jag ensam med min oro men ville gärna ingripa. Jag hittade en hemsida på nätet, fick veta att det fanns en förening, Bevara Ojnarenskogen, och anmälde mig

dit. Läste naturkunskap och floristik, skrev några insändare när jag kände mig stark nog, var med på domstolsförhandlingar och guidningar med flera instanser inom miljöretten och fick äntligen uppleva Ojnarenskogen på plats. När Högsta Domstolen till sist gav tillstånd till kalkbrytning i juli 2012, besökte jag ofta Fältbiologernas läger vid Bunn i Bunge, umgicks med lägerdeltagare och besökare och strövade omkring på upptäcktsfärder i Ojnarenskogen.

Många fler samlades kring lägret, det var människor i alla åldrar och från olika platser. Själv var jag två generationer äldre än de unga i lägret och fick uppleva hur lätt det är att spränga generationsgränserna när man brinner för ett gemensamt mål:

att bevara skyddsvärd natur! Vad som sedan hände känner ni nog redan till, om avverkningen som stoppades av aktivister och HD:s beslut att ingenting får avverkas förrän de har kungjort sin dom.

Vårt engagemang för vattnets vägar genom kalkberget och de många skyddsvärda arterna är redan omskrivet och känt. Just nu engagerar jag mig i Ojnarenskogen som strövområde och försöker lära mig mer om naturens betydelse för människors hälsa till kropp och själ. Ojnarenskogen med sin mosaik av olika naturtyper från våtmark till hällmark och allt möjligt däremellan tror jag har just de egenskaper som människor mår bra av. Som hälsokälla, kunskapskälla och glädjekälla! Vad skogen och gemenskapen har

tillfört mig kan sammanfattas i en dikt från den 3 februari 2013.

I dag fann jag ett bra uttryck för tillhörighet.

Det var under en fikapaus vid en kortfilmsinspelning i Kramproboden, Fole.

Jag skulle berätta något från Ojnarenskogen.

Då började jag helt spontant: -Jag tillhör ju Ojnarefolket, och...

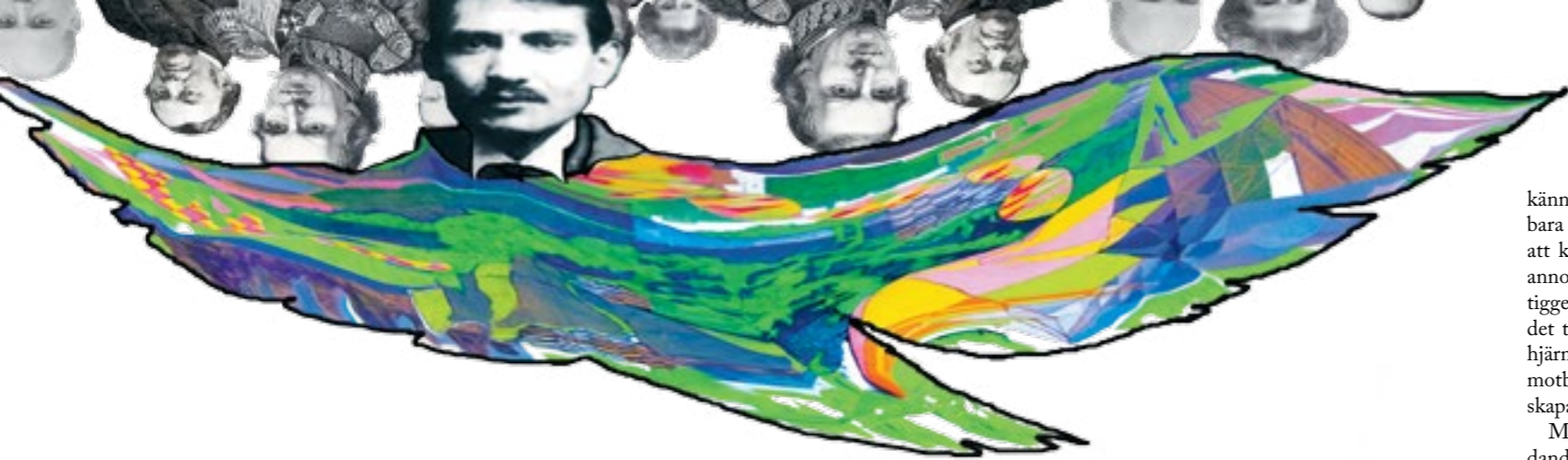
Vilken skön känsla att kunna uttala de orden.

Att ha hittat en tillhörighet. Att ha hittat hem.

Smakar på de orden. -Jag tillhör Ojnarefolket!

Britta Calamnius
Bild: Charlotte Stenson

VARFÖR JAG STAL

DEKLARATION INFÖR RÄTTEN I SOMME DEN 8 MARS 1905

Mina herrar!

Ni vet nu vem jag är; en upprorsman som har livnärt sig på stölder. Jag har också satt eld på några hotell och försvarat min frihet mot aggressioner från maktens agenter.

Jag har blottlagt hela mitt liv i kamp, jag ställer upp det som ett problem för Er förståndsformåga.

Jag anhåller inte om förlåtelse, inte om överseende. Jag tillerkänner ingen rätten att döma över mig. Jag ställer mig inte in hos dem jag hatar och föraktar. Ni är de starkaste. Gör med mig vad Ni vill - skicka mig till tvångsarbete eller till schavotten, det rör mig inte i ryggen! Men innan vi skiljs åt, låt mig säga ett sista ord.

Eftersom Ni framför allt anklagar mig för att vara tjuv, kan det vara lämpligt att definiera stölden.

Enligt min åsikt är stölden ett behov av att bemäktiga sig som varje människa känner. Ett bemäktigande för att tillfredsställa begär. Detta behov tar sig alla yttringar - alltifrån stjärnorna som föds och dör med de levande varelserna till insekten som cirklar i rymden, så oändligt liten att våra ögon endast med svårighet upptäcker den. Livet är ingenting annat än stöld och massaker. Växterna och djuren förtär varandra för att kunna överleva.

Den ene föds för att utgöra föda åt den andre, och trots den grad av civilisation - fulländning rättare sagt - som människan har uppnått, så undkommer hon inte denna lag. Undflyr hon den är hon dödens. Hon dödar, och växterna och djuren föder henne. Hon är det levandes omätliga herre.

Bland den näring som håller människan vid liv finns också luften, vattnet och ljuset. Har någon någonsin sett två människor kivas med varandra, döda varandra, för rätten att uppta dessa näringsämnen. Inte vad jag vet. Dock är det just dessa ämnen förutan vilka människan inte kan leva.

Man kan klara sig många dar utan att förtära den föda för vilken vi låter oss förslavas. Är det likadant med luften? Nej, inte ens en kvart klarar man sig utan. Tre fjärdedelar av vår vikt utgörs av vatten och utan det skrumpnar våra vävnader. Utan värme, utan sol vore livet omöjligt.

Varje människa tar sig, stjälar, denna näring. Har hon då begått ett brott, en förseelse? Nej, förvisso inte! Varför undantar man då det övriga? Därför att detta övriga fordrar en ansträngning, ett visst arbete. Men arbetet måste vara ett samhälles egendom, dvs ägas av en sammanlutning av alla individer som med minsta möjliga ansträngningar försöker åstadkomma mesta möjliga välstånd. Är detta en beskrivning av det rådande? Är Era institutioner grundade på en sådan organisation? Sanningen säger motsatsen.

Ju mer en människa arbetar desto mindre har hon - ju mindre hon producerar desto mer äger hon. Det är alltså inte insatsen som räknas. De fräcka tillväller sig all makt och skyndar sig att legalisera sina egna rov. Uppifrån och ner på samhällsstegen är allt bara bedrägeri å ena och idioti å andra sidan. Hur kan Ni begära att jag som är övertygad om dessa sanningar ska kunna respektera ett sådant sakernas tillstånd?

TJUUV OCH BANDIT KALLAR NI EN MÄNNISKA. NI SÄTTER UPP LAGENS FÖRORDNINGAR MOT HENNE UTAN ATT FRÅGA ER OM HON ALLS HADE KUNNAT VARA ANNORLUNDA.

En spritlangare, en bordellpappa, berikar sig medan ett geni kan dö av hunger i en usel sjukhussäng. Bagaren som bakar brödet får inget själv, skomakaren som förser miljonärerna med skodon går själv barfota, vävaren som skapar de väldiga textillagren har bara några paltor, muraren som bygger slott och palats bor i ett syrefattigt kyffe. De som producerar allt har intet och de som producerar intet har allt.

Ett sådant tillstånd kan bara skapa motsättningar mellan de arbetande klasserna och den besittande, det vill säga förslöade, klassen. Kampen bryter ut och hatet slår hårt.

Tjuv och bandit kallar Ni en människa. Ni sätter upp lagens förordningar mot henne utan att fråga Er om hon alls hade kunnat vara annorlunda. Har någon sett en kapitalist begå inbrott? Inte vad jag

känner till. Men jag som varken är kapitalist eller egendomsägare utan bara en människa utrustad med inget annat än armar och huvud för att klara livhanken, för min del gäller att livet inte kunde ha varit annorlunda. Samhället erbjuder mig tre existensmöjligheter: arbetet, tiggeriet, stölden. Arbetet är mig inte motbjudande, långt därifrån - det tilltalar mig - människan måste arbeta, hennes muskler, hennes hjärna besitter en viss energi som måste förbrukas. Vad som är mig motbjudande är att svettas blod och tårar för en allmosa i lön, att skapa de rikedomar som man berövar mig.

Med ett ord: det är prostitutionen av arbetet som är mig motbjudande. Tiggeriet är förnedring, förnekandet av all värdighet. Varje människa äger tillträde till livets bankett.

Rätten att leva tigger man inte om - den tar man sig.

Stöld - det är återställandet, återtagandet av egendom. Hellre än att gå i kloster i en fabrik, i tvångsarbete, hellre än att tigga om det jag har rätt till, gör jag uppror och bekämpar mina fiender in på bara skinnet genom att förklara krig mot de rika, genom att anfälla deras förmögenheter.

Jag vet förvisso att Ni hellre hade sett att jag underkastat mig Edra lagar. Som läraktig och självutplånad arbetare skulle jag ha skapat rikedomar i utbyte mot en löjligt liten lön och, när min kropp var utsliten och hjärnan slö, ställt mig åt svälta i gathörnet. Då skulle ni inte kalla mig "cynisk bandit" utan "hederlig arbetare". Ni kanske rentav hycklande skulle tilldela mig en medalj för lång och trogen tjänst. Prästerna utlovar ett paradiset åt dem de lyckats lura. Ni, ja ni, är inte fullt så abstrakta - ni erbjuder bara en värdelös papperslapp. Jag tackar Er för denna välvilja, denna erkänsla, mina herrar. Jag föredrar att vara en cyniker medveten om sina rättigheter framför att vara en automat, en karyatid.

Alltsedan jag blev medveten har jag utan skrupler ägnat mig åt stöld. Jag slåss inte inom Er låtsade moral, som sätter upp respekten för äganderätten som en dygd, eftersom det i själva verket inte finns några större tjuvar än de egendomsägande.

Skatta Er lyckliga, mina herrar, att denna fördom har slagit rot i foket, ty där har ni Er bästa väktare. Vål medvetna om lagens, våldets rättare sagt, vanmakt har Ni gjort det till Er trognaste väktare. Men tag Er i akt, allt har sin tid. Allt som ni har byggt upp med list och våld, kan list och våld förgöra.

Folket utvecklas alltid. Ser Ni inte hur alla dessa utsvulna stackare, alla tiggare, med ett ord: Era offer, medvetna om dessa sanningar och sina rättigheter med dyrk och kofot angriper Era boningar för att återta det som de skapat och som Ni har bestulit dem?

Tror Ni att de blir än mer olyckliga? I så fall tror jag motsatsen. Om de noga tänker efter, så kommer de att föredra att löpa vilken som helst risk framför att föda Er i jämmer och elände.

Fängelset - straffarbetet - schavotten! kommer man att säga. Men vad är det i jämförelse med ett förslösat liv i lidande.

Den minderåriga som i jordens innanmäte kämpar för sitt bröd, som aldrig ser solen lysa, som i vilket ögonblick som helst kan dö i en gruvexplosion; taktäckaren som går från tak till tak, som kan störta ner och bli till intet; sjömannen som vet när han seglar men inte om han någonsin återvänder. Många andra arbetare drabbas av fruktansvärda skador i sitt arbete som förtär dem, förgiftar dem, dödar dem i skapandet för Er. Det är inte gendarmerna, poliserna, Era drängar, som - för det ben Ni slänger åt dem att gnaga på - allt som oftast möter döden på gatan i kampen mot Era fiender.

Uppfyllda av Er rättsliga egoism förblir Ni skeptiska inför denna vision, inte sant? Folket fruktar oss, tycks Ni vilja säga. Vi regerar det

genom fruktan för förtryck - om det skriker så kastar vi det i fängelse, om det rör sig så sänder vi det i tvångsarbetsläger, om det handlar så giljotinerar vi det! Dåligt uträknat, mina herrar, tro mig. De pinor som Ni utdömer är allt annat än ett serum mot revolten. Förtrycket är, långt ifrån att vara ett ens tillfälligt botemedel, ett förvärrande av det onda.

Sådana kollektiva åtgärder kan bara föda hatet och hämnden. Det är en ond cirkel. Förresten, efter att ha låtit huvuden falla, efter att ha befolkat tukthus och slavläger, har Ni då hindrat hatet från att komma till uttryck? Ja varsågod, säg mig det! Svara mig! Faktiska händelser bevisar Er vanmakt.

För min del visste jag mycket väl att min väg inte kunde få annat slut än slavlägret eller schavotten. Som Ni ser har det inte hindrat mig från att handla. Att jag har ägnat mig åt stöld är inte en fråga om förtjänst eller vinning utan en fråga om rätt och principer. Jag har föredragit att bevara min frihet, mitt oberoende, min mänskliga värdighet, framför att leva av en husbondes nåd. Skarpt formulerat, utan förskönande omskrivningar: jag har föredragit att stjäla framför att låta mig bestjålas.

JAG SLÅSS INTE INOM ER LÅTSADE MORAL, SOM SÄTTER UPP RESPEKTEN FÖR ÄGANDERÄTTEN SOM EN DYGD, EFTERSOM DET I SJÄLVA VERKET INTE FINNS NÅGRA STÖRRE TJUVAR ÄN DE EGENDOMSÄGANDE.

Visst förkastar också jag den handling med vilken någon genom våld och list tillvärlar sig frukten av andras arbete. Och det är just därför som jag har förklarat de rika, dem som bestjäl de fattiga, krig. Också jag skulle vilja leva i ett samhälle där stölden var bannlyst. Jag betraktar och har bara tillämpat stölden som en handling av revolt i kampen mot den mest orättvisa av alla stölder: den privata äganderätten.

För att ominstetgöra en verkan måste man först ominstetgöra orsaken. Om stöld existerar, så är det därför att det finns överflöd å ena sidan och nöd å den andra; därför att allt tillkommer några få. Kampen upphör inte förrän människorna tar sina glädjeämnen och sina svårigheter, sitt arbete och sin rikedom, i gemensam besittning, inte förrän allt tillkommer alla.

Som revolutionär anarkist har jag gjort min revolution. Leve anarkin!

Marius Jacob

Bild: Charlotte Stenson

Alexandre "Marius" Jacob (1879-1954) var en fransk anarkist och rånar. Han är förebilden för Maurice Leblancs romankaraktär Arsene Lupin. Texten är tagen från antologin *Anarkisterna i klasskampen*.

i rörelse

REVOLUTIONÄRA MOLN PÅ HIMLEN MEGAFONER, MIKROFONER OCH MOBILER SPRIDER SOCIAL RÄTTVISA.

Molnen sveper förbi på den blå himlen och bollen rullar. Det finns många här som Zlatan. Vi organiserar fotbollsturneringar. Målen är tydliga, inte bara de på planen. Vi skapar en gemenskap, vi har kul, vi visar att vi tillsammans kan göra saker för vårt område. Vi lär känna varandra. Utan relationerna finns inget vi, ingen styrka och ingen att kämpa för.

Vi. När vi kommit så långt kan vi ta nästa steg. Kanske en basketturnering. En möjlighet att lära känna fler, att ha kul, att lära oss skapa tillsammans med fler. Tillsammans förvandla vårt område så fler känner alla.

Vi växer. Frågan är om vi vet hur stora vi ska bli. Större än Zlatan, i betydelse. Utan större mål än Zlatans tappar vi snabbt poängen med att vara ett vi. Vi växer in i större mål bortom fotbollsplanen. Vad är det att bli stor som organisation?

Vi säger det större målet är social rättvisa. Social rättvisa, jag vet knappt vad det är. Det är så stort, vem vet.

Om jag stänger ögonen ser jag hundra bilder av orättvisor att ställa till rätta. Nedlagda skolor som svar på låga betyg, stängda fritidsgårdar då ungdomarnas behov visat sig vara för stora och budgeten för liten, diskriminering som urvalsmetod bland arbetsansökningar, övervakningskameror stirrandes från husen, polisvisitationer som ingen vill se, soppor som simmar i en översvämmad källare i slumvärdarnas hus, en hög av politikernas brutna löften framför en brinnande valstuga.

Rättvisa att inte bli dissade för det man är men verkligen inte är (en kriminell apdjävel, en barnbidragsfödarmaskin, en primitiv terrorist) eller dissad för vem man inte tillräckligt är (inte tillräckligt blåögd, inte tillräckligt tät då skorna läcker, inte född på rätt sida av kartbokens streck eller ens på rätt sidor).

Om jag stänger ögonen ser jag social rättvisa i

att bli behandlad med respekt oavsett av vem man blivit född och var. Rättvisan då politikerna och de rika integrerats in i verkligheten. De ska få börja jobba och de arbetslösa ska få åka på semester.

En fotbollsturnering, en basketturnering. Vi fokuserar första, andra, tredje steget, hoppa, skjut. Slutet på resan ändras ändå på vägen. Fler bilder av orättvisor och rättvisor läggs till de vi redan samlat på oss. Vi väljer våra fighter. Vi fintar höger, springer vänster.

Vi går ut från fotbollsplanen. Försvaret våra kvarter från privatiseringar, från ombildningen av vår rättighet att bo till bostadsrätter för andra. Stoppa politikernas och tjänstemännens plan för oss. Stoppa företagen som vill dubbla sina vinster genom att dubbla våra hyror och stänga våra möteslokaler. Vi stoppar dem, men går vi framåt eller står vi still?

Vi fortsätter bygga på värat vi och möjligheterna ökar för vad vi kan göra. Några barn sitter på en grusplan och ritar gräs på stadskartan, vi ritas om världskartan, det är vårt mål. Ilskan och kärleken bubblar över. Bilder av social rättvisa sprids med megafoner, mikrofoner och mobiltelefoner och vi passar från en förort till en annan. Nya vi, poppar upp med popcorn och namninsamlingar på torgen.

Molnen sveper förbi på den allt mörkare himlen och bollen är fortfarande i rullning. Det finns många här som Zlatan, fast bättre. Revolutionen diskuteras just nu under molnen i en förort nära dig, vid sidan av en fotbollsplan.

Patrik Gronostaj

Megafonen.com – en enad förort kan aldrig bli besegrad.

FRANCEAFRIQUES SISTA DAGAR? EN KOMPLICERAD VÄG TILL SJÄLVSTÄNDIGHET OCH DEMOKRATI.

"Tack pappa Hollande och fabriker Le Drian och Fabius!" stod det på ett plakat i Timbuktu när befolkningen jublande tog emot François Hollande och hans ministrar som den andra februari kom på en blixervisit till Mali för att fira sin militära triumf. Ett sedan länge planerat och välregisserat krig som tillåter Frankrike att åter flytta fram positionerna i regionen. De absurda och samtidigt rörande scenerna den andra februari speglar det tveeggade förhållandet av närhet och avstånd, solidaritet och utnyttjande som präglar den postkoloniala existens som länderna i "Franceafrique" är dömda till. Även om malierna givetvis är tacksamma för att ha blivit befriade från islamisternas och banditernas förtryck, så är det en befrielse som på längre sikt även innebär att drömmen om oberoende och utveckling – en utveckling som Mali likt så många andra fransk-afrikanska länder känner sig snuvade på – med stor sannolikhet skjuts upp på obestämd tid. Priset för befrielsen är att "säkerheten" för de franska intressena och andra starka aktörers intressen (Algeriet, USA, olika företag, med mera) kommer före och sammanfaller sällan med landets egna behov och möjligheter att fatta beslut som långsiktigt gagnar befolkningen.

"Återuppbyggnad", demokrati och skapandet av en fungerande stat har pågått och misslyckats de senaste tio-femton åren. Det lär inte bli lättare efter kriget. Omfattande korruption, beroende av utländsk hjälp och en långtgående avregleringspolitik på uppmaning av Världsbanken och IMF (med bland annat en katastrofal privatisering av den tidigare så framgångsrika bomullsproduktionen) är huvudingredienserna i det som puttrat under åren 2002-2012. Nu förlängs och görs de komplicerande banden till Frankrike än en gång

om, vilket på nytt gör Mali, men även länderna i Sahel i stort, till mer av en zon (nu med olika staters militära närvaro i stället för islamister) än ett land som klarar av att bygga fungerande institutioner, omfördela rikedomar och uppnå ett minimum av social rättvisa. Det sista som behövs i Mali är att "självständigheten" – till och med som idé och föreställning – går förlorad och att hopplösheten och beroendeställningen biter sig fast. Befrielsen från förtrycket har visserligen medfört förhoppningar och krav på verklig hjälp. Men utan folkliga protester och ett rejält omvält politiskt samhälle blir det svårt att få till exempel bistånd, lyckade exempel på gräsrotsrörelserns arbeten och fredliga kompromisser i norr att kanaliseras in i ett långsiktigt progressivt scenario. Det finns fortfarande så pass många - andra stater, knarksmugglare, banditer och företag – som har att vinna på ett land med fortsatt porösa gränser och lagar.

Medan de starka staternas och företagens jakt på resurser fortsätter i Afrika är Malis befolkning antingen på flykt, i diaspora eller kvar i landet under svåra omständigheter. Även om kartorna och manuset än en gång har ritats och skrivits om, förblir förhållandet till tuaregerna, de skriande orättvisorna, våldets godtycklighet och maktlösheten konstant för befolkningen. De senaste årens uttalanden från såväl Sarkozy som Hollande om ett kommande slut på "Franceafrique" lär dröja om inte de som förlorar på det aktivt motarbetar dem vars intressen ligger i att "Franceafrique" fortgår på obestämd tid.

Marcel Mangold

VÅRDSLÖST

Vad händer när organisationsformen från japanska bilfabriker börjar användas inom vården? Ett vårdhaveri med överbelastning, bristande patientsäkerhet och utbränd personal.

Det råder en kris på Skånes universitetssjukhus (SUS) i Lund och Malmö. I januari 2013 gick arbetsmiljöverket ut och sade att pressen på akutpersonal i Lund var så stor att akuten hade riskerats att stängas som arbetsplats om den hade varit ett vanligt företag. I början av januari varnade anonym vårdpersonal på akuten i Malmö för att patientsäkerheten var i fara. Regionpolitikerna och de högsta chefernas svar på den här krisen är konstigt nog inte att tillsätta mer personalresurser till SUS. Nej, sade Jan Eriksson, lösningen är inte mer resurser, utan att vårdpersonalen ska jobba effektivare och att man under slutet av januari skulle genomföra ett "projekt". Projektet gick ut på att man skulle öka

"genomströmningen" och ta bort "flaskhalsar" – det vill säga skriva ut patienter snabbare.

Det här sättet att prata om vård – med ord som flaskhalsar, "produktionseffektiviseringar" och genomströmning – har regionpolitikerna och de högsta sjukhuscheferna hämtat från konceptet *LEAN production*. LEAN är en modell som uppfanns inom den japanska bilindustrin och som i korthet går ut på att låta de anställda arbeta i permanent kris. Där lät man underbemanna vissa uppgifter för att få folk att stressjobba snabbare och ständigt tänka utanför "boxen" för att lösa krisen. I SUS egen LEAN-satsning

har det handlat om att man under de senaste åren dragit ner på personal (minst 350 tjänster försvann 2012), minskat antalet sjukhusängar och haft vikarie- och anställningsstopp.

Det här har lett till att flera vårdarbetare som vi har pratat med varken har tid att äta eller ta rast under sina arbetspass, att de går till jobbet med ständigt magont på grund av stressen och att de tvingas att jobba över flera timmar varje arbetsdag.

Virvelvinden - Allt åt alla Lund

Bild: RESTLESSMINDS (Emmy Al Ghussein, Fabian Olovson)

GLOBAL STREJKVÅG I SJUKVÅRDEN

I Sverige finns det en spridd uppfattning om att det enda sättet att påverka vårdläget är genom politiska manifestationer. Men det finns gott om exempel på hur sjukvårdspersonal själva sätter press på de ansvariga direkt på sin arbetsplats. På Skånes universitetssjukhus har städare som varit med i Syndikalisterna genomfört flera strejker. I Norrland har personal på nedläggningshotade vårdcentraler ockuperat och tagit över sin arbetsplats tillsammans med lokalbefolkningen. Även runt om i världen finns det gott om exempel från de senaste årens globala nedskärningsvåg som visar hur vårdarbetare tagit strid för sina och sina patienters rättigheter.

Det kanske bästa exemplet är från förra vintern i Kanada, ett land med en relativt

stark offentlig sektor precis som Sverige. Efter månader av fruktlösa förhandlingar och olika strejkhott valde runt 1 000 vårdarbetare i Edmonton att utan varsel strejka "vilt". Efter bara några timmars vild strejk hade politiker skrivit på det avtal som facket officiellt hade krävt under ett år.

Men det är inte bara i Kanada som finanskrisens nedskärningar har mött motstånd från de som jobbar på sjukhus. För ett år sedan strejkade tusentals sjuksköterskor i Israel mot nedskärningar och eftersläpande löner i 17 dagar. I Madrid ockuperade vårdpersonal sjukhus som hotades med privatiseringar med ett överväldigade stöd från allmänheten. I Mozambique strejkade syror och doktorer tillsammans mot dåliga arbetsför-

hållanden för en månad sedan och i Kenya gick mer än 25 000 sjuksköterskor ut i en fem veckors strejk för säkrare anställningsformer, ökad personaltäthet och rätten till ett eget fack.

Massuppsägningar, sjuksköterskestudenternas löneuppror och de politiska protesterna på SUS har visat vägen ur en ohållbar situation. Från sjukhus runt om i världen kan lära vi oss att allmänhetens stöd till vårdarbetare gör att det går att ta ett steg till. Strejker, ockupationer och oberoende masskamp har på stället efter stället tvingat de ansvariga till förhandlingar, och i vissa fall gett klara segrar. Motstånd lönar sig!

Virvelvinden - Allt åt alla Lund

SYRROR BERÄTTAR

Lundabor mot Nedskärningar har samlat ihop berättelser från vårdpersonal. De lästes upp på manifestationen 8 mars. Här följer några historier.

SJUKSKÖTERSKA I LUND:

Anställningsstoppet har framförallt drabbat underskötersketjänsterna på min avdelning. Vi är flera underskötersketjänster back på vår avdelning sen de senaste månaderna. Sjukskötersketjänsterna har vi lyckats få dispens för. Dom förstår inte hur viktigt det är med undersköterskor på avdelningarna. Som sjuksköterska kan det hända att jag måste sitta flera timmar varje dag med rapporter, journaler, risk- och konsekvensanalyser, eller spendera jättemycket tid i telefon för att få tag i rätt läkare. Då är det oerhört viktigt att vi har undersköterskor ute på avdelningen som ser patienterna.

Man önskar att man hade mer tid. Att göra mer saker. Att få upp fler patienter ur sängarna. Lägga mer energi på att lyckas lista ut vad just den personen vill ha att äta. När det är riktigt hektiska dagar så handlar det bara om hålla näsan över vattenytan, och bara att hålla patienterna vid liv och ge dom dom mediciner de behöver ha. Men att man inte kan göra så mycket mer. Ens stolthet i arbetet försvinner lite för att man inte känner att "idag har vi gjort ett bra jobb". Även om man vet att det man har gjort är det man hunnit med och kunnat. Hela januari, december och under typ hela hösten körde vi på högvarv. Då bestod rasten i att man fick trycka i sig en smörgås stående över en diskbank.

Under de senaste månaderna har de stängt flera av avdelningar. Det generella med att de stänger ner de här avdelningarna är ju att det tjänar pengar. Men det försvinner vårdplatser. Dom patienter som borde ha legat på dom avdelningarna man stängt ner blir alltid utslussade på avdelningar där de inte ska ligga egentligen. Där personalen inte har vana eller erfarenhet att jobba med just den biten som de söker för. Och så får vi leta reda på en läkare som springer runt på tio andra avdelningar på ett arbetspass och som har femton olika patienter på olika avdelningar. Det är ju det som blir konsekvensen. Så har det varit jättelänge. Det behöver öppnas fler avdelningar. Men det knäppa är ju att de stängt ner avdelningar. Men det måste ju ingå i den här idén att man hela tiden vill maxa. Att det inte ska kunna stå vårdplatser "tomma" utan då måste de fyllas. Och då fyller vi dom med

fel patienter. Och då har vi produktionen igång hela tiden. Vi gör ju verkligen vårt bästa. Vi gör ett jättebra jobb. Men det blir ju diverse problem när vi saknar rätt erfarenhet, vana eller kompetens.

Men det ligger ju helt i linje med det som Jan Eriksson gick ju ut och pratade om. Det här projektet som man genomförde i slutet av januari som skulle lösa allting. Projektet skulle löpa under två veckors tid. Och då skulle alla avdelningar hela tiden rapportera in hur många patienter de hade och vilket vårdtryck de hade. Vilket handlade om att utnyttja alla avdelningar till max. Vilket ledde till att alla patienter som kom in via akuten direkt kunde få en vårdplats direkt. Så att dom inte skulle sitta som nån "propp" på akuten. Och det gjorde man genom att minutiöst kontrollera alla avdelningar. Det var ju det hela projektet handlade om. Det är ju ett jättekonstigt projekt egentligen för då accepterar man ju att patienter hamnar på fel avdelningar med fel medicinsk kompetens. Man kan ju inte vilja sträva efter ha en bra vård i så fall. Det kan ju inte vara syftet överhuvudtaget. Syftet är ju bara att maxa.

När Jan Eriksson tillträdde fick vi höra att han hade med sig en siffra från Göteborg på hur många patienter det skulle vara per personal. Och den siffran hade de använt till att spara in i Göteborg. Men när man applicerade den siffran i Lund på flera avdelningar så visade det sig att vi redan låg lägre än den siffran. Vi har alltså redan alltså fler patienter per personal än vad de hade i Göteborg under besparingstider. Så då satte man sig och räknade ut nya siffror som var ännu lägre. Det är mycket som talar för att det kommer tighas åt ännu mer. Siffrorna tar inte hänsyn till något. De ser bara patienter och personal. Man ser inte vilken typ av patienter det är. Man tänker inte överhuvudtaget. Man ser bara kallt på siffror. Personal kontra patienter kontra siffror. På min avdelning ska man nu bygga ut antalet vårdplatser. Men det finns inte med beräkningen alls att personalen ska ökas. Medan vi alla som jobbar inser att fler patienter inte kommer att funka om man inte ökar personalen.

SJUKSKÖTERSKA I LANDSKRONA:

Idag är det 47 dagar sedan vi, personalen på Operationsenheten på Lasarettet i Landskrona, fick beskedet att Operationsenheten på Lasarettet i Landskrona skulle förlora 4000 operationer och i princip läggas ned. Det har varit 47 dagar av smärta, av sorg, av ångest och oro. Men det har även varit 47 dagar av stolthet, av kollegial solidaritet och av kärlek till arbetskamrater och arbetsplatsen. Det har även, för min del i alla fall, varit 47 dagar av förundran och av glädje när vår kamp stöttats av så många "utomstående", som tröstat, som kommit med tips och idéer, men främst bara funnits där

DEN VETSKAPEN, ATT VI INTE ÄR ENSAMMA I VÅR KAMP, HAR HJÄLPT MIG MÅNGA GÅNGER NÄR DET HADE VARIT SÅ LÄTT ATT BARA GE UPP, ATT GE FAN I ALLTIHOP OCH DRA TILL NORGE OCH STRUNTA I DEN SKÅNSKA SJUKVÅRDEN.

som en påminnelse om att vi är inte ensamma. För vi ÄR inte ensamma! Tillsammans kan vi få till en förändring. Tillsammans kan vi bryta maktmissbruket och slakten av den skånska sjukvården.

Den vetskapen, att vi inte är ensamma i vår kamp, har hjälpt mig många gånger när det hade varit så lätt att bara ge upp, att ge fan i alltihop och dra till Norge och strunta i den skånska sjukvården. Men så har jag tänkt steget längre. Jag har tänkt på min älskade mamma som kanske kommer att behöva den skånska sjukvården, på mitt älskade barn som jag vill ge en trygg och säker välfärd i framtiden och jag har tänkt på alla dem som är utlämnade, som inte har den utökningen. Jag skulle gärna ha tagit några med mig den natten när en äldre kvinna bröt foten på väg till toaletten

så att de kunde förklara för henne varför hon var tvungen att drabbas av detta. Hon hade ringt på klockan många gånger, hon var väldigt kissnödig, men jag var upptagen i ett annat rum och hann inte komma och ge henne det stöd hon behövde. Hon ville inte kissa på sig, men kanske är det det jag ska råda mina patienter att göra nu när jag omöjligt har tid att tillgodose allas behov.

Samma natt fick en patient i livets slutskede med svåra cancersmärter vänta i upp till en timme på några anhöriga, som inte kan släsa för sina rättigheter. Det finns ett ordspråk: bättre fly än illa fåkta. Men jag vill inte fly! Jag vill inte ge upp, även om det har varit nära vid ett par tillfällen. Idag kom belöningen för att jag inte har gett upp, för att jag vägrat ge upp.

Idag, 47 dagar efter beskedet att Operationsenheten på Lasarettet i Landskrona skulle förlora 4000 operationer och i princip läggas ned, kom ett nytt besked. Beskedet från Förvaltningsrätten löd enligt media: "Förvaltningsrätten förbjuder Region Skåne att genomföra beslutet tills de överklaganden som kommit in till Förvaltningsrätten har prövats i sak". I dagsläget har det kommit in 117 överklaganden till Förvaltningsrätten. Det sägs att det är enastående, fantastiskt och näst intill ett rekord.

Men jag firar inte bara Förvaltningsrättens beslut med mitt glas champagne, jag firar även att jag tror att det finns politiker i Region Skåne som inte sover lika bra som tidigare i natt, att det finns politiker i Region Skåne som frågar sig vad som egentligen hände, att det finns politiker i region Skåne som börjar inse vilken öm tå de trampade på! För jag är övertygad om att vi har gett politikerna i Region Skåne en smäll på käften i dag i och med Förvaltningsrättens beslut. Om det leder till en knockout vet jag inte, men chansen finns! Än är inte jag i alla fall uträknad och jag hoppas att vi ger Femklövern i Region Skåne en match de sent ska glömma!

Bild: RESTLESSMINDS (Emmy Al Ghusein, Fabian Olovson)

"Det var ...öhh... jag sa ... öhh... jag menar ... äh! ... sak samma!"
"Nä, det är verkligen inte strunt samma ... jag har gett i 50 år ... det är en plikt ...
plikten framför allt som gamle kungen sa ...titta på blodkärlet ... hur fint som helst ...
inga märken ... har man åtagit sig att ge blod får man inte avbryta ...
då blir ju han eller hon utan ... jag lämnade blod på natten ...
en gång träffade jag den som skulle ha blodet ... man fick inte prata med varandra ... 'Hej' sa jag ... 'Du gör en hedersvärd insats' sa han och sjuksköterskan skrek:
'Han är medvetslös! Du får inte prata med honom!' 'I så fall pratar han banne mig
i sömnen' sa jag ... det var så löjligt ... men hade jag och min man samma blodgrupp?"
"Det vet jag inte" sa jag konfunderat.
"Det förstår jag att du inte vet ... men barnen ... tänk på BARNEN ... vi fick två ...
om inte han hade samma blodgrupp ..."
Hon nafsade i sitt vikta pekfinger och såg mentalt sönderbombad ut.
"Det är ingen fara för barnen om föräldrarna har olika blodgrupper" lugnade jag.
Väggarna i köket var tapetserade med bleknade kort och tidningsartiklar och ur en blomkruka tittade en katt upp
som hon klippt ut från en Whiskasförpackning.
"Men min man då ... han är död ... men vet du vilken blodgrupp HAN hade då?"
"Tyvärr" sa jag med håll i huvudet och förtröstan för det var fredag.

DIKT AV DANIEL GAHNERTZ

Solveig hade antingen för lång trenchcoat eller så hade hon krympt eller lite av varje.
"Vet du var jag bodde under kriget?"
Jag höll på att andas in för kunna svara när hon avbröt mig.
"Gamla Masthugget innan dom rev ... fast vi aldrig var med i kriget fick vi bo i en etta med vedugn och dass på gården ... man frös nästan fast i sitsen på vintern ... där bodde jag med två barn och bubbe ..." sa hon fel och jag råkade skratta.
"Du!" sa hon och kom närmre:
"Det är inget att skratta åt ... jag bodde som sagt där med gubben, eller gubben ...
vi var ju unga
då var han inkallad till beredskaps-tjänst ... det var svårt, inte lätt ... värre var det för dom som hamnade i Värmland med lottakåren ... tänk dig själv! Åh va roligt! Åh va roligt! ...
fast vi inte var med i kriget kom en massa o... jag tycker inte om ordet: oäktingar ... det smakar illa i munnen ... fast vi inte var med i kriget, vet du väl!" sa hon
och petade med gummifotkläppen mot min skospets.
"Jaså, du tittar på blodgivarmärkena du ..."
"Jag är också blodgivare ... eller är som du var" mumlade jag tillkrånglat.
"Vad?"
"Öööh ..." sa jag.
"Vad?"

Vi är redan så effektiva vi kan bli

När sjukhus, landsting och regioner ska tävla ekonomiskt med varandra hamnar både vårdtagare och vårdarbetare i kläm. Nya omorganiseringar och högre arbetstempo är inte lösningen.

Jag är sjuksköterska. Det händer med jämna mellanrum att jag blir utskälld av patienter. Ofta handlar det om att de är frustrerade över att saker och ting tar väldigt lång tid. De får vänta på läkare, röntgensvar, undersökningar, osv. Den sista tiden har många varit ovanligt frustrerade. Det har gnällts och muttrats om byråkrati och om onödigt pappersarbete. En hel del har hänvisat till *Maciej Zarembas* artiklar i Dagens Nyheter om det svenska vårdsystemets organisation och menat att allt hade kunnat gå så snabbare om man bara organiserade värden på ett annat och bättre sätt.

Zarembas uppmärksammade artiklar har sina poänger. Arbetsgivaren Sveriges kommuner och landsting får en välförtjänt känga. Han sätter fokus på de ologiska och ofta absurda konsekvenserna av vårdbyråkratin. Han lyfter upp nackdelarna med olika ekonomiska styrsystem som DRG och vad konsekvenserna blivit för en vård som

OLIKA LANDSTING OCH REGIONER TÄVLAR IDAG MOT VARANDRA OCH MOT PRIVATA AKTÖRER OM SAMMA ANSLAG. DESSA ANSLAG MINSKAR STÄNDIGT.

struktureras utifrån en kapitalistisk logik. Att folk blir påmind att offentlig sektor kan vara en är usel arbetsgivare, särskilt när det gäller värden, är bara bra. Nostaliska illusioner om den goda offentliga sektorn kan vi lämna till socialdemokraterna. Vi andra borde veta bättre. Tyvärr slutar hans analys där. I grunden säger han exakt samma sak som vilken leanmanagementkonsult som helst. Det vill säga, att problemet är inte resurser utan den stora byråkratin. Inte ett ord om våra löner eller vår arbetsbelastning

Olika landsting och regioner tävlar idag mot varandra och mot privata aktörer om samma

anslag. Dessa anslag minskar ständigt. Flera sjukhus har tvingats till stora besparingar och nedskärningar. Sahlgrenska har till exempel de fyra senaste åren minskat antalet anställda med fyra procent samt gjort en generell besparing på drygt tio procent. Detta samtidigt som Göteborgsregionens befolkning ökat med fem procent. Som belöning har sjuksdirektören på Sahlgrenska, Jan Ericsson, nu rekryterats av Skånes universitetssjukhus och är i full färd med att driva igenom nedskärningarna där.

Nedskärningar och besparingskrav är inget nytt. Sett till hela landet så har antalet vårdplatser sjunkit under en lång tid. Under perioden 1999-2008 minskade det totala antalet vårdplatser i Sverige med 6893 platser, vilket motsvarar 21 procent. Sverige har nu tillsammans med Finland minsta antal sängplatser bland OECD -änderna. Redan för tre år sedan konstaterade socialstyrelsen i en rapport att:

”det är Socialstyrelsens uppfattning att mycket tyder på att bristen på vårdplatser är ett utbrett problem inom den svenska hälso- och sjukvården. Vidare kan det konstateras att vårdplatsbrister kan få allvarliga konsekvenser för patientsäkerheten”.

Minskat antal vårdplatser har fört med sig krav på kortare värdtider och en högre belastning för både personal, patienter och anhöriga.

En allt vanligare orsak till att människor läggs in på sjukhus har blivit *”Sänkt allmäntillstånd”*. Ofta är det synonymt med en äldre patient vars stora behov av stöd fått anhöriga och/eller hemtjänstpersonal att gå in i väggen. Andelen som får offentligt finansierad äldreomsorg har minskat från 62 procent 1980 till 35 procent 2009. Antalet anställda i äldreomsorgen har också minskat. Skärpta kommunala riktlinjer har gjort det svårare att få äldreomsorg. Möjligheten att få hemtjänst har minskat med 43 procent för en person

med samma behov sedan slutet på 80-talet. Dessa personer har tyvärr varken blivit friskare eller piggare utan behovet av stöd och hjälp av har i huvudsak ersatts av barnens och andra anhörigas insatser (givetvis främst kvinnor). Till viss del har bristen på kommunal omsorg ersatts av privat köpt hjälp vilket bara är få förunnat. 360 000 personer i förvärvsaktiv ålder hjälper idag en äldre, sjuk eller funktionshindrad. Samtidigt har 80 000-100 000 personer gått ned i arbetstid eller slutat arbeta helt för att vårda en anhörig.

Men enligt politiker och chefer beror problemen på att de anställda jobbar för lite och är ineffektiva. Region Skånes tillträdande regionsdirektör Jonas Rastad gick ut i media och hävdade på allvar att sjukhusens ekonomi är dålig därför att sjuksköterskorna gör tre timmars onödigt arbete på varje åtta timmars pass. Även om jag önskade att det var sant att den skånska vårdpersonalen hade varit så effektiva på att hålla nere tempot att de frigjort tre timmar per pass för att titta på hemmet och dricka kaffe på så är det inte så. Zaremba, tjänstemän och politiker kan hävda vad dom vill. Det finns ingen arbetsgrupp som är mer tidseffektiva än vårdarbetare. Trots ständiga nedskärningar, dåligt planerade omorganisationer och ökad vårdtyngd får vi det trots allt det mesta att fungera. Vi struntar i att ta rast, vi jobbar dubbla pass, vi blir inbeordrade och ser allt fler erfarna kollegor söka sig någon annanstans. Vi är helt enkelt redan så effektiva som vi kan vara.

För två år sedan fick vi besök av två representanter från HR-avdelningen. Orsaken är att chefen och ledningen fått så dåligt betyg på den årliga medarbetarenkäten. När vi försöker styra in frågan på att vårt missnöje handlar om resurser och tung belastning får vi till svar att det är en fråga som varken vi eller dom äger och att nu gäller det att tänka positivt och fokusera på hur vi kan få en bättre inställning. Ett år senare är enkäten utbytt

mot en checklista kring arbetsmiljön som chefen själv fyller i. Vi får också en föreläsning av en inhyrd konsult som ska lära oss om *lean management*. Konsulten med bakgrund i fordonsindustrin försöker entusiastiskt få oss att tänka i termer om flöden och om ständigt förbättringsarbete. Att identifiera *icke värdeskapande aktiviteter* (sic) och tänka processinriktat. Målgruppen, ett drygt fem-

KONSULTEN MED BAKGRUND I FORDONSINDUSTRIN FÖRSÖKER ENTUSIASTISKT FÅ OSS ATT TÄNKA I TERMER OM FLÖDEN OCH STÄNDIGT FÖRBÄTTRINGSARBETE.

tiotal vårdarbetare, är måttligt imponerade. Kvalitetssamordnare, projektgrupper, samverkansgrupper, mätningar, fokusgrupper, registreringar osv... Vi har hört det förut.

Väntetiderna på akuten handlar inte om att svensk sjukvård är onödigt byråkratiserad. Problemet är de minskade resurserna. Allt annat är en skendebatt. Vårdarbetare i Sverige arbetar inte ineffektivt. På gott och ont är det snarare tvärtom. Den offentliga välfärden i dagens Sverige upprätthålls i dag av obetalda anhörigvårdare och lågavlönade vårdarbetare. En riktig förändring kommer inte att ske förrän vi lyckas skapa en allians däremellan. Tills det sker får vi glädja oss åt och försöka stödja dom redan nu fått nog. Som sjuksköterskorna i Lund som sa upp sig i protest mot försämrade avtal. Eller sjuksköterskestudenterna som vägrar ta anställning om de inte får en rimlig lön.

Mattias Nilsson

Bild: RESTLESSMINDS (Emmy Al Ghussein, Fabian Olovson)

Mattias Nilsson arbetar som sjuksköterska i Göteborg.

Omtanke som vara

När patienter blir kunder handlar det inte bara om en marknadsjargong. Relationen mellan vårdtagare och vårdare förändras när vinstintresserna kommer in i vården.

Det är tyst i fikarummet. Personalen sitter runt bordet och väntar på att de sista minuterna ska passera. Det är en kväll inom hemtjänsten. Då och då frågar någon om allt har gått bra ikväll. En ny timanställd kommer in i rummet. Hans panna glänser av svett. Det är tydligt att han är trött och stressad. Även han blir tillfrågad om hur kvällen har varit. Då svarar han att det har varit bra. Att det inte var några problem alls. Sedan försvinner han in på toaletten för att torka bort svetten från ansiktet. Han gör sitt yttersta för att dölja svettddropparna. Några minuter senare stämplar alla ut.

Scenen ovan visar på en sida av arbetet som idag blir allt viktigare. En sida av arbetet som handlar om att polera ytan och skapa ett intryck av att allt är frid och fröjd. Svettddropparna som torkas bort är en träffande liknelse. Inom vården är denna utveckling tydlig och syns på flera olika sätt. Det som döljs är det verkliga förhållandet. Hur det faktiskt fungerar och ser ut. Det är frågor som rör resurser, arbetsvillkor, tid, vinster och prioriteringar. Det som finns under den polerade ytan. För i den privatiserade vården befinner sig företaget, kunden och vårdarbetaren i centrum. Det är en relation som är långt ifrån okomplicerad.

När vården privatiseras betyder det att företagen måste konkurrera om vårdtagarna som har möjligheten att själva välja företag, vilket gör dem till kunder. Kunder som ska lockas. Arbetaren representerar då företaget, det gäller att värna om kunderna så att de inte byter företag. I en sådan situation är det inte konstigt att allt mer kraft ägnas åt att få det att verka som om allt är toppen. Som om det inte finns några brister alls. Vårdarbetaren blir den som själv ska dölja det faktumet.

Detta är en krävande och konkret del av arbetet. Inte något abstrakt. Det blir tydligt i mötet mellan vårdare och vårdtagare. Samtidigt som man utför de rent faktiska arbetsuppgifterna – allt från blöjbyten och hygien till att städa och värma mat – måste man också lägga kraft på att hela tiden verka glad och trevlig, trots att man kanske inte alls är det. Arbetet är ofta stressigt. Det finns en tydlig tidspress. Det gäller att kunna småprata samtidigt som du räknar minuterna, men utan att visa att du räknar minuterna. Snegla på klockan utan att det märks. Ingen får upptäcka din stress. Den ska täckas över.

I boken *The Managed Heart* (1983) skriver Arlie Russell Hochschild om det här. Hon ger detta fenomen termen ”emotionellt arbete”. Det är en teori om hur man i arbetet kontrollerar sina känslor ”i syfte att skapa ett offentligt observerbart yttre vad gäller kroppshållning och ansiktsuttryck”. Det är med andra ord ett slags ytagerande för att tillfredsställa omgivningen. I boken undersöker Hochschild vad som sker när det här ytagerandet används för kommersiella syften.

Hon fokuserar i detta fall på yrkesgruppen flygvärdinnor. Hon iaktar att det för flygvärdinnorna inte räcker att utföra de rent faktiska arbetsuppgifterna, som att till exempel svara på passagerarnas frågor eller servera mat och dryck under flygresan. I deras fall handlar det till exempel även om att alltid ha ett leende på läpparna, lukta gott, ha en sexig kropp och hela tiden ge intrycket att arbetet är lättamt och trevligt. På det här sättet ska kunden bli ännu mer nöjd med slutprodukten. Denna sida av arbetet kallar alltså Hochschild för ”emotionellt arbete”. Genom det ständiga ytagerandet menar hon att arbetaren blir till en slags skådespelare. Men utan att få slippa de praktiska arbetsuppgifterna. Det räcker inte enbart att läsa upp sin del av dialogen. Man måste även agera och leva sig in i rollen.

Yrken som innefattar vård av olika slag har alltid haft en sida av omhändertagande som ligger utanför de rent praktiska arbetsuppgifterna. Det är värt att påpeka att det varken är lätt eller önskvärt att föreställa sig en sjuksköterska som inte ens hälsar och frågar hur patienten mår innan sprutan ges. Emotionellt arbete är alltså inget som i sig är negativt. Men effekten av det blir i många situationer att den arbetande individen blir tvungen att dölja underliggande konflikter och relationer i syfte att tillfredsställa omgivningen. Vilket ingen mår bra av. Att till exempel ett jobb inom vården ofta är stressigt och slitsamt är ingenting som öppet får visas. Det är alltså inte leendet som det är fel på. Utan problemet är att det är påklistrat för att dölja underliggande strukturer och tjäna ett visst företag. Att det utnyttjas i fel syfte.

Det råder alltså ingen tvekan om att det emotionella arbetet uppstår en allt större plats. Men varför? Utvecklingen hänger med största sannolikhet ihop med den ökade prekariseringen av arbetet, det vill säga osäkerheten som drabbar allt fler arbetande och arbetssökande människor. I en tillvaro där trygga anställningar är ovanliga och vi tvingas uppträda som vandrande CV:n är det inte underligt att ytan och intrycken får en allt mer dominerande roll. Det är inte bara företagen som konkurrerar med varandra. Även arbetskamraterna blir till konkurrenter i tävlan om att vinna chefens förtroende. Då kan ett glatt leende vara det som avgör målfotot. Det här sprider sig alltså till alla delar av arbetet. Oavsett om det är rast eller inte.

Men det är inte bara vårdarbetaren själv som ägnar tid och kraft åt att framställa en positiv yta. Företagen gör det från eget håll också. Till exempel räcker det inte att endast arbetaren utför det emotionella arbetet. Även arbetskläderna får den uppgiften. Företaget som jag arbetar på har låtit trycka upp arbetströjor med texten ”Vi kommer med hjärta hem till dig”. Jag tycker det finns något deprimerande

över det här faktumet. Det är nästan som om företaget är medvetna om att personalen kommer ha svårt att erbjuda vård med ”hjärtat” och därför låter skriva det på tröjorna. Om pensionärerna läser det kanske de tror på det. Cyniskt och uppgivande.

Att företagets konkurrens om kunderna handlar om att dölja det verkliga tillståndet blir kanske allra mest påtagligt vid en titt på vårdföretagens reklambeskrivningar av sig själva. Återigen ser vi att målet är att sopa bort all antagonism och konflikt. Hela grundförutsättningen för vad det innebär att vara ett företag – att gå med ekonomisk vinst – döljs. Istället får vi vackra formuleringar, fotografier på glada pensionärer och värdbiträden som har torkat bort sin svett från pannan.

När man läser företagets egna beskrivningar av verksamheten kan det uppstå en nästan komisk absurditet. Framförallt när du har dina egna värderfarenheter i färskt minne. På Stockholms stads hemsida finns alla privata vårdföretag listade. Där går det att läsa korta texter om varje företag. Läser man flera stycken åt gången är det svårt att inte få sig ett skratt. ”I en värld där behovet av mänsklig beröring blir allt större är Nordisk Hemservice det självklara valet för dig” och ”För att nå målet om den Goda Dagen arbetar vi för att varje möte med dig ska präglas av omtanke, valfrihet och glädje så att du känner dig trygg med oss och i ditt hem” (Carema Care AB) är två exempel på hur det kan se ut. Eller min personliga favorit: när jag frågade Attendo Sverige AB om jag kunde få veta mer om deras verksamhet skickade de mig ett brev med illustrerade broschyrer, fyra godiskarameller och en reflex. Vad godiset och reflexen har med deras verksamhet att göra har jag fortfarande inte lyckats klura ut. Men frågan är alltså om målet har uppnåtts. Målet att framställa ekonomiska förhållanden och resurser som obetydliga och istället placera idéer och värderingar i centrum. Ytan före det underliggande. För det är en lång väg från skrifterna om hur du startar eget företag, broschyrerna, värdeorden och presentationerna till det faktiska arbetet och uppgifterna som varje dag ska utföras. Ibland tänker jag att det är de desperata försöken att uppnå en personlig och unik värme som allra mest synliggör den enorma opersonligheten. Vårt arbete kan inte kännas mer fränkopplat från broschyrernas vackra formuleringar. Affischerna i fikarummet visar pensionärer som skrattar vid en sommaräng. Jag kommer att tänka på tomma burkar som skramlar. Och hur tydligt det blir att burkarna inte låter mer bara för att de är målade i vackra färger och beskrivna med vackra ord.

Jag minns när jag en gång var försenad hem till en pensionär. Jag skulle servera henne middag. Matlådan hade jag i en frysväska. Hon var arg för att jag inte var i tid. Jag märkte det direkt och bad om

ursäkt. Då sade hon att det kanske är dags att byta hemtjänstföretag. Hon tog fram en broschyr från ett annat företag som hon hade fått med posten och började läsa högt. Jag visste inte hur jag skulle svara henne.

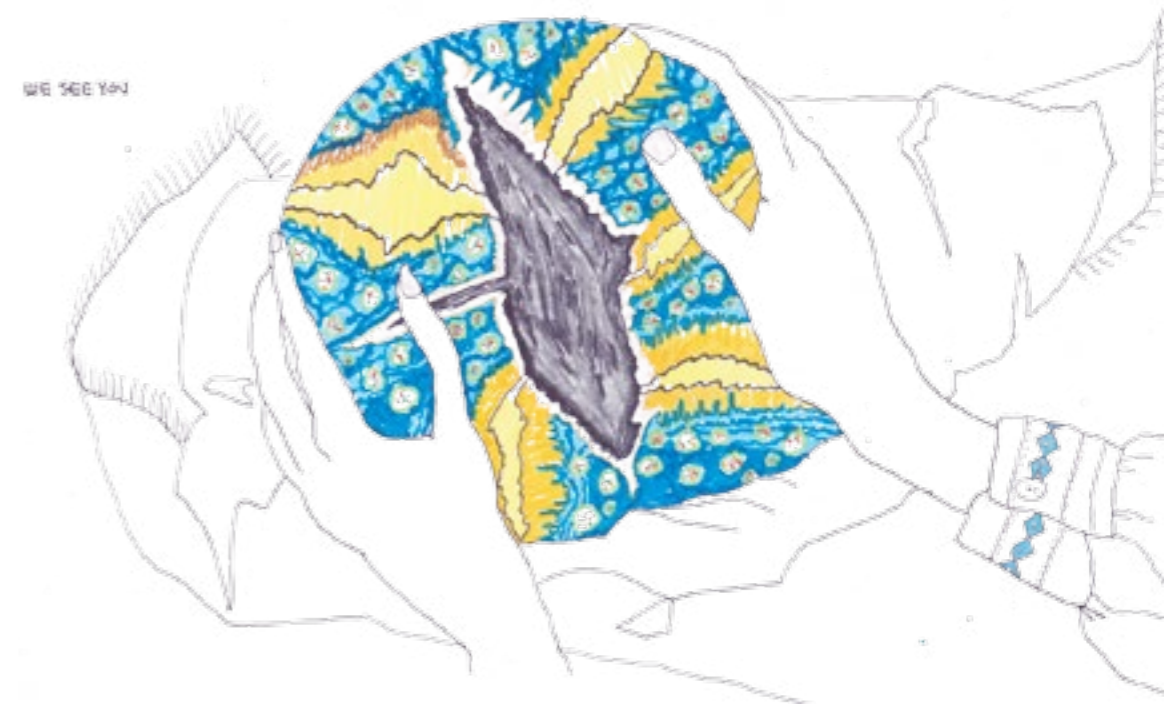
Det är en stor röra. Att arbeta på ett privat vårdföretag och ta hand om deras kunder. Inte patienter, utan kunder. Men namnbytet handlar om mer än bara ett namnbyte, det är inte bara en lek med ord. Relationen – i alla fall stora delar av den – mellan vårdare och vårdtagare förändras. Den blir en kundrelation i samma stund som penningen kommer in i bilden. Men en komplicerad sådan. Vanligtvis betyder kundrelationen en slags över- och underordning, vilket talesättet ”kunden har alltid rätt” bekräftar. Den som betalar för en produkt/tjänst har även makten över situationen. För som det idag fungerar hade det då inte funnits någon situation överhuvudtaget om inte kunden valt att betala. Det här finns alltså inom vården också. Som att efter att ha dammsugit hemma hos någon kund höra att ”det var slarvigt gjort, med tanke på vad det kostar”. Kundens överordnade roll. Men inom vården är det inte så enkelt. Det traditionella överläge som kunden har är inte lika given i det här sammanhanget. Vi får anta att kunden i det här fallet är i behov av vård, annars hade personen i fråga troligen inte blivit beviljad det. Behovet av vård skapar nämligen ett naturligt underläge, patienten är beroende av omsorg från en annan människa. Vårdaren hamnar på detta sätt alltså också i ett överläge, trots att det är en kund som väljer/betalar för tjänsterna. Jag menar att denna osäkerhet skapar en förvirrad utsatthet. Både vårdarna och vårdtagarna slits mellan två roller i en inklämd situation där det verkar omöjligt att göra helt rätt. Där den tredje parten är företaget.

För det som sker är en slags plundring. Privatiseringen innebär ett kapitaliserande på mänskliga relationer. Ett parasiterande. Detta blir synligt i hur vi tvingas anpassa vårt yttre och i hur företagen presenterar sig med reklam och retorik. Den hårda jakten på profit ska döljas med ett mänskligt ansikte. Men ingen yta är helt tät. Tillslut sipprar svetten alltid ut genom huden.

Elliot Baron

Bild: Stina Löfgren

Elliot Baron ingår i Brandredaktionen.

Att osynligt städa

Det är inte fult att städa – så gör det själv! RUT-avdraget underlättar för livspussel och ger avlastning i en stressig livstillvaro. Hävdas det. I alla fall för dem som har råd att köpa hushållsnära tjänster. Men hur ser det ut för dem som tvingas utföra arbetet? Hur är det att ha någons annans hem som sin arbetsplats?

RUT-avdraget trädde i kraft juli 2007 och det är inte särskilt konstigt att debatten var het. RUT-avdraget är en viktig stöttepelare i det samhälle som håller på att skapas. Ett samhälle där överklassen inte skrubbar sina egna toaletter.

Sex år senare har den debatt som började som en fråga om småbarnsfamiljernas rätt till städhjälp och barnpassning landat i om det är okej att hyra en bartender (på bekostnad av skattebetalarna i form av uteblivna skattepengar) eller inte.

Jag har de senaste två åren försörjt mig som städare. Två tredjedelar av städningen har skett i hemmiljö, resterande tredjedel har varit på kontor och ett vandrarhem. De olika arbetsformerna är lika fysiskt krävande, men för mig som arbetare är det en värld av skillnad då dynamiken mellan mig och arbetsköparen förändras. Vid en kontorstädning är det arbetsköparens arbetsplats och inte hem som ska städas vilket gör det mer naturligt för båda parterna att också se det som min arbetsplats. Det innebär att jag i praktiken inte förväntas göra varken mer eller mindre än det vi kommit överens om. Jag kan ta en paus, jag erbjuds kaffe, blir hälsad på och det är mindre strul med att få betalt för sitt arbete. Jag är, helt enkelt, en arbetare på en arbetsplats.

Men om jag går hem till samma arbetsköpare och städar där, blir situationen annorlunda. För arbetsköparen av en hemstädning tycks det vara svårare att hålla sig till vad vi kom överens om vad gäller pengar, tider och arbetsuppgifter.

Vilka är de som inte städar sina egna hem? De flesta som ringer mig är familjer som inte har tid eller ork att städa själva. Det är billigare att hyra in någon som mig och istället använda sin egna tid till att lönearbeta mera. Enligt Anders Borg är tanken med RUT-avdraget att det ska få fler människor in i arbete och att underlätta för familjer att få ihop livspusslet (SVT:s Rapport). De som hör av sig till mig är kvinnor, vilket bekräftar tesen om en snedfördelad arbetsfördelning av hushållsarbete i de flesta heterosexuella relationer och familjer. Kvinnorna berättar för mig hur de vanligtvis brukar städa, var de har sina städartiklar och vad de vill att jag ska göra. Städningen är helt enkelt inte deras manlige partners eller tonårsbarns ansvarsområde.

De manliga arbetsköpare som ringer mig är inte särskilt oroade för kalkbildning i duschen eller att få tiden att räcka till. De förklarar att de är ensamstående – underförstått att det alltså inte finns en städande kvinna i deras liv, som gör jobbet gratis åt dem.

Att städa på kontor eller vandrarhem är erkänt som arbete. Men det arbetet som gratis och osynligt utförs av kvinnor är inte sär-

skilt tacksamt att ta över som arbetare. Jag förväntas nämligen vara lika självuppoftande. Jag förväntas ta över den goda mammans eller flickvännens roll och bry mig lika mycket om dessa privata hem – på ett nästan instinktivt vis. Jag antas själv klura ut att arbetsgivaren vill att jag ska organsiera badrumsskåpen och städa kylan på ett visst sätt, utan att jag direkt blivit ombedd att göra det. De förväntar sig att jag ska vara någon slags fe som brinner för att hjälpa till och skapa frid och fröjd i arbetsköparens hem. Ofta går det här långt utöver vad som skulle ingått i en städning av ett offentligt utrymme på samma antal timmar och timlön.

Under de två åren som jag har arbetat som städare har jag slutat på två jobb för att jag blev sexuellt trakasserad. Dessa män tyckte att det var okej att tilltala mig sötnos och snygging och titta på nakna kvinnor på nätet när jag var i samma rum. Det förstärkte känslan av att jag inte var en arbetare på jobbet – snarare en kvinna som städar i deras hem.

Den redan existerande makten som en arbetsköpare har över en arbetare förstärks av att arbetet sker i arbetsköparens hem. Detta skapar en otrygg arbetsplats. När jag möter en arbetsköpare vid första besöket så har jag alltid med mig en kniv i fickan. En annan säkerhetsåtgärd är att träffa arbetsköparen innan jag tackar ja till jobbet vilket ger mig större utrymme åt att följa min magkänsla. Jag undrar hur min arbetsmiljö skulle se ut om jag inte hade haft råd att tacka nej till arbetstillfällena när min magkänsla ger mig dåliga vibbar?

Det sägs att man inte ska se ner på städjobb, att det är förolämpande mot städarna. Att RUT-avdraget är till för städarna, för att ge arbetslösa kvinnor jobb.

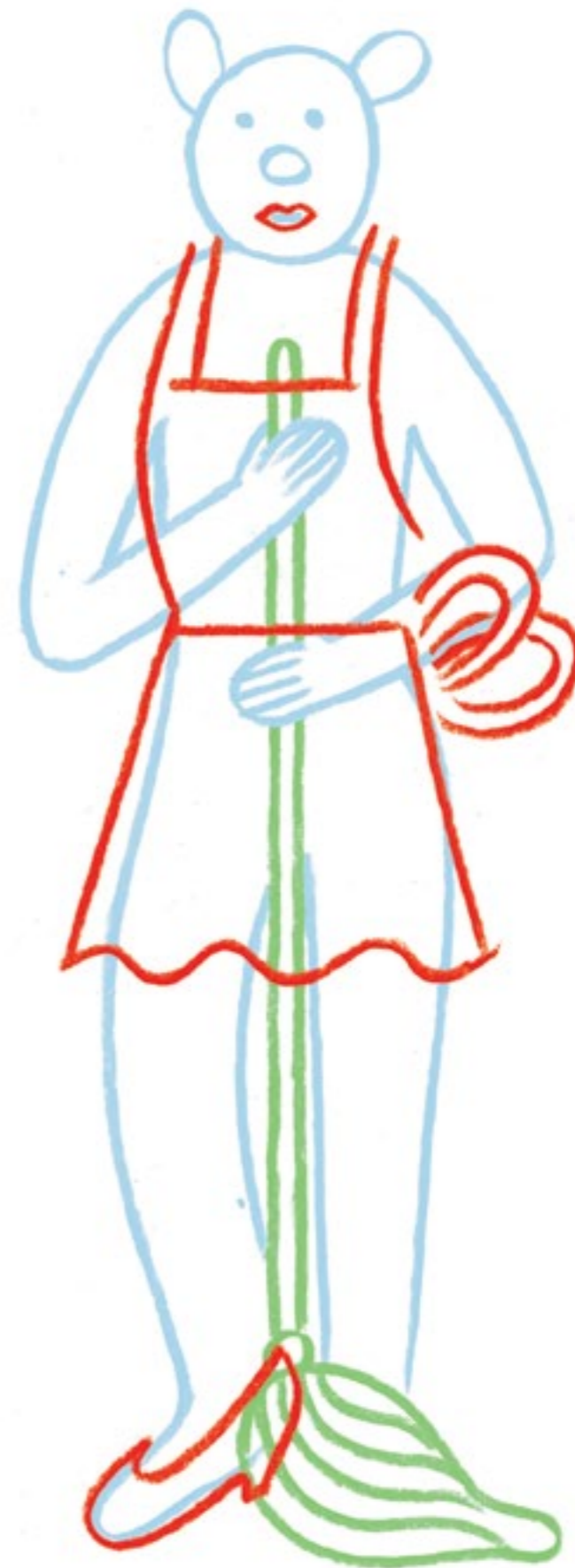
Så här ser jag på det. Att städa är varken fult eller ovärdigt, men det är ett fysiskt krävande arbete med urusla arbetsvillkor som vem som helst skulle kunna utföra åt sig själv. Det går inte att jämföra med andra praktiska tjänster som att äta på en restaurang, att få sitt hår klippt av en frisör eller att en rörmokare lagar avloppssystem. De är tjänster som kräver utbildning och som omöjligt går att utföra med samma resultat själv.

För mig som hemstädare spelar det ingen roll vad du betalar, hur ödmjukt obekvämt du än blir av att ha mig plockande med dina saker när du sitter och jobbar framför datorn. För mig och andra städare är hemmiljö ingen bra arbetsplats. Om det nu är så att det är jobb man vill skapa, så borde offentlig sektor utvidgas istället för att nedmonteras. Skattepengar bör gå till offentlig sektor istället för att vissa ska få perfekt blandade drinkar på en fest eller kalkfria duschar.

Kajsa Philipsson

Bild: Stina Löfgren

Kajsa Philipsson arbetar som städare.

Rövarena i Stockholms stad

Borgarna har hittat en smart lösning. Sänk skatten för medelklassen och låt istället hyresgästerna betala för de samhällsnyttiga tjänsterna. Hyran har blivit en förtäckt skatt. Allmännyttans bolag går med vinst och nu töms kassorna istället för att återinvesteras i välbehövlig nyproduktion.

Stockholm är ett nyliberalt experimentlaboratorium. En lekstuga för borgliga politiker, att pröva hur mycket man kan slakta en stad och plundra den på dess resurser. De metoder som testas i Stockholm, den chockpolitik stadens invånare utsätts för, blir sedan allmän medicin för resten av landet. Få områden är det så synligt inom som bostadspolitik, hur bostaden gått från en rättighet till att bli en vara.

Den marxistiska geografen David Harvey kallar plundringprocessen för "ackumulation genom framtagna". I den nyliberala staden genomförs en enorm omfördelning av resurser från det allmänna till det enskilda. Ackumulation genom framtagna är en strategi att göra vinst utan att producera nytt, genom att tillföra marknaden något som inte fanns där tidigare. Man tar det offentliga och gör det säljbart. Så här går det till.

Vinst i allmännyttan

Första steget har varit att bolagisera allmännyttan och sälja ut bostadsbeståndet. Bolagiseringen och utförsäljningarna påbörjades redan vid den borgerliga valsegern i Stockholm 1998, men stoppades tillfälligt upp 2002 efter att en stor del av innerstans allmännyttan ombildats till bostadsrätter. Det infördes en stopplag, varje ombildning behövde godkännas av länsrätten. Denna nödlösning rev de borgerliga politikerna upp efter valsegern 2006.

I januari 2011 infördes en ny lag om allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag, där det slås fast om att allmännyttan ska drivas efter affärsmässiga principer med

normala avkastningskrav. Istället för att vara bara ett bostadspolitiskt redskap måste nu allmännyttan drivas affärsmässigt med målsättningen att generera vinst.

Enklaste sättet att kortsiktigt höja intäkterna och öka vinstmaximeringen är att sälja av delar av bostadsbeståndet. Till en början har det främst skett genom ombildningar av hyresrätter till bostadsrätter, där de boende i ett kvarter har fått bilda en bostadsrättsförening och köpa sin fastighet. Den utförsäljningen har främst skett i Stockholmsregionen. Sedan 2000 har 155 000 lägenheter ombildats i landet, varav 112 000 i Stockholms län. I resten av landet däremot har allmännyttan behållits, 197 kommuner i Sverige sålde inga lägenheter under 2010. I Malmö har inga hyresrätter sålts de senaste fem åren, även i Göteborg stod utförsäljningen still 2009-2010. Den stora utförsäljningsvågen i Stockholm har lett till att andelen hyresrätter rasat, från att utgjort 52 % av bostadsmängden 1990 utgör de idag 35 %.

Ombildningarna i Stockholm genomgick flera vägar. Utförsäljningarna i innerstan, där hyresrätter såldes till vrakpriser, mötte lite motstånd. I närförorten blev däremot ombildningarna mer omstridda. Grannar ställdes mot grannar och kvarter klövs i mitten i konflikten om man skulle ombilda eller inte. Hösten 2008 infördes ett stopp för ombildningar i innerstad och närförort. Istället inriktade sig stadshuspolitikerna på att försöka sälja ut förorten och miljonprogrammets hyreslägenheter, i fastigheter med stora renoveringsbehov.

För att lyckas med det projektet anlätades

PR-byrån *Veritas*, experter på "interkulturell kommunikation", för att sätta upp företaget *Bilda Bostad* vars syfte är att övertyga förortsborna att köpa sina lägenheter. En av Sveriges "mesta omfattande folkbildningsinsatser", som de själva beskriver uppdraget. Av de 60 miljoner kronor som *Bilda Bostad* hitintills kostat lades en tredjedel på att få de boende i Tensta-Rinkeby att ombilda. Resultatet blev en (1) bostadsrättsförening.

Hyresrätterna har reats bort. I en rapport från *Sweco*, beställd av *Stockholms Stadsbus AB*, den koncern där de tre allmännyttiga bolagen ingår, riktas hård kritik hur allmännyttan sålts ut till ett underpris. Jämfört med hyresrätter i privata bostadsbolag har de kommunala sålt ut sina hyresrätter för 1800 kronor lägre per kvadratmeter. En hyresrätt köps dessutom i en ombildning av bostadsrättsföreningen för produktionspriset men kan sedan säljas vidare för marknadspriset – och ta mellanskillnaden som vinst. Svensk Kommunrating varnar för att denna modell är ohållbar för att sköta en kommunal ekonomi. "Att fylla på likviditeten genom årliga försäljningar av tillgångar är inte långsiktigt hållbart", konstaterar de.

Privatvårdar

Trots *Bilda Bostads* PR-verksamhet i förorten har ombildningsvägen nu avtagit, det finns varken vilja eller ekonomi hos förortsborna att köpa kvarvarande allmännyttan. Istället har de kommunala bolagen börjat sälja av hela kvarter och stadsdelar till privatvårdar, till ett pris under taxeringsvärdet. Utförsäljningarna har genomförts under stort hemlighetsmakeri, utan att de boen-

de haft någon möjlighet att höras eller att påverka processen.

2008 såldes 5 000 lägenheter till privata värdar i Hässelby, Sättra och Rågsved. Detta har följts av utförsäljningar av 1 400 lägenheter i Blackeberg till företaget *Willhem*, 1 000 lägenheter i Kärrtorp och Bredäng till *Primula*, 1 200 hyresrätter i Hagsättra till Ikeaägda *Ikano* och 300 hyresradhus i Hässelby till *Wallfast*. I Botkyrka försöker nu *Socialdemokraterna* sälja ut 1 300 hyresrätter i *Alby* till privatvärdar.

De boende i de olika stadsdelarna har protesterat mot utförsäljningarna, men utan att få gensvar hos politikerna. För de boende har utförsäljningen inneburit att de förlorat sin plats i allmännyttans internkö och förlorat det boendeinflytande som allmännyttan garanterar. De privata hyresvärdarna har huvudsakligen tillämpat två strategier för att vinstmaximera sina fastigheter, antingen tillåts fastigheterna att förslummas, utgifterna hålls låga genom att dra in på renoveringar – eller så används den motsatta strategin som innebär att lyxrenovera fastigheterna och chockhöja hyrorna.

Det finns tecken på att utförsäljningen till privatvårdar kommer öka i framtiden. En omstrukturering av Stockholms tre allmännyttiga bolag håller på att påbörjas och bostadsbeståndet flyttas runt mellan dem, så att deras geografiska lägen byts. Olika bolag kommer i framtiden ha ansvar för olika stadsdelar. Samma sorts ompaketering av *Centrumkompaniets* förortscentrum och köpgallerier skedde innan det såldes till det brittiska bolaget *Boultsbee*.

Tidigare ansågs det bra med olika bolag som konkurrerade i samma område och att

det skulle finnas en blandning mellan olika upplåtelseformer. Nu verkar Stockholms stad snarare vilja ha stora aktörer som äger olika områden, så att fastighetsägaren får större intresse i områdesutvecklingen för att kunna förbättra områdets marknadsvärde och större möjligheter att genomföra en generell hyreshöjning.

UTFÖRSÄLJNINGARNA HAR GENOMFÖRTS UNDER STORT HEMLIGHETSMAKERI, UTAN ATT DE BOENDE HAFT NÅGON MÖJLIGHET ATT HÖRAS ELLER ATT PÅVERKA PROCESSEN.

Renovering – vinst eller förlust?

Förra året kom regeringens Hyresbostadsutredning om marknadspriser för hyresrätter. Där slog de fast att lägets betydelse ska öka, att det ska få bli större skillnader i hyresnivåer och att fastighetsägarna ska få större frihet att själva sätta hyresnivåer. Förhandlingarna om den så kallade "Stockholmsmodellen" mellan hyresgästföreningen och fastighetsägarna bröt samman, man kunde inte enas om vare sig "poängsättningen" eller om den totala hyresfördelningen. I argumentationen kring Stockholmsmodellen var den viktigaste frågan den om läget, där fastighetsägarna menade att den attraktiva innerstaden inte skulle kunna ha lägre hyror än en mer nyproducerad lägenhet i ytterstan. Att läget inte slagit igenom i hyrorna tidigare har delvis varit en konsekvens av en politisk argumentation om att en generell hyresreglering kan minska segregationen – alla som stått i kö ett visst antal år ska ha lika chans att bo där de vill. Men Hyresgästför-

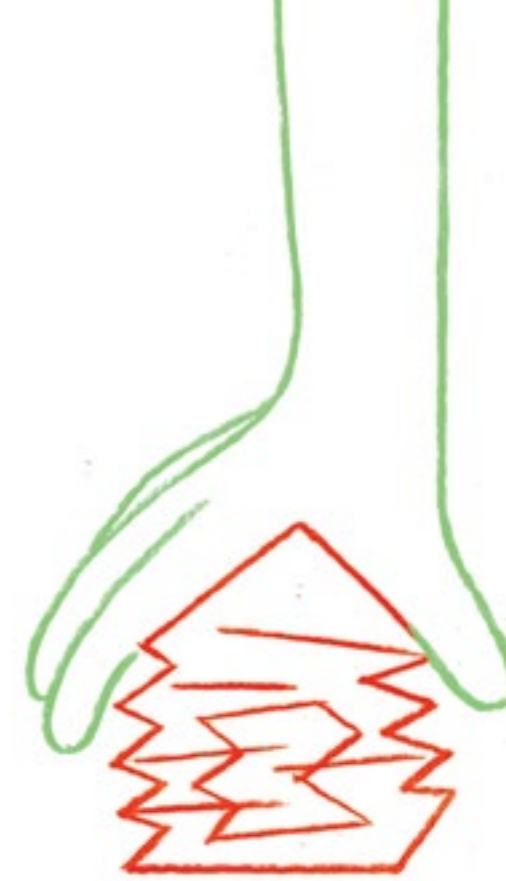
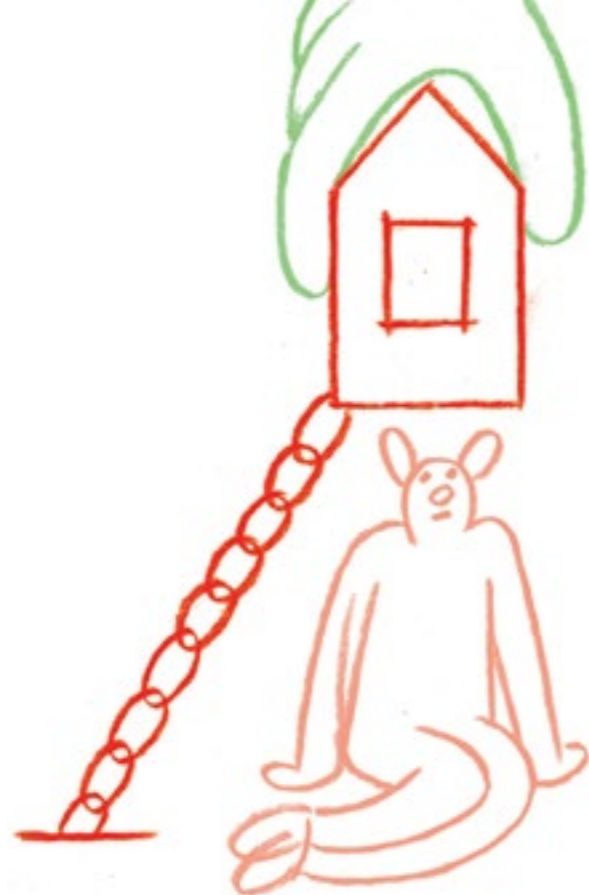
eningen sade sig vara villiga att gå med lägesprincipen om det innebar ett nollsummespel för hela allmännyttan, vissa hyror skulle då stiga om andra samtidigt sjönk. Men om marknadsmässighet ska tolkas som att man ska ta ut de högsta priser som är möjliga på varje given plats finns det egentligen ingen övre gräns för hyror i Stockholm, med över

300 000 människor i bostadskö. De nuvarande hyresförhandlingarna har kommit att utgöra en sorts förvirrad fortsättning på Stockholmsmodellen där parterna vare sig är ense om hurvida den faktiskt gäller, och vad den i sådana fall ska innebära.

Utförsäljningarna av allmännyttan är inte bara ett sätt för Stockholms stad att få in försäljningsintäkter, de undviker därigenom också renoveringskostnader på den äldre delen av sitt bostadsbestånd. Enligt Boverket behöver 45 procent av hyresrättsbeståndet renoveras, i allmännyttan innebär det 300 000 bostäder på tur.

Renoveringarna betalas med hyreshöjningar, i flera miljonprogramsområden innebär det runt femtioprocentiga hyresökningar. Denna effekt kan jämföras med hur samma renovering av bostadsrätter och mindre villor omfattas av rotavdraget. Det råder också en stor överbeläning på fastigheter, län tas till avdragsgilla renoveringar för att pumpa upp värdet på bostaden. (2012

betalades 14,6 miljarder ut till villa och bostadsrätt). Fastighetsskatten har samtidigt sänkts på villor och det har genomförts en 30% skattereduktion på räntekostnader för villor och bostadsrätter. Detta har lett till en skattemässig obalans, där de som bor i nybyggda hyresrätter betalar 2000 kronor mer i månaden i skatt än de som bor i en nybyggd bostadsrätt. Avdragen innebär ett stort skattebortfall, Rot kostar staten 4 miljarder, samtidigt som småhus och bostadsrättsföreningar får 23 miljarder i indirekt stöd varje år.

Rent faktiskt innebär det här att hyresrätterna ska betala sina renoveringskostnader själva, där hyresgästerna får betala för det förbättrade marknadsvärdet, medan staten kraftigt sponsrar bostadsrätts- och villaägare att investera i att höja marknadsvärdet i sina hus. Avgiftstrycket stiger – för förortsborna, samtidigt som "skattetrycket" lättar för villaområden och innerstad.

Bolagsplundring

Allmännyttans bolag måste alltså vara vinstdrivna. Och bolagen visar på en strålände ekonomi och vinst, särskilt i Stockholm där utförsäljningarna och marknadshyror fyllt kassakistorna. Tidigare stannade dessa vinster i allmännyttan och återinvesterades i nyproduktion och renoveringar. Men med den nya lagen om allmännyttiga bolag som infördes 2011, har kommunerna rätt att överföra vinst ur allmännyttan in i kommunens övriga verksamhet – om de går till åtgärder

som kommunen bedömer gynnar stadens integration eller sociala sammanhållning. Värdeöverföringsbegränsningen är därmed borttagen. Lagen är vagt formulerad, i förarbeten räknas en del insatser upp men följs av formuleringen "detta är exempel och ska inte anses uttömmande" – vilket därmed lämnar till kommunerna att själva tolka vad de tycker är lämpligt att pengarna går till. Länsstyrelsen ska utgöra en kontrollinstans genom att kontrollera Boverkets sammanställningar, men de har i sina första översik-

ALLIANSEN KAN DÄRIGENOM FORTSÄTTA SINA SKATTESÄNKNINGAR FÖR SINA KÄRNVÄLJARE OCH UPPRÄTTHÅLLA KOMMUNENS BUDGET GENOM ATT ANVÄNDA ALLMÄNNYTAN OCH HYRORNA SOM KASSAKO.

ter släppt igenom nästan alla överföringar, och hur som helst saknas det sanktionsmöjligheter mot den kommun som bryter mot denna lag.

Ska till exempel en infrastruktuursatsning ses som något som ska skattefinansieras, eller kan man betrakta det som en åtgärd mot segregation – genom att binda samman åtskilda områden? Är en ny idrottsanläggning inte en satsning som förbättrar den sociala sammanhållningen i staden? I praktiken innebär detta att hyresgäster är dubbelt beskattade, eftersom verksamhet som är

av allmänt intresse och borde vara skattefinansierad nu delfinansieras med hyrespengar. En del av din hyra är alltså förklarad skatt.

Vinsterna i stadens allmännyttiga bolag tillhör stockholmarna, inte hyresgästerna, menar Alliansen. Alliansen kan därigenom fortsätta sina skattesänkningar för sina kärnväljare och upprätthålla kommunens budget genom att använda allmännyttan och hyrorerna som kassako. I Stockholms stad överfördes 1,4 miljarder från allmännyttan till staden 2012, och i år siktar Alliansen

ännu högre och tänker ta 3,3 miljarder från stadens allmännytta. Och det är inte bara i Stockholm som allmännyttan mjölkas på samma sätt. I Boverkets sammanställning för 2011 framkom att 19 procent av landets kommunala bostadsföretag hade lämnat större "bidrag" till kommunbudgeten än vad som var tillåtet.

När bolagen sedan är tömda finns inte pengar nog till nya renoveringar och nyproduktion, och det kan i sin tur användas för att motivera nya hyreshöjningar, minskad nyproduktion och ökade utförsäljningar av

bostadsbeståndet. En konstgjord brist i allmännyttan har skapats. I förlängningen kan kommunen göra sig av med allmännyttan med motiveringen att det inte går att driva sådan verksamhet lönsamt i kommunal regi.

Vilka drabbar det?

Så plundras en stad. Men plundringen drabbar inte alla. Den gynnar höginkomsttagare och slår mot låginkomsttagare. Den drabbar just de tre miljoner personer som bor i hyresrätter, och där unga och pensionärer, ensamstående kvinnor och personer med utländsk bakgrund – alla låginkomsttagare – är överrepresenterade. Hyresgästföreningen konstaterar att hyresgäster tvingas lägga all större del av inkomsten på boendet, medan bostadskostnaden minskar för de som äger sin bostad. Inkomstkraven på att få en hyresrätt ökar samtidigt med bostadsbristen. Det krävs en bra lön, ett fast jobb, en felfri bakgrund och en årsinkomst upp till tre gånger större än hyreskostnaden.

Dyra nyproduktioner, marknadspriser, bostadsbrist och stora hyreshöjningar får stora befolkningsmässiga konsekvenser, de är en del av en gentrifieringsprocess där en del av befolkningen trängs bort och ersätts med en mer köpstark. Rika bor kvar, fattiga flyttar ut. Det finns förlorare, de som trängs undan och som inte har råd att bo kvar. Det finns vinnare, de som kunnat göra bostadskarriär och -klipp. Och så finns de mitemellan, som drömde om karriären och klippt men fastnade med bostadslån över

huvudet, ägda av banken.

Klart är att gentrifieringen får politiska följder. De som köpt sina bostäder tenderar att vara mer marknadstillvända och rösta blått. För Alliansen har ombildningarna och skattelättnaderna för bostadsrättsinnehavarna och villaägarna breddat deras

SÅ PLUNDRAS EN STAD. MEN PLUNDRINGEN DRABBAR INTE ALLA. DEN GYNNAR HÖGINKOMSTTAGARE OCH SLÅR MOT LÅGINKOMSTTAGARE.

väljarbas. Rövarna kan köpa sina underhugare. Allmännyttan hade från början ett politiskt uppdrag att bygga en allomfattande välfärd. Likt andra aspekter av den svenska välfärden var ambitionen att omfatta så stora grupper som möjligt för att därigenom undvika den stigmatisering som till exempel fattigvård eller "social housing" innebär. Med den politik som nu förs kommer allmännyttan och hyresrätten allt mer att bli ett andrahandsalternativ för de som inte har kapital nog att köpa egen bostad. Segregationseffekterna spås därmed på.

Kampen om rätten till staden börjar i kampen för rätten till bostad. Det är en kamp för att hindra marknadskrafterna att förvandla bostäderna till en vara, en kamp för att hålla allmännyttan allmännyttig. Det är en kamp för att få inflytande över vår boendesituation, att demokratisera allmän-

nyttan och öka hyresgästernas makt. Det handlar om att sätta stopp för utplundringen av hyresgästerna och hela processen av ackumulation genom fräntagande, om att ta tillbaka de resurser som tillhör oss. Istället för bostadsrätt måste vi sätta rätten att bo.

Rätt att bo

Bild: Stina Löfgren

Rätt att bo är ett nätverk i Stockholm som arbetar bostadspolitiskt för att bostäder ska vara en rättighet, inte en marknadsvara.

Hyresrätten har blivit het igen

Ombildningarna har bromsats upp i Stockholm. Allmännyttan säljs inte längre till bostadsrättsföreningar. Högern har hittat bättre sätt att tjäna pengar på allmännyttans bostäder - genom marknadshyrorna. Nu ska stadsdelarnas marknadsvärde höjas. Och då krävs det mer köpstarka hyresgäster.

Det händer en massa spännande saker i Stockholm just nu. Vi har ett styre med stora visioner och högt arbetstempo. Det gemensamt ägda säljs ut i rask takt. Marknaden ska få allt att blomstra. Sen går det hela ibland lite trögare än vad som är tänkt – vilket vi ser i vår förort. Det talas stort om Högdalen som ett framtida Florida. Vårt centrum fick en pampig invigning med moderata borgarrådet Ulla Hamilton och Citycons vd. Men det nya centrumet visade sig i själva verket inte handla om mer än lite ny färg och belysning. Det blir tydligt att staden och centrumägarna inte har så bråttom att göra det trivsamt för de som bor här nu. Butik efter butik går i konkurs i väntan på bättre tider. Innan läginkomsttagarna börjat maka på sig och lämna plats för de med bättre betalningsförmåga är det inte så noga vad som händer.

Genom renoveringar och dyra nybyggen trissas hyrorna så sakte-liga upp och gör våra ytterförorter till intressanta objekt att investera i. På skylten vid ett av nybyggena i Högdalen står det "Här bygger vi för framtidens söderbor". Det är också dessa framtidens invånare som kommer att få njuta av visionerna om den nya staden, där människor har inflytande över sin boendemiljö, där kommunikationerna fungerar, där grönutrymmen blandas med stadskänsla. Stockholm ska "upplevas" som en ren, trygg och vacker stad, för de som har råd att bo i den. Sociala problem och fattigdom ska flyttas utanför stadens gränser, eller isoleras i förorter med lägre utvecklingspotential. Lite paradoxalt att samma politiker som skapat misär, nu försöker hitta sätt att trolla bort det, allt för att stärka stadens varumärke.

Att Alliansen gått från total krigföring till ett kärt omhuldande av hyresrätten beror på möjligheten att förvandla hyresrätten till en attraktiv vara på en marknad. Hyresrätten ska börja fungera enligt samma logik som bostadsrätten. Deras vision är att hyresvärdarna

sätter de hyror de vill och att hyresgästföreningen ska försvinna från förhandlingsbordet. Genom en gradvis maktförskjutning från hyresgästerna till fastighetsbolagen går vi mot en mer marknadsanpassad hyresrätt. Än så länge finns hyresgästerna representerade i förhandlingen och efterfrågan styr inte priset på hyran, men det är också en position som vi som hyresgäster måste försvara med näbbar och klor.

Det finns tre parametrar som blir allt viktigare för hur hyran sätts på din lägenhet. Det är lägenhetens standard, kvaliteten på servicen och läget. För att höja hyrorna ser vi idag att fastighetsbolagen satsar extra mycket på att skapa trygghet i området, att förbättra områdets varumärke (läget), att tillhandahålla god service och att renovera lägenheterna.

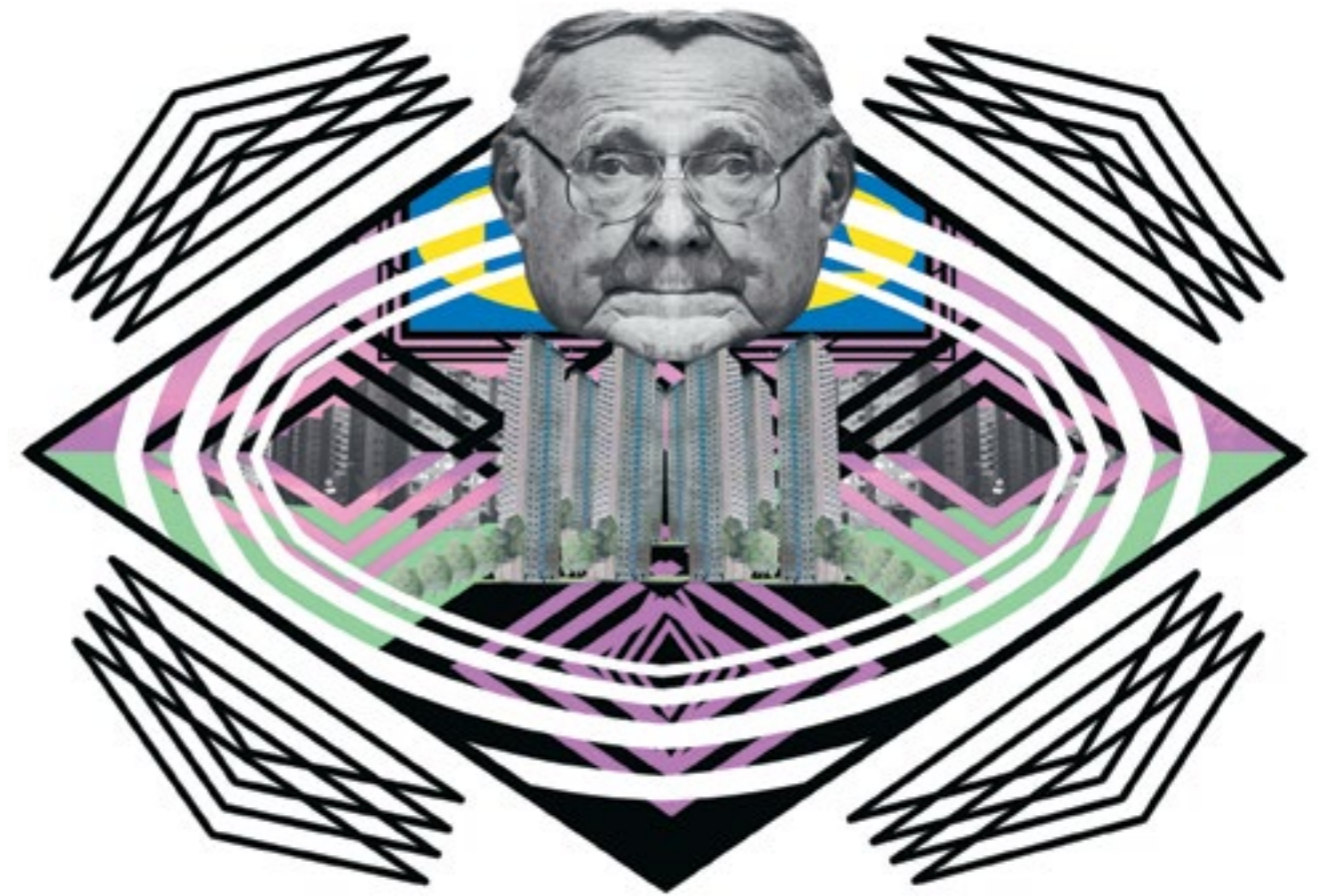
Det heta läget

Det är inte enbart närheten till innerstan som avgör statusen på bostadens läge utan även områdets varumärke. I Högdalen har staden satsat på en skatepark, i Hökarängen på neonskyltar med 1950-talskänsla och i Hagsätra bjuder Ikano in till torgfester. Fastighetsbolagen samarbetar med staden för att göra förorterna mer attraktiva eftersom det finns en stor potential att tjäna pengar på höjda fastighetsvärden. Fastighetsägarna ser New York som ett gott exempel. "Det är en stad där man lyckats göra hyresrätten het!" Vilket stämmer. Men det är också en stad där Chinatown nu töms på kineser och Harlem på svarta, för att de inte har råd att betala de upprissade hyrorna. Det handlar om människor som bott där i generationer och ett kulturarv som går förlorat.

Visste du att om hyran höjs stiger automatiskt värdet på fastigheten och i förlängningen marken den står på. Fastighetsbolagen blir rikare och staden kan sälja dyr mark för att finansiera skattesänkningar. Men vem har råd att bo?

Ett attraktivt läge beror dock inte bara på ett starkt varumärke eller ens riktiga kvaliteter. I en stad med akut bostadsbrist, blir alla lägen attraktiva.

I takt med den stigande efterfrågan har vi ju sett hur gränsen för det som anses åtråvärt röra sig utanför tullarna, förbi Hammarby-

höjden, Björkhagen, och nu även närmar sig t-banelinjernas slutstationer. En hyresmarknad som styrs av utbud och efterfrågan, så som Alliansen föreslår, kommer innebära chockhöjda hyror och ett allt starkare motiv att hålla nere bostadsbyggandet. Politikerna och fastighetsägarna har alltså bäddat för en bostadsmarknad där bostadsbristen är luckrativ. Om vi bygger ett nytt miljonprogram kommer priserna på bostadsrätter bli mer rimliga och det är mindre risk för höga hyror. Kanske blir vi på så sätt också av med det tryck som vinstdrivande företag sätter på våra förorter. Kanske får vi vara ifred och skapa stadsdelar utifrån våra egna behov istället för att bli behandlade som statister i en reklamfilm. Smile!

När hyran ska sättas utgår parterna mer än förr från hur området upplevs av de boende, om det känns tryggt och om servicen i fastigheten fungerar. Du kanske själv har märkt att din hyresvärd blivit lite noggrannare med att städa trapphuset eller att laga en trasig tvättmaskin. Suspekta lösdrivare städas också bort. Genom en enkät som du sen får hem ska du bedöma hur du upplevt ditt boende och servicen, vilket också blir ett underlag för hyressättningen. Ett grundläggande underhåll och bra service är alltså något fastighetsägarna vill att vi ska betala extra för och känslan av trygghet skapas genom att hålla problemen utom synhåll.

Vem har råd att bo?

Det mest effektiva sättet att få upp hyrorna är genom standardhöjande renoveringar. I samband med stambyte passar bolagen nästan alltid på att renovera och utföra en standardhöjning. Nätverket Järvås framtid kämpade mot renoveringar i Husby. De vittnade om att stambyten ibland gjordes flera år för tidigt som en förevändning att höja hyran. Att stambyte inte ingår i hyran är också en gåta. I Hagsätra, numera Ikea-land, rustas bostadsbeståndet upp med hyreshöjningar på omkring 50 procent som resultat. Som hyresgäst har du rätt att tacka nej till standardhöjande åtgärder, då gäller det att gå ihop i trapphuset och helst hela området för att ha en chans i förhandlingarna. Kontakta Hyresgästföreningen så fort du får höra om renoveringsplanerna och skriv inte på något förrän du vet vad det innebär för din hyra. Med tanke på att 300 000 lägenheter

runtom i landet behöver rustas upp är det också god tid att rusta oss själva mot renoveringar.

Förutom fördubblade hyror, kräver Ikea (Ikano) en inkomst på fyra gånger årshyran för att flytta in i en av deras lägenheter. Den som ska stå på kontraktet för en tvåa på 6 000 kronor måste därför tjäna 24 000 kronor före skatt. Det är lätt att räkna ut vilka som kommer ha råd att flytta in i det nya Hagsätra och vilka som kommer att tvingas flytta.

I framtiden kan det också finnas ytterligare incitament för fastighetsbolagen att välja ut hyresgäster med feta plånböcker. På en expanderande marknad fantiserar fastighetsägarna om möjligheten att tillhandahålla en rad sidotjänster till de boende, så som matkasse till dörren, barnomsorg och hemtjänst med mera.

Stockholm som vi känner det kommer att bli något man pratar om med nostalgi i blicken. "Minns ni den tiden när Stockholm var en stad och inte en marknad?" Det är inte bara det att vi inte kommer att kunna bo kvar. Kanske går det att skapa ett bra liv någon annanstans. Men att människor som lev, älskat och skapat det vi känner som Stockholm kommer att raderas ut och ersättas av en standardperson med inkomst på över 40 000 kronor i månaden, partner och två barn (Ikea accepterar inte kompisboenden). Allvarligt talat, det går vi inte med på!

Lisa, Nätverket Linje 19

Bild: Albin Törnberg

Nätverket Linje19 är en stadskampsgrupp som arbetar i området Hagsätra, Bandhagen och Högdalen, längst södra tunnelbanelinjen 19 i Stockholm.

På spaning efter den stad som flytt

Yes, gärna i min backyard. Och i din. Om du nu har råd att bo här. Nyurbanismen skördar framgång, hos stadsplanerare till höger och vänster. Vill vi inte alla bo i den mysiga kvarterstaden? Det krävs bara lite planering, upprepning och en dos till planering. Samt en fet plånbok. Så får vi tillslut en tät stad. I dubbel bemärkelse.

Det talas mycket om staden. Den behöver tydligen utvecklas. Förslag och planer haglar från vänster till höger, från näringsliv till intresseorganisationer. Diskussionen kan på ytan verka dynamisk och livfull, men vid närmare granskning så kan en urskilja vissa begrepp och koncept som ständigt återkommer. Synen på stadsutveckling styrs i stor utsträckning av den överideologi som går under namnet nyurbanism. Nyurbanismen har fått en så självklar roll i diskussionen om staden att dess grundantaganden om vad som är en god stadsmiljö oftast tas för givna. Till exempel skriver Stockholms stad om sin översiktsplan Promenadstaden att "Det finns en stor potential i ytterstaden som bör tas tillvara. Om vi fokuserar stadsutvecklingen till ett par platser har vi större möjligheter att få till de värden som vi lägger i begreppet stadsmässighet." Men vad lägger de egentligen i begreppet stadsmässighet? Nyurbanismen kan te sig flyktig eftersom den ofta inte säger mer än att den vill "bygga stad". Men det finns inte bara en stad att bygga, och det finns inte heller en stad som alltid passar i alla lägen. Vad som är en god stadsmiljö är alltid plats- och tidsspecifikt, och för att på allvar kunna diskutera vilken stad vi vill ha så måste debatten lyftas ett par steg. Vi vill bidra till det genom att skärskåda nyurbanistens själ och blottlägga de grundantaganden som vi anser står i vägen för en progressiv stadsutveckling. Nyurbanisten tänker binärt. Han är den 12-årige, *Sim City*-spelande, *ordna-allt-i-ordning*-killen som växt upp, gått på KTH och hittat den perfekta lösningen på stadens alla utmaningar. När han tänker stad så ser han hus i raka led, fyrkanter med innergårdar. Antingen ser han stad, eller så ser han ingenting alls. Något av det värsta nyurbanisten vet är de där mellanrummen i staden som inte riktigt går att definiera, som inte går att inordna i rutnätet. Platser som vi kanske ser som ett andningsutrymme, en plats som kan bli lite vad som helst i stunden. När han ser en sån plats ropar han

impediment! och ser ut som om han bitit i en sur citron. Impediment är alltså platser som han menar "har blivit över i planeringen". Nyurbanisten kollar på en satellitbild över staden och ser massor av hus som har natur kring sig och får ångest. "Där saknas det mesta som är poängen med stadslivet", tänker han när han tittar på en karta över en av de förorter vi bor i. "Möjligheterna till ekonomiskt och socialt utbyte är inte nämnvärt större än i en svensk småstad. Visst, tunnelbana, pendeltåg och statliga motorleder tar många av dem som bor här, dock inte alla, in till stadskärnan varje dag, varje vecka eller åtminstone någon gång i månaden. Men de får snällt återvända ut till skogen på kvällen." Så tänker han alltså. Och så får det inte vara, tänker han.

NYURBANISTEN TÄNKER BINÄRT. HAN ÄR DEN 12-ÅRIGE, SIM CITY-SPELANDE, ORDNA-ALLT-I-ORDNING-KILLEN SOM VÄXT UPP, GÅTT PÅ KTH OCH HITTAT DEN PERFEKTA LÖSNINGEN PÅ STADENS ALLA UTMANINGAR.

Nyurbanisten älskar att räkna och mäta, det har han lärt sig på sin ingenjörsutbildning. Där har han också lärt sig att hålla koll, att ha kontroll. Det som inte går att kontrollera, det är fel. Saker ska planeras: gärna spontana möten men först en rejäl stadsplan, tänker han. Därför hatar han när naturen försöker blanda sig i stadslivet. Naturen ska vara någonstans långt borta, dit knappt några människor når. Eller så ska den tuktas, inhägnas och göras till en park. I parken

kan nyurbanisten dricka kaffe under kontrollerade former. Likt de rika landägare som för längesedan hägnade in naturens allmänningar vill nyurbanisten skapa parker av våra allmänna naturområden. Gärna parker som är som i riktiga storstäder. Kolla på London, där är parkerna ordentligt inhägnade och stänger på kvällen. Som en bonus så härstammar park och inhägnad från samma latinska ord, *parricus*, det gillar nyurbanisten. Ordning och reda, även i etymologin. Det är jobbigt med naturen, nyurbanisten darrar på rösten när han frågar sig "om det är för skalbaggar eller för människan som vi vill bevara våra grönområden". För det kan inte vara för båda, för alla, för hur skulle det se ut. För nyurbanisten är det extremt viktigt att saker hänger ihop, *makes sense*, därför är ett av hans favoritbegrepp samband. Samband måste upprättas, hävdar han. Samband kan inte bara uppstå, utan de måste byggas. För nyurbanisten gillar att bygga, och med sambanden kommer tillväxten! Vi förortsbor kan ibland få för oss att det redan finns samband mellan de platser vi bor på: en spontant framväxt promenadstig, en cykeltur genom skogen, fester i industriområden där folk från hela staden möts. Men vi har fel, säger nyurbanisten. Det måste byggas en väg, dras ett rör, resas ett staket och broar måste spännas över ojämnheter. Det är det som är samband. Hus måste till varje pris byggas på just de platser där människan kan förlora sig i den oplanerade naturen. Civilisationen skall härska!

Nyurbanisten är konservativ, det nya i hans urbanism är ungefär lika nytt som plommonstopet är i herrmodet. Likt en riktig konservativ så längtar han tillbaka till något genuint, den äkta staden. Denna längtan benämner han kvarterstaden och är något som antar mytiska proportioner. Han har sin egen historia om syndafallet där modernismens ingenjörer och politiker pekades ut som de skyl-

NYURBANISTEN ÄR KONSERVATIV, DET NYA I HANS URBANISM ÄR UNGEFÄR LIKA NYTT SOM PLOMMONSTOPET ÄR I HERRMODET. LIKT EN RIKTIG KONSERVATIV SÅ LÄNGTAR HAN TILLBAKA TILL NÅGOT GENUINT, DEN ÄKTA STADEN.

diga. Innan deras rivningsiver fanns det en riktig stad, där folk bar plommonstop. Han skrattar gott åt de inskränkta förortsbor som vill bevara det som de uppskattar i sina bostadsområden, "Stockholm är inte bullerbyn" fnyser han, samtidigt som han i sina drömmar om kvarterstaden målar upp en idyllisk bild av småstadsliv. "En urban fantasi som påminner om Disneyland's Main Street" som den amerikanska sociologen Sharon Zukin uttrycker det. Han är väldigt intresserad av arkitektur, stads- och trafikplanering, men mindre intresserad av de sociala, kulturella och ekonomiska faktorer som är grundläggande för att skapa en stad för alla. Han vill ha en tät stad, eller förlåt, en stad för folk som är täta.

Alex och Hampus

Bild: Casper Johansson

Alex och Hampus bor i natur... förlåt, förorten och trivs där. Ibland sänder de radio-programmet Traffic Jam på Planka.fm

EUROPA PLUNDRAS

Den ekonomiska krisen i Europa orsakades inte bara av nyliberalismen. Den har också blivit den perfekta politiska möjligheten att genomdriva ännu mer nyliberalism. Bakom nedskärningarna finns en politisk plan.

EU genomgår just nu sin djupaste ekonomiska kris sedan dess grundande. Den ekonomiska tillväxten är på väg att kollapsa. Eurozonens ekonomi krympte med 0,6 procent under fjärde kvartalet förra året, en nedgång som fortsätter. Eurokrisen har felaktigt skyllts på staternas offentliga utgifter, åtgärderna har därför blivit nedskärningar och ökade lån, vilket resulterat i växande statskulder och stigande arbetslöshet. Statsskulden i krisländerna har därför skjutit i höjden: högst skuld i förhållande till bruttonationalprodukt (BNP) under det tredje kvartalet 2012 hade Grekland (153 procent), Italien (127 procent), Portugal (120 procent) och Irland (117 procent).

Europas medlemsstater har bemött krisen med omfattande sparpaket, och hårda nedskärningar i offentlig sektor och välfärd. Åtgärderna är identiska med de kontroversiella strukturanpassningsprogrammen som tvingades på utvecklingsländer under 80- och 90-talet, en ekonomisk politik som gav Internationella valutafonden och Världsbanken dåligt rykte. De som straffas hårdast är de fattiga, precis som fallet var i Syd, medan de rikaste européerna – däribland den bankelit som orsakat finanskrisen – har kunna oskadda egger till och med ännu rikare än förut.

Bakom de onödiga nedskärningarna ligger dock ett mycket mer systematiskt försök från *Europeiska kommissionen* och *Centralbanken* (uppbackade av *Internationella valutafonden*) att avreglera Europas ekonomi och privatisera de offentliga tillgångarna. Det tragikomiska är att den ekonomiska kris som många utropat som "nyliberalismens död" i själva verket använts för att genomdriva nyliberalismen ännu hårdare. Detta har blivit särskilt tydligt i krisländer som Grekland och Portugal, men det stämmer även in på övriga EU-länder och finns inbyggt i de senaste åtgärderna som Europeiska kommissionen och Europeiska Centralbanken antagit.

Man skulle närmast kunna likna det vid en total utförsäljning ("Allt ska bort!") av den offentliga sektorn och de nationella tillgångarna i Europa. Privatiseringarna i kombination med avregleringar och åtstramningspolitik har visat sig få förödande konsekvenser för medborgarna. Men det har också funnits tydliga vinnare, som tjänat på denna politik. Privata företag har genom krisen kunnat lägga beslag på offentliga tillgångar till låga priser, och bankerna som varit inblandade i oförsiktig utlåning har betalats tillbaka på medborgarnas bekostnad.

Hoppingivande nog har det även firats segrar i kampen för att försvara och förbättra Europas offentliga sektor. En mottrend med återkommunaliseringar äger nu rum i Europa, efter att folk blivit medvetna om kostnaderna och de negativa effekterna med att privatisera den offentliga sektorn, i synnerhet vattnet. När den allmänna medvetenheten växer kring att Europeiska kommissionen i stället för att lösa krisen använder den för att slå fast samma misslyckade nyliberala politik så kan motrörelserna och det växande folkliga motståndet samverka för att stoppa företagen från att ta över Europa.

Eurokrisens rötter

Eurokrisen, som vuxit till en långvarig och djup recession över hela EU, har sina rötter i den planerade "nyliberala" ekonomiska doktrin som tillämpats de senaste tre decennierna. "Nyliberalismen" förespråkar företagets dominans över samhället genom en privatisering av den offentliga sektorn och en avreglering av finansmarknaderna. Den betraktar arbetsrätt, skatter, miljöskydd och social välfärd som hinder i vägen för de kortsiktiga vinstmålen. Tidigare har det främst varit länder i det globala Syd som drabbats av den värsta ekonomiska chockpolitiken med avreglerade marknadskrafter. Detta förändrades 2007-2009 när den amerikanska

• **Transnational Institute**

Utdrag ur "Privatising Europe - Using the crisis to entrench neo-liberalism", utgiven av Transnational Institute i Amsterdam mars 2013. Transnational Institute grundades 1974 och är ett internationellt nätverk av aktivister och akademiker som ägnar sig åt kritiska analyser av globala problem. TNI försöker ge intellektuellt och akademiskt stöd åt de sociala rörelser som försöker utveckla världen i en mer demokratisk, jämlik och miljövänligt hållbar riktning.
www.tni.org

• **Portugal**

Privatiseringar och utförsäljningar har genomförts av posten, statlig media och sjukförsäkringar. Statliga flygbolag håller på att säljas ut, vilket möttes av strejker i mars 2013. Samma månad överlämnade kampanjen Água é de todos (Vatten åt alla) 40 000 underskrifter mot vattenprivatiseringar.

• Grekland

Flera grekiska statsägda företag har privatiseras som en del av krispolitiken, inom områden som bensin, gas, flygplatser, järnväg, posten och vapenproduktion. I juli 2012 bildades Rädda Grekiska Vattnet-kampanjen i Aten för att behålla demokratisk kontroll över vattenresurserna och motsätta sig privatiseringen av vattnet. I Thessaloniki bedriver den sociala rörelsen Initiativ 136 en liknande kamp mot privatiseringen av stadens vattenbolag och försöker ta över driften genom sociala kooperativ istället. I kommunen Pallini har rörelsen lyckats få tillstånd ett förbud mot privatisering av vattentäkterna. Grekiska fackföreningar har aktivt försökt stoppa privatiseringarna inom energi, telekommunikation och transport.

• Italien

I juni 2011 vann de sociala rörelserna en stor seger när de fick tillstånd en folkomröstning som förbjöd vattenprivatiseringar. Högen har sedan dess försökt hitta vägar att komma runt det beslutet. Den antipolitiska populisterna Beppe Grillos stora valframgångar hänger samman med hans förmåga att lyfta vattenprivatiseringsmotsståndet politiskt. Bland annat hjälpte han till att fälla en privatiseringsplan på Sicilien. Trots valresultatet har Roms postfascistiska borgmästare fortsatt driva på en vattenprivatisering, vilket blockerades av en bred social opposition sommaren 2012. Under teknokraten Montis styre har det gjorts försök att sälja ut statliga byggnader och historiska palats.

bankkrisen bröt ut och sedan spred sig till Europa, vilket ledde till den nuvarande eurokrisen. Senast en finanskris av samma dignitet drabbade USA var den stora depressionen. Efter den infördes *Glass-Steagall-lagen* för att styra upp regleringen av bankerna och få viss kontroll över kapitalet. Under Reagan-åren började däremot finansmarknader avregleras och antalet allvarliga kriser ökade runt om i världen. USA ignorerade dessa varningar och avskaffade Glass-Steagall-lagen 1999, vilket styrde landet i riktning mot inhemskt finanskao. USA:s finansindustri växte snabbt genom massförvärvande och sammanslagningar av banker för privatlån med investeringsbanker. Bankerna blev ”för stora för att falla”, vilket tillät dem göra högrisktransaktioner och låna enorma mängder kapital, samtidigt som de visste att skattebetalarna skulle lösa ut dem om deras affärer skapade finanskao. Fler och mer komplexa och riskfyllda derivatinstrument tvingades på medborgarna i form av lån, med räntor som rusade i höjden. Smittan spred sig från USA till Europa, två områden vars kapitalflöden och finanssektorer är tätt sammankopplade. Förlusterna socialiserades och fördes över på skattebetalarna medan bankerna löstes ut. Skuldnivåerna i Europa var låga före bankkrisen och än idag är de mer sansade än i USA, i förhållande till BNP-nivå. Länder i eurozonens periferi tappade sin konkurrenskraft när krisen slog till och tvingades ta lån från kärnländernas banker, vilket resulterat i stora skulder. Mellan oktober 2008 och oktober 2011 har den Europeiska kommissionen gått med på 4,5 miljarder euro i statliga stödåtgärder till finansinstitut (motsvarande 27 procent av EU:s sammanräknade BNP), vilket belastat skattebetalarna med försämrade offentliga statsfinanser. I Storbritannien hade regeringen gett sina banker 142 miljarder engelska pund i form av lån och andelsköp vid slutet av finansåret 2010-2011. Den totala kostnaden för att lösa ut de irländska bankerna har än så länge uppgått till 70 miljarder euro. Avregleringen orsakade eurokrisen, därför var det lätt att tro att åtgärderna för att lösa krisen skulle bli mer statlig intervention och regleringar. Men trots de enorma kostnaderna i bankutlösningar har inga större bankreformer genomdrivits. Några mindre regleringar har införts för att förhindra de mest riskabla bankaffärerna på finansmarknaden, men det har inte varit tillräckligt för att undvika att det ska ske igen. Och om vi bortser från bankvärlden har det inte gjorts några försök att vända avregleringen. Snarare har det motsatta skett.

Usel medicin för krassliga ekonomier

I stället har eurokrisen skyllts på statsutgifterna och nedskärningar har tvingats fram, vilket för-

utsägbart nog satt igång en spiral av ökad nationell skuldsättning och stigande arbetslöshet. I juli 2012 varnade en rapport från Internationella valutafonden för att bedriva åtstramningspolitik under recession. En av författarna till rapporten, Nicoletta Batini, förklarade att ”*Om du börjar banta när du är sjuk kommer du troligen bara bli ännu sjukare*”. Joseph Stiglitz, nobelpristagare i ekonomi, har beskrivit åtstramningspolitiken som en ”*självordspakt*”, som fångar länderna i en ”*ond cirkel av nedskärningar i utgifterna och en tillväxt i fritt fall*”. FN:s departement för ekonomiska och sociala frågor instämde och konstaterade att ”det finns stort konsensus världen över att det *finansiella sparande som tillämpas av många regeringar är huvudorsaken till krympande ekonomier*”. Fem nationer har hamnat i eurokrisens epicentrum: Irland, Italien, Grekland, Portugal och Spanien. Dessa krisländer har tvingats skriva under ett avtal med Europeiska kommissionen. Men EU:s alla medlemsländer har påverkats av krispolitiken. Även i länder utanför eurozonen, som i fallet med Storbritannien, har regeringar använt sig av krisen för att införa liknande nedskärningar och avregleringar.

Krisen som en täckmantel för hårdare nyliberalism

Om nyliberalismen var den primära strukturella orsaken till krisen och dess ekonomiska doktriner har fördjupat recessionen, varför fortsätter makt-havarna genomdriva denna politik så frenetiskt? Paul Krugman, en annan nobelpristagare i ekonomi, hävdade att ”*drivkraften bakom åtstramningarna var att använda krisen, inte lösa den. Det är det fortfarande*”. Företagen och de politiska makthavarna har, snarare än att lära sig av krisen, försökt använda den som förevändning för en intensifierad nyliberalism och för att ta bort ”hinder” som arbetsrätt och stora delar av välfärdsstaten, som stått i vägen för ett ökat företagsherravälde.

Trojkan, som består av Europeiska kommissionen, Europeiska centralbanken och Internationella valutafonden, har organiserat lån för att ”rädda” länders ekonomier. Men dessa lån har använts som en förevändning för att diktera krisländernas ekonomiska politik. Europakommissionens ordförande José Manuel Barroso har varit tydlig med att ickevalda tjänstemäns beslut i Bryssel väger tyngre än nationella suveränitet: ”*Makten håller inte bara på att flytta mellan stater, utan framför allt över och ovanför dessa stater. Det avgörande är att byta formell suveränitet mot verkligt inflytande*.”

Tysklands förbundskansler Angela Merkel har uppmanat euroländerna att överlämna sitt nationella självbestämmande till Bryssel i frågor om

kärneekonomi och budget, däribland arbetsmarknads- och skattepolitik. Europeiska kommissionen har därefter förespråkat åtstramningspaket för krisländerna i utbyte mot låneavtal som kräver nedskärningar i de sociala trygghetsnäten och förbättrad ”konkurrenskraft”, genom lönesänkningar och inskränkt arbetsrätt.

Privatisering som en avgörande komponent

En av huvudåtgärderna som Trojkan kräver av krisländerna som lånevillkor är att offentlig sektor och offentliga tillgångar ska privatiseras. De tillgångar som de vill privatisera är allt ifrån dricksvatten, nationella banker, energi, transportinfrastruktur och sjukvård till postsystem. Legaliteten i denna påtvingade privatisering kan ifrågasättas, eftersom paragraf 345 i EU-traktatet säger att kommissionen ska vara neutral i frågor kring privat kontra offentligt ägande.

Privatiseringar som del av åtstramningsprogrammen rättfärdigas genom att de hävdas skapa intäkter som kan användas för att betala skulderna. Men medan skulderna i Sydeuropa har stigit sedan eurokrisen startade, har eurozonen och EU:s skuld legat stabilt på en nivå runt 90 respektive 85 procent av BNP (vid slutet av tredje kvartalet 2012). I Grekland, EU:s mest skuldsatta stat, har försäljningen av gemensamma tillgångar blivit lägre än förväntat. Kommissionen förväntar sig bara få in 25,6 miljarder euro i ackumulerade intäkter från privatiseringarna fram till 2020, snarare än ursprungsmålet på 50 miljarder euro till 2015.

I en läckt rapport från februari 2012 som innehöll material ämnat för eurozonens finansminister betonades att Greklands påtvingade sparpaket kan sabotera sig självt genom att allvarligt försvaga ekonomin och skrämja bort framtida investerare. Ett huvudområde som riskerade att misslyckas var privatiseringsplanen. Den instabila politiska situationen och den dåliga ekonomiska prestationsförmågan, i kombination med en öppen opposition och fackligt motstånd, har lett till att planerade utförsäljningar inte kunnat genomföras, som exempelvis privatiseringen av Portugals flygbolag TAP och vattensystemet Canal de Isabel II i Madrid. Även om försäljningen av det sistnämnda har fortsatt, kan man i efterhand se att vattenprivatiseringarna inte lett till de tänkta kostnadsbesparingarna. Om huvudmålet är att få in intäkter, varför inte beskatta de rika eliterna, inklusive finanssektorn, och slå till mot skatteparadis för att täcka krisens kostnader? Nätverket *Tax Justice* har visat på de stora luckorna i skatteregler mellan länder som utnyttjas av

världens superrika, med uppskattningsvis 16-25 biljoner placerade i utländska banker.

”*Uppgiften att privatisera statsegendom är en huvuddel i omstruktureringsplanerna som trojkan IMF, ECB och Europeiska kommissionen ska påföra euroområdets länder för att de ska få stöd i form av euro-räddningspaket*.”

(Deutsche Bank, december 2011)

Vattenprivatiseringar

En sammanslutning av europeiska folkrörelser har krävt att Europakommissionen slutar kräva vattenprivatiseringar i Grekland och Portugal. I ett skriftligt svar från september 2012 erkänner kommissionen att den medvetet förespråkar vattenprivatiseringar som ett villkor för nödpaketet.

”*Som ni vet så bidrar privatiseringen av offentliga bolag till att den offentliga skulden minskar, vilket även minskar subventioner och överföringar eller statsgarantier till statsägda företag. Det är också förutsättningen för att öka bolagens effektivitet och i sin förlängning konkurrenskraften för hela ekonomin, samtidigt som det lockar till sig utländska investeringar*.”

Detta uttalande står alltså i skarp kontrast till det EU-traktat som slår fast att kommissionen ska förhålla sig neutral i frågan om offentliga eller privatägda bolag. De europeiska folkrörelserna menar däremot att vattenprivatiseringarna har misslyckats med att ge bättre service till de fattiga, utan i stället fått väldokumenterad negativ effekt på samhällen världen över, med ökade vattenkostnader, försämrad service och olyckor till följd av kostnadsbesparande nedskärningar. Folkrörelserna mot vattenprivatiseringar har redan samlat in en miljon namnunderskrifter till sitt stöd.

Joseph Zacune, Transnational Institute

Bild: Linn Ahlgren

• Spanien

De största protesterna mot privatiseringar sker i Spanien, organiserade av Indignadosrörelsen i medborgarkommittéer i olika färger: blåa mot vattenprivatiseringar, gröna för utbildning, vita för sjukvård och orange för social service. 23 februari 2013 sammanstrålade de olika färgblocken (”vågorna”) i en massiv protest i Madrid. Hälften av spanska vattenbolagen sköts privat (främst av två bolag) och fortsatta privatiseringar planeras, bland annat av Canal de Isabel II-vattensystemet. En stor stridsfråga är privatiseringen av sjukhusen, där sjukhuspersonal och fack har protesterat. Statens misskötsel av de socialiserade bankerna, som löstes ut i bankkrisen, har lett till att de börjat återprivatiseras.

• Irland

Regeringen håller på att privatisera elbolaget Bord Gáis Energy Electricity och har sålt ut vissa av sina andelar i flygbolaget Aer Lingus och stora andelar i Bank of Ireland. Fackliga protester har bromsat försäljningen av skogsavverkningsrätigheter. Stridsfrågan nu är de nya vattenavgifterna som det nya statsägda vattenbolaget Irish Water håller på att införa, istället för vattenskatt. Många fruktar att bolagiseringen av vattnet, och övergången från skatt till avgift, är första steget mot en privatisering av vattnet.

Rånad tid

Jobba mindre - lev mer. Under hela kapitalismens historia har arbetstidens längd varit en stridsfråga. Varför har arbetarrörelsen övergivit kravet på arbetstidsförkortning?

Arbetstidsförkortningar har diskuterats sedan industrin födelse. Det har handlat om rättvisa, om arbetarskydd, om ett drägligare liv. Utrymmet för en sådan kamp har krympt. Med krisen finns som ständigt närvarande stämpas kampen mot lönearbetet som världsfrånvärd, naiv och hedonistisk. Med arbetstidsförkortningarna som exempel blir det tydligt hur arbete innebär konflikt, och hur argumenten om ekonomisk kris försöker överbrygga konflikten och skapa en skenbart gemensam agenda.

Arbetarrörelsens paroll från 1890, *åtta timmar verka för åtta kronors peng, åtta timmar fritt och åtta uti säng*, kom att infrias 82 år senare, i början av

ARBETET VAR DET SOM HINDRADE MÄNNISKOR FRÅN ATT LEVA SINA LIV. DET LIV SOM PÅGICK UTANFÖR ARBETET, SOM ARBETET STOD I VÄGEN FÖR.

sjuttioalet. Arbetstidsförkortningarna innan dess hade ofta karaktären av att vara särklösningar, att inkludera vissa grupper. Men med detta var något som omfattade hela arbetsmarknaden. Några år senare var det dags för nästa steg, sex timmars arbetsdag eller 30 timmars arbetsvecka. Enigheten i detta förslag är överväldigande. Fackföreningarna ställer på sina kongresser upp 30-timmarsveckan som mål. De politiska partierna är också rörande överens, med vissa undantag för moderaterna. Sextimmars arbetsdag framhölls som en lösning för familjer med barn. De flesta argumenterade för en särlösning för småbarnsföräldrar, men FP, S, C, och VPK framhåller tretiotimmarsveckan som ett långsiktigt mål. Som

bekant kom detta inte att infrias.

Vad hände? Några ledtrådar kan man få genom att titta på hur frågan drevs på 70-talet. I mitten på 70-talet tillsattes en statlig delegation för arbetstidsförkortningar för att utreda frågan. De publicerade två betänkanden. I dessa diskuteras sextimmarsdagen utifrån hur långa arbetsdagar är ett jämställdhetsproblem, och ses som ett hinder för att dela jämlikt på hushållsarbete. Långa arbetsdagar ses även som ett hinder för att få tid att delta i samhällslivet, i föreningar och politiken. Från fackligt håll lyftes också frågan om arbetstidsförkortning av ungefär samma skäl. Argumenten baserades på en syn där livet placerades alltså utanför lönearbetet. Arbetet var det som hindrade människor från att leva sina liv. Det liv som pågick utanför arbetet, som arbetet stod i vägen för. I den första utredningen, kortare arbetstid, när hur? är tonen försiktigt framtidsoptimistisk.

Huvudargumentet för att förkorta arbetstiden var på 70-talet, och är i viss mån fortfarande, jämställdhet, familjefrågor och ett ökat deltagande i samhällslivet. Detta ställs emot eventuella nedgångar i produktion, men man menar att en förkortning på 2,5 timmar under en tidperiod av 2-3 år är ett bra första steg. Detta är dock inget formellt förslag, utredarna menar att man vill skapa ett diskussionsunderlag, och skriver att de i framtiden vill fortsätta belysa förhållandet mellan arbetstid och sociala förhållanden. 1979 kommer den andra rapporten, som inte heller innehåller några direkta ställningstaganden, men tonen är mera dystert. Man varnar för att arbetstidsförkortningarna kommer leda till stora samhälleliga konsekvenser som minskad produktion och tillväxt. Än är man inte riktigt beredd, och utredningen efterlyser

därför mer arbete, mer kunskap, mer fördjupning.

När frågan diskuteras på åttiotalet är man betydligt mer pessimistisk. I de statliga utredningarna från slutet av åttiotalet talar man återigen om arbetstidsförkortningarna som en stor samhällsekonomisk omställning, att det kommer att minska produktiviteten och BNP. Det finns nästan ingen hejd på eländet. Samma sak återkommer på 2000-talet, där man menar på att en kortare arbetstid skulle också ge lägre löner, och i sin tur lägre skatteintäkter. Den positiva effekten är ökad fritid för de arbetande, men detta ställs emot en försämrad service i en offentlig sektor vilket leder till att de som inte har något arbete drabbas. På ungefär 30 år har alltså vad som sågs som en möjlig, kanske till och med nödvändig reform, blivit en nästintill omöjlig utopi. Hur kunde en situation där alla politiska partier, från vänster till höger, ställer sig positiva till någon typ av arbetstidsförkortning, när man från statligt och fackligt håll använder samma argument om att en minskning på lönearbetet ger stora sociala vinster, bara mynna ut i ett ingenting?

Svaret ligger kanske i krisen. Denna ständiga kris får tjäna som förklaringsmodell till nästan allt. Det blev för dyrt att genomföra arbetstidsförkortningar. Under nittiotalskrisen tog man till och med tillbaka två semesterdagar, i de krispaket som innebar stora nedskärningar i det sociala skyddsnetet. Det är kanske läge att fråga sig hur rimlig förklaringen om krisen är.

Faktum är att arbetstidsförkortningar ibland sägs vara ett medel för att minska arbetslöshet. Denna princip kallas för *worksharing*. Under sjuttioalet syns principen om worksharing på sina ställen, i statliga utredningar och i fackliga motio-

ner. Den återkommer som argument men vinner aldrig riktigt mark. I utredningen från 1979 skriver man att man bestämt avvisar tanken på att

DEN SVENSKA MODELLEN SKAPADE EN SKENBART GEMENSAM AGENDA. DETTA SKENBARA GEMENSAMMA VISADE SIG KRACKELERA NÄR KONFLIKTER BLOSSADE UPP.

arbetstidsförkortningar bekämpar arbetslöshet, eftersom "tanken på arbetsdelning avspeglar en uppgiven inställning för näringslivets möjligheter."

Någonstans här ligger också det som har varit typiskt för svensk politik, nämligen vad som kallas för den svenska modellen. Den svenska modellen kan beskrivas som ett system av kompromiss mellan stat, kapital och arbetare. Ett system av klassfred och frånvaron av konflikt. Systemet grundade sig på en aktiv arbetsmarknadspolitik, där målet var full sysselsättning. Detta mål kunde kapital, stat och arbetarrörelse enas kring. Alla var överens om att arbete var bra, det gynnade arbetare så väl som kapital och stat. En tillväxt för kapitalet var en tillväxt för alla. Genom avtal skulle man nå den bästa lösningen för samtliga parter. Men den svenska modellen skapade en skenbart gemensam agenda. Detta skenbara gemensamma visade sig krackelera när konflikter blossade upp.

Förklaringsmodellen om krisen bygger på ekonomisk tillväxt som en win-win-situation. Den bygger på modellen att i tider då det går bra för ett land (alltså lika med att det går bra för kapitalet och ekonomin) då har samhället råd med "generösa reformer".

Om man återgår till exemplet om arbetstidsförkortning kanske detta verkar vara en rimlig förklaring. Men då återstår frågan om varför den senaste arbetstidsförkortningen blev genomförd under en lågkonjunktur. Varför till exempel Tyskland, efter fackliga krav, genomförde en arbetstidsförkortning trots lågkonjunkturen. Det verkar röra sig om någonting annat. En tydlig högervändning av politiken som ständigt kan hänvisa till ekonomin som någonting okontrollerbart och som måste

DET ÄR EN INDIVIDUELL LÖSNING. DET KALLAS FÖR FÖR VALFRIHET. DET ÄR DOCK INTE SVÅRT ATT SE HUR RESURSER FLYTTAS FRÅN ETT KOLLEKTIV TILL ETT ANNAT.

hållas på gott humör och vid god vigör. Den ekonomiska tillväxten sätter ramarna för vad som är möjligt och när. Det går inte att gnälla när det går dåligt för ekonomin, då måste vi alla sitta i samma båt och ro mot samma mål.

Krisen. Möjligen har man vant sig nu. Den har varit med ett tag. Krav på höjda löner eller kortare arbetstid kan alltid tillbakavisas med att hänvisa till Krisen. Ska vi komma ur detta så har vi inte råd med några utsvävningar. Krav på bättre villkor för arbetare har en tendens att ses som hedonistiska, som utsvävningar, en lyx man kan unna sig i tider av välgång (alltså underförstått, inte tider som dessa). Trettio timmars arbetsvecka känns som en omöjlig utopi. Stora, kollektiva krav på hur arbetet ska organiseras, där kapitalet tvingas till eftergifter, deras tid tycks ha passerat.

Men trots detta tycks arbetsmarknadspolitiken vara fortsatt aktiv. Arbetets organisering är alltså en fråga om politik. Den nyliberala politiken beskrivs ofta som avreglerande eller privatise-

SAMFÖRSTÅNDET HAR KRACKELERAT OCH KRISEN ANVÄNDS FÖR ATT ÅTERIGEN FÖRSÖKA ÖVERSKYLA EN KONFLIKT, FÖR ATT SKAPA ETT NYTT GEMENSAMT MÅL.

rande. Som något som frigörs från statlig kontroll och istället hamnar hos den fria marknaden. När staten för en klasskamp ovanifrån döljs den bakom retoriken om fria val och en öppen marknad. Men det nyliberala tjetet om en avreglerad arbetsmarknad döljer det faktum att den är genomreglerad. Ungdomsrabatter och jobbskatteavdrag är aktiv politik som påverkar hur arbetet ser ut och orga-

niseras. De regleringar som gynnar arbetsköpare ses påfallande sällan som statligt ingripande, utan sådana regleringar framställs som en liten knuff i rätt riktning, för att marknaden ska kunna fortsätta sköta sitt. Det som understödjer kapitalet är inte framstår inte som politik, det är inte statligt reglerande. På sjuttioalet skulle jämställdhetsproblemen lösas genom förkortad arbetstid, idag ska de lösas med mer arbete. RUT och ROT löser livspusslet, alla jobbar och alla som vill har rätt att hyra en tomt, få barnpassning och sina fönster putsade. Det är en individuell lösning. Det kallas för valfrihet. Det är dock inte svårt att se hur resurser flyttas från ett kollektiv till ett annat. Men det ena kollektivets krav är oförnuftiga, tillväxthämmande, rent av orimliga, så är det andra kollektivets krav jobbskapande och stärker Sveriges konkurrenskraft. När klasskampen sker ovanifrån så benämns den inte i termer av kollektiv, och absolut inte i termer av klass. Det handlar om individer snarare än om strukturer, och det är förslag som gynnar alla. Ett förslag som sänkta ungdomslöner påstås vara bra för alla. Man ska inte vara otacksam. Bättre ett jobb med en aningen sämre lön än inget jobb alls. Marknaden behöver så mycket incitament, så mycket hjälp på traven, så mycket uppluckrad arbetsrätt för att göra oss den stora tjänsten att anställa oss. Krisen har drabbat som en epidemi, som en naturkatastrof, och nu gör vi vad vi kan för att rädda de drabbade. I första hand måste ekonomin på fötter igen.

En nostalgi över 70-talets politiska debatt där arbetstidsförkortning framstod som möjlig tjänar ingenting till. Men i exemplet med arbetstidsförkortningar gör det tydligt att någonting verkar ha hänt. Samförståndet har krackelerat och krisen används för att återigen försöka överskylla en konflikt, för att skapa ett nytt gemensamt mål. Krisen som argument innebär dock att marknad verkar vinna mark, vinna argument. I den konfliktsituation som arbetet innebär tycks kapitalets sida premieras för sitt entreprenörskap. Arbetarsidans krav ses som världsfrånvända. Denna ständigt närvarande kris verkar dock inte lyckas med att skapa något gemensamt mål, istället har den gjort konflikten smärtsamt tydligt.

Linn Spross

Bild: Emma Tryti

Linn Spross är doktorand i ekonomisk historia vid Uppsala universitet och aktiv i Förbundet Allt åt alla.

LÖN OCH LÅN

Arbetarklassen blir allt mer skuldsatt. Bostad, sociala försäkringar, transport och konsumtion kräver allt mer belåning för att ha råd med. Vad har de skuldsatta för motsvarighet till arbetarens strejk? Arbetstagare och låntagare – går det att hitta ett gemensamt intresse?

Jag arbetar som universitetslärare och de flesta arbetarorganisationer som jag har varit involverad i och studerat har ägnat sig åt kamp kring löner och arbetsvillkor. Till exempel håller mitt fack (*Associated Faculties of the University of Southern Maine*) för tillfället på med en "work to rule"-aktion angående en lönekonflikt. Men numera är jag involverad i en låntagareorganisation, *Strike*

ATT VÄGRA BETALA TILLBAKA LÅN OCH RÄNTA ANSEES VARA OMORALISKT OCH ORÄTTVIST. LÅNTAGAREN SKA SKÄMMAS PÅ GRUND AV DENNA SEKULÄRA SYND.

Debt. För mig och många andra i *Strike* är *Debt* en ny erfarenhet. Jag tänkte att det skulle vara nyttigt att på ett ganska schematiskt vis belysa ut ett par av de många skillnaderna mellan kampen mot skulder och kampen för löner.

När det kommer till löner och skulder gäller det att först och främst att tänka bortom de ideologiska dimensionerna. Löner sägs att vara ett "rättvist utbyte" mellan arbetaren och chefen; arbetaren jobbar för chefen under den överenskomna tiden, vilket ska ge en rättvis ekonomisk kompensation. Men värdet som arbetaren skapar är i själva verket mycket större än den monetära lönen; det finns inget "rättvist" över "utbytet" som ändå fortsätter eftersom arbetare inte är ägare och måste sälja sin arbetskraft.

Annars svälter de. Denna brist på överensstämmelse mellan chef och arbetare är inte absolut. Arbetarna vägrar ofta att arbeta på olika sätt – genom strejk, sabotage av produktionen, simulering och så vidare.

Skuld har också sin ideologiska karaktär. Även detta är tänkt att vara ett "rättvist utbyte" mellan långgivare och låntagare. Men

i själva verket får långgivaren en räntebetalning och får på så sätt tillbaka kostnaderna för risken. Att vägra betala tillbaka lån och ränta anses vara omoraliskt och orättvist. Låntagaren ska skämmas på grund av denna sekulära synd. Men samtidigt ökar hushållsskulder (eller "bruksvärdesskulder" som används för att kunna köpa varor ämnat för att tillfredställa behov och begär) för att möta de grundläggande villkoren för att reproducera liv (mat, husrum, utbildning, hälsa).

För det andra är det en stor skillnad mellan lön och skuld när det kommer till pengarnas tidsordning. I de flesta fallen sker arbetet innan chefen betalar ut den monetära lönen till arbetaren. Vilket på ett sätt betyder att arbetsgivaren är skuldsatt ända

fram tills det att arbetaren har fått sin lön. Självklart finns det även fall där chefen vägrar att betala ut lönen efter att arbetet är utfört, framförallt när arbetaren är papperslös eller del av den "underjordiska" ekonomin.

Men när skulden handlar om "bruksvärde" är tidsordningen omvänd. Låntagaren får då pengarna innan arbetet är utfört, arbetet som behövs för att kunna tjäna ihop tillräckligt med pengar för att ha möjlighet att betala tillbaka amorteringar och räntor. Detta gör långgivaren tillfälligt sårbar inför låntagaren, vilket i sin tur betytt att långgivarklassen genom åren har utvecklat en massa smärtsamma och terroriserande verktyg – tortyr, slaveri, vräkning, återtagande, avskärmning, psykiska plågor – för att låntagaren inte ska kunna använda det sociala mervärdet som implicit finns i skuld, utan att betala tillbaka det till långgivaren. För att det ska kunna finnas rikedom som går att låna av måste det finnas mer rikedom än vad som behövs för att enbart få samhället att gå runt. De olika tortyrredskapen är till för att "påminna" låntagaren om dess skyldighet att betala tillbaka sin skuld. Men dessa redskap har också en annan funktion: att undertrycka den djupa (nästan medfödda) övertygelsen att i ett rättvist samhälle ska de som har det svårt ha rätt att ta del av det sociala mervärdet.

Sedan finns det även en logisk struktur för skulder och löner som leder till organisato-

riska utmaningar. Löner är kollektiva till sin natur. Som lönearbetare har du oundvikligen liknande arbetsvillkor som andra arbetare, och trots alla skillnader – etnicitet, kön och skicklighet – finns det likheter: relationen mellan arbete och kapital som leder till kollektiv handling och organisering (eller som åtminstone ständigt måste motarbetas) och även arbetsplatsens samarbete som behövs för att arbetet ska kunna utföras. Tillsammans skapar dessa likheter grunden för kollektiv lönekamp.

Däremot har skuld en tendens att vara både individualiserande och alienerande. Låntagare behöver nödvändigtvis inte känna till varandra, om de inte avslöjar sina tillstånd för andra. På grund av skam och skuldkänslor händer detta inte så ofta. Därför är det nödvändigt – när man organiserar kring skuld – att föra fram sin identitet som låntagare för att skapa den gemenskap som hela tiden motarbetas och bryts ner av långgivarklassen.

Slutligen finns det också en skillnad mellan de revolutionära metoder som förknippas med löner och skuld. För löner handlar det om den obegränsade generalstrejken, det vill säga den totala vägran att arbeta för den kapitalistiska klassen. En generalstrejk har sina revolutionära implikationer, men behöver inte nödvändigtvis ha revolutionära konsekvenser. Den kan leda till att vissa specifika reformer i klassrelationen genomförs, vilket ger systemet liv under ytterligare en period.

Skuldkampens metod är jubelåret ("*Debt Jubilee*"). Att helt enkelt sluta betala av skulderna. Antingen på grund av en rättslig förändring eller genom en total skuldstrejk. Att avskriva skulder kan komma ur revolutionära avsikter, men det behöver inte nödvändigtvis ha revolutionära konsekvenser. Det finns exempel när det endast har lett till reformer, som enbart startar om hela exploateringsmaskinen.

Jag har presenterat fyra skillnader mellan skuld och löner som har konsekvenser för en låntagarrörelse. Det finns flera skillnader som jag inte har nämnt. Det här

SKULDKAMPENS METOD ÄR JUBELÅRET. ATT HELT ENKELT SLUTA BETALA AV SKULDERNA. ANTINGEN PÅ GRUND AV EN RÄTTSLIG FÖRÄNDRING ELLER GENOM EN TOTAL SKULDSTREJK.

är ett område som handlar om klasskamp, vilket kräver studier och uppmärksamhet, eftersom vi – när det gäller skuld – inte kan använda samma taktik och strategi som under århundraden har utvecklats i och kring fackföreningar.

Det finns hursomhelst även oroväckande likheter mellan löne- och skuldkamper. Den mest framträdande handlar om hur skillnader i etnicitet, skicklighet, anställning

och kön används för att dela upp arbetare och låntagare. På samma sätt som att vita arbetare historiskt sett har haft högre lön och mindre arbetslöshet än svarta arbetare, har även vita låntagare blivit behandlade på andra sätt än vad svarta låntagare har blivit. Till exempel det oproportionerliga antalet svarta som, jämfört med vita, blivit hänvisade till "*subprimelån*" (lån som riktar sig till mindre kreditvänliga låntagare) av kreditleverantörerna. Dessa orättvisor inom arbetarklassen har historiskt sett varit en avgörande faktor till varför revolutionär (eller till och med reformistisk) förändring

av systemet inte har skett. Framtidens låntagarrörelser går en liknande väg till mötes om de inte kan övervinna dessa uppdelningar.

George Caffentzis

Bild: Jessica Hallbäck

George Caffentzis är redaktör för den autonoma tidskriften *Midnight Notes*. Texten är hämtad från Occupyrörelsens tidning *Tidal* och översatt av Elliot Baron.

F SOM I FRÅNTAGANDE

RIKEDOM

”Gruvnäringen är för Sverige vad oljan är för Norge”.

Fredrik Reinfeldt, LKAB:s pressträff i Kiruna, 2012

FRACKING I

Bristen på råolja och fossila bränslen, peak oil och oroligheterna i de oljeproducerande länderna har lett till att allt mer forskning lagts på - framför allt i USA - hur man ska kunna komma åt de oljeresurser som tidigare ansågs som otillgängliga eller för svårframtagna, så kallad ”*dirty oil*”. Samma utveckling sker inom jakten på naturgastillgångar. De senaste tre åren har därför skett en stor ökning i metoder som fracking av skiffergas och skifferolja, upptagning av oljesand och djuphavsborrning. Fracking, det vill säga hydraulisk spräckning (på engelska *hydraulic fracturing*), innebär att stora mängder kemikalieblandat vatten sprutas in via borrhål, för att spräcka skifferlagren och frigöra gas ur berggrunden. En av de allvarliga riskerna med fracking är att grundvattnet kan förgiftas om kemikalierna som används i spräckningen läcker ut. Vilket hände vid nickelgruvan Talvivaare i Finland, en miljökatastrof av enorma mått. Frankrike och Bulgarien har förbjudit fracking av skiffergas, medan Sverige tillåter det och satsar på gasutvinning både på hemmaplan och i Baltikum. Provboringar ska nu ske på 28 platser i Sverige, bland annat på Östgötaslätten, Skåne och Öland. Protestgrupper som *Heaven or Shell* i Skåne och *Aktionsgruppen Mot Fossilgasutvinning på Öland* försöker få stopp på proboringarna.

FRAKKIN II

”*I wanna frak...All I wanna do right now is frak. Really frak, like it’s the end of the world and nothing else matters.*” (Kara ”Starbuck” Thrace) Frak (i originalserien *frack*) är det fiktiva ord som används istället för ”fuck” i kultserien Battlestar Galactica.

Fräck (med exotiska bokstaven ”ä”) är även produktnamnet på IKEAs raxspegel - som återfinns i William Adamas hytt i Battlestar Galactica. IKEA-kolonialismen sträcker sig ut i rymden, in staden (keatown, fd ”Hagsätra”) och in i våra innersta hem. So say we all.

FRÅNTAGANDE

Akkumulation genom fråntagande är ett begrepp marxisten David Harvey använder för att beskriva hur offentliga, gemensamma och allmänna resurser görs säljbara och marknadsutsätts.

BORTTRÄNGNING

Människor med dyra bostadsrätter sitter i slutna rum och talar. De säger ord som affärsplan, rättssäkerhet, verkställning, kapital, reovering. Varje ord de uttalar förbrukar mänskliga kroppar, varje stavelse kastar ut ytterligare några av oss i kylan och mörkret som verkar ligga utanför strukturen men som i själva verket är en del av strukturen - som kanske är strukturens hjärta. Segregationen, Fas ett två och tre, utförsäkringarna, poliser som griper papperslösa barn utanför skolan, de nedpissade blöjorna i privata äldreboenden - längst inne i samhället finner vi kanske alltid samhällets utsida. Johannes Anyuru, *Vi kommer från platsen där historien börjar* 2013

RENOVRÄKNING

Ordet renovräkning, på engelska *renoviction*, myntades av en kanadensisk aktivist 2008 och kombinerar orden *renovation* (reovering) och *eviction* (vräkning). Hyresgästerna får flytta tillbaka efter reoveringen, men bara om de är beredda att betala den nya hyran som ofta är 50–100 % högre. I praktiken handlar det alltså inte om ett val, utan om en indirekt vräkning. Fenomenet är inte nytt, men riskerar att bli allt vanligare med en lag som säger att allmännyttiga bostadsföretag ska agera enligt ”affärsmässiga principer”. Sara Westin, *Affärsmässigt boende*, Ordfront nr 3, 2012.

HYRESSTREJK

1 oktober 1936 aviserade fastighetsägarna en hyreshöjning på 10%.... Detta kunde naturligtvis hyresgästföreningen inte gå med på och sa till sina medlemmar att ignorera höjningen och betala in den gamla hyran. ... Hotet om vräkning stod kvar och den första skulle verkställas den 21:a. En stor folkmassa hade samlats utanför när lastbilen kom. Inga bärare dök dock upp och ekipaget åkte därifrån. ... Under den 7 månader långa konflikten skulle 250 familjer komma att vråkas från sina bostäder. Men hyresgästerna gav sig inte. Varenda lägenhet som gapade tom blev satt i blockad. Bostadskonflikten förvandlades till en angelägenhet för hela Sverige. Runt hela landet anordnades insamlingar till förmån för hyresgästerna. Transportarbetarförbundet, Transportkompaniet och Bärarlaget satte vräkningarna i blockad. Henrik Forsberg, *Pennyn framför kronan*, 2012

OMSORGSSTREJK

Endast om studenterna, forskarna, teleoperatörerna, socialarbetarna, sjuksköterskorna, vännerna, mödrarna, döttrarna, companeras, älskarna... endast om de som ombesörjer - vilket alla kvinnor gör och alla borde göra - återupptäcker omsorgens fundamentala roll som arbete (betalt eller icke-betalt) och den sociala välfärd den producerar, och drar tillbaka det osynliggörande, den exploatering, nedvärdering och sociala stigma omsorg är föremål för, endast då är vi redo att valorisera omsorgens transformativa kraft. Precarias de la derivar, *Omsorgsstrejken*, 2006

FÖRVALTNINGSPOLITIK

Under de senaste 30 åren har den förvaltningspolitiska utlöparen av nyliberalismen - vad som på engelska kallas ”*new public management*” [införts]. På det praktiska planet innebär det att skolor, teatrar, museer, bibliotek, sjukhus, domstolar, universitet och system för beräkning av pensioner inte bör organiseras utifrån dessa olika verksamheters särskilda karaktär Dessa bör i stället privatiseras eller liknas vid privata företag med uppgift att konkurrera på marknader för varor och tjänster. På det praktiska planet resulterar detta i en fasansväckande snabb byråkratisering av den offentliga sektorn, på bekostnad av yrkesuppgifterna ... inom vården, omsorgen och skolan. Utgångspunkten är att företagsekonomiska experter bättre än yrkesutövarna kan bedöma vad som försiggår inom välfärden. Sverker Gustavsson, *Fortsatt kamp om kommandohöjdarna*, Tiden nr 2013.

JUBEL I

Du skall låta det gå sju sabbatsår, sju gånger sju år, så att tiden för de sju sabbatsåren blir fyrtionio år. I sjunde månaden, den tionde dagen i månaden, skall du låta hornen ljuda. På försoningsdagen skall ni stöta i horn i hela ert land, och ni skall helga det femtionde året och utropa frihet åt alla invånare i landet. Det skall vara ett friår för er: var och en skall få tillbaka sin egendom och få komma tillbaka till sin släkt. Detta femtionde år skall vara ett friår för er. Då skall ni inte så något, och vad som växer upp av spillsäden skall ni inte skörda, och druvor från de obeskurna vinstockarna skall ni inte plocka. Ty det är ett friår, det skall ni hålla heligt. Ni skall få er mat av det marken kan ge. Under friåret skall var och en få tillbaka sin egendom. *3 Moseboken kap 25, 8-23*

JUBEL II

Jubelår var ett högtidsår inom vissa religioner, då alla ska bli förlättna från sina synder, slavar friges och skulder avskrivs. Ett jubelår var ursprungligen det år som följer efter sju gånger sju år (49) det vill säga var 50:e år. Detta är ett fenomen som funnits sedan antiken. Ordet jubelår kommer av *qeren jovel* (vädurshorn), som man blåste i samman olika högtider. Men det går lika bra med en vuvuzela. Jubelåret inrättades inom medeltida kyrkokultur som särskilt högtidsår av påven *Bonifatius VIII* år 1300 och skulle firas vart hundra år. Bondeklassen krävde dock att skuldavskrivningen skulle inträffa oftare, *Heliga Birgitta* deltog aktivt i protesterna för att tidigarelägga jubelåret till 1350.

GROTTEKVARN

Två stora förolämpningar drabbade mig när jag började på *Anrikningen*. Först bullret. Jag tyckte att hela min kropp var ett öra som skulle slås sönder, knäna var lika mycket öron som öronen, varenda kota ömmade. Och åsynen av kvarnarna. Dom är så stora att man känner sig som en sjuåring. Det är dom där kvarnarna som mal ned malmen så att den blir fin som sand. En sådan där kvarn skulle aldrig märka om ett stycke människa kom in. Ibland suckar maskinerna så väldigt att man tror att det faktiskt är människor som finfördelas därinne och inte malm. Vissa ögonblick tvivlar man på att det är i världen man är. Eller rättare sagt man fruktar att alla människor tagit slut... att man själv är en kvarglömd rest... att kvarnarna ska lossna från govlet, rulla fram och sluka en. Då måste man springa till en annan våning och försäkra sig om att åtminstone en kompis finns kvar. Mellan tre och fyra på nattskitet är en svår timme. Då är kvarnarna på höjden av sin makt. Sara Lidman, *Gruva*, 1968

BROTT I

De många nya dagbrott som en mer offensiv mineralpolitik innebär har effekter på miljön. Dagbrott är bland de största ingreppen man kan göra i naturmiljön. Här förändras landskapet för alltid, det är i det närmaste omöjligt att helt återställa miljön efter ett dagbrott. Det som lämnas kvar efter att gruvbolagen har tagit mineralerna är ett sargat landskap som inte går att utnyttja till mycket annat. Fältbiologerna, *Inspel till mineralstrategin* 2012.

BROTT II

Gruvföretagen måste avsätta en summa pengar för att återställa landskapet. Men /.../ ett landskap där gruvbrytning pågått inte återställas då förstörelsen är för stor. Marken tas bort, vattendrag leds om, sjöar töms och kvar blir ett månlignande landskap med avfall som läcker föroreningar långt efteråt. /.../ Det kanadensiska gruvbolaget *Northland resources* har redan påbörjat sin gruvbrytning i grannkommunen Pajala. Enligt *Hans Lööf*, professor i nationalekonomi vid KTH, kan bolaget räkna med att tjäna ungefär 500 miljarder kronor på 20 år. Elin Lundström, *Den lyckade gruvindustrins giftiga baksida*, F&F 2013

BROTT III

Vi små borgerliga hantverkare, som med det hederliga bräckjärnet arbeta på småhandlares kassalådor, kommer att uppslukas av storföretag, med bankerna bakom ryggen. Vad är en dyrk mot en aktie? Vad är ett inbrott i en bank mot grundandet av en bank? *Mackie Kniven* i Bertold Brecht, *Tolvskillingsoperan* 1928

APPROPRIERING

Handel - erövringar, piratdåd, plundring och exploatering - på detta sätt ackumulerades det nödvändiga kapitalet för att starta den kapitalistiska produktionen. Det var inte utan skäl som Marx skrev: ”*Om pengarna... kommer till världen med ett födelsemärke av blod på vardera kinden, så kommer kapitalet drypande, från topp till tå och ur varje por, av blod och smuts.*” L Huberman, *Människans rikedom* 1936

REAPPROPRIERING

Vi behöver dem inte för att överleva. De senaste åren har vi stärkt oss själva och vi har förbättrat våra levnadsvillkor. Vår levnadsstandard är mycket bättre än hos de urfolksamhällen som har kopplingar till regeringsmakten, som får välgörenhet och spenderar allt på alkohol och andra saker. Våra hem förbättras utan att skada naturen genom att genomdriva vägar som är främmande för dem. I våra byar används marken som tidigare användes för att göra godsägarnas boskap feta nu för att odla majs, bönor och grönsaker som förgyller våra matbord. Vårt arbete har den dubbla njutningen att förse oss med det vi behöver för att leva rakryggat och kollektivt bidra till att våra lokalsamhällen växer. Våra pojkar och flickor går till en skola som lär dem deras egna historia, om deras land och världen, såväl som vetenskap och tekniker de behöver för att växa för att inte längre vara urfolk. Urfolkskvinnorna från *zapatisterna* säljs inte som varor. Urfolkens PRI-medlemmar går till våra sjukhus, vårdcentraler och laboratorier, eftersom de som regeringen står för inte har medicin, utrustning, doktorer eller kvalificerad personal. Vår kultur blomstrar, inte isolerat - utan berikas snarare av kontakten med andra folks kulturer i Mexiko och världen. Vi styr och styr över oss själva, och försöker alltid hitta överenskommelser före konfrontation. Allt detta har uppnåtts inte genom regeringsmakten, den politiska klassen och dess följeslagare i media, utan genom att göra motstånd mot alla sorters attacker. Subkommandant Marcos, EZLN 2012

IDLE NO MORE

Oljesand och skiffergas, mineraler och skog. Jakten på råvaror och naturtillgångar hårdnar. Ny teknik gör det möjligt att utvinna resurser som tidigare setts som olönsamma. Mitt i skottlinjen hamnar de naturområden där urfolken lever. Folk som nu ser historien återupprepas när de förlorar sina rättigheter och drivs bort från sin mark. I vintras föddes en global motrörelse - Idle No More.

Det finns olika förklaringar till varför proteströrelsen *Idle No More* startades. Dels har den sitt ursprung i det konservativa partiets seger i valet till underhuset i Kanada i maj 2011. Men man kan också säga att den härstammar från de dåliga relationerna mellan Kanadas regering och ursprungsfolken. En tredje förklaring är att oljeindustrin i Kanada de sista åren har börjat utvinna de miljöfarliga oljeprodukterna från de jättelika oljesandsfälten som täcker stora delar av norra Kanada och från vilka utvinningen ger upphov till fruktansvärda sår i naturen. Alla förklaringar är lika sanna, men låt oss börja med den kanadensiska inrikespolitiken.

De konservativa, under premiärminister Stephen Harper, vann stora framgångar i valet till underhuset 2011 som gav dem drygt 39 % av rösterna. Eftersom de kanadensiska valen sker i enmansvalkretsar som gynnar större partier och missgynnar mindre, så gav detta dem också egen majoritet i underhuset, något de inte hade haft tidigare trots att de redan hade styrt nationen i några år.

Efter valet har de konservativa lagt fram ett flertal *omnibus bills*, nya omfattande lagförslag. Många av de här lagförslagen har syftat till att minska skyddet av land och vattenvägar i territorierna, som tidigare har åtnjutit ett relativt starkt skydd mot exploateringar genom den gamla *Navigable Waters Protection Act* (NWPA), en lag från 1882.

NWPA har haft en dubbel roll. Både att skydda tillgången till och säkerheten på vattenvägarna (år, älvar, floder, kanaler), och skydda dem och miljön runt dem från exploatering och miljömässig påverkan (broar, dammar, skogsavverkningar, oljeledning). Den här lagen har de senaste åren alltmer

kommit att naggas i kanten, vilket har fått konsekvenser för både naturen och urfolken, *First nations* och inuiter. Den har under årens lopp administrerats av olika myndigheter, men från 2004 av *Transport Canada*, Kanadas motsvarighet till vårt kommunikationsdepartement. Transport Canadas roll är inte att ansvara för natur- och miljöskydd i vattenfrågor allmänt, utan bara de frågor som rör transporter på och kring vatten.

Angreppen på de lagar, främst NWPA men även *Fisherie's Act*, som skyddade urbefolkningens rättigheter och möjligheter att leva på ett traditionellt sätt, började 2009 med de tillägg och ändringar i NWPA som drevs igenom då, i vilka mindre vattenvägar och mindre exploateringar undantogs från lagen och gjorde vissa områden möjliga att börja exploatera i viss utsträckning. Försvagningen av lagen var menad att öka den ekonomiska tillväxten, men på bekostnad av naturskyddet som flera av skrivningarna försvagade.

First Nations

Lagförslaget C-38 med namnet *Jobs, Growth and Long-term Prosperity Act*, som kom i mars 2012, innebar ytterligare en försvagning av lagen: den underlättade för exploateringar genom att förenkla och försvaga miljöprövningsprocessen. På det här sättet beredde man väg för stora industriprojekt som *Enbridge Northern Gateway Pipeline*, *Alberta tar sands* (Athabasca oil sands) och delstaten Quebecs stora ekonomiska utvecklingsplan *Plan Nord*. Lagförslaget C-38 kritiserades också på ett antal andra grunder, även rent demokratiska, eftersom den innehöll ett 70-tal lagförslag i skilda ämnen som

klubbades igenom utan att ha diskuterats särskilt ingående och har kallats *"enforcerad form av demokrati som är tragisk för Kanada"*. Ursprungsfolken, *First nations*, menade att lagförslaget också på flera sätt stred mot regeringens skyldighet att förhandla med First Nations inför alla förändringar som på något sätt inkräktar eller riskerar att inkräkta på ursprungsfolkens liv. Att C-38 i en av sina skrivningar öppnade upp de arktiska vattnen för oljeprospektering var ett tydligt exempel på att man från den federala regeringens håll bröt mot detta avtal.

Skrotat miljöskydd

Trots allt kvarstod ett antal "besvärliga" miljöprövningsprocesser för den som exempelvis storskaligt ville etablera gruvor eller dagbrott för oljesand i de områden som NWPA tidigare hade skyddat. Därför kom också det lagförslag som skulle bli den slutgiltiga spiken i kistan för skyddet av den kanadensiska naturen och miljövännernas och ursprungsfolkens försök att hålla tillbaka exploateringarna: Lagförslag C-45. Här var förändringarna stora i den gamla *Navigable Waters Protection Act*, som för det första nu bara skulle kallas *Navigable Protection Act*, sedan skyddet av naturen och vattnet i stort sett försvunnit ur den förändrade lagen. Till exempel så hade nu större oljeledning (pipelines) och kraftledningsprojekt undantagits från de tidigare kraven på att visa att man inte riskerade att skada eller förstöra vattendragen. Dessutom begränsades skyddet till att bara gälla de vattendrag som fanns med på regeringens lista över "skyddade" vattendrag. Av Kanadas 40 000 sjöar och 2,5 miljon vattendrag fanns bara 97 sjöar

och 62 vattendrag med på listan, liksom tre oceaner.

Reaktionen mot lagförslag C-45 blev skarp, delvis av ovanstående orsaker men också av en mängd andra skäl som det inte finns plats att redogöra för här. Men att förändringarna var så stora och genomdrevs så snabbt och att de kommer att leda till ett minskat samhällsligt inflytande över inte bara vatten utan även andra naturresurser,

(det finns drygt 630 i Kanada), meddelade den 17 december att de inte accepterade några av de lagar som påvingades dem av Kanadas parlament.

Snart hade aktivisternas och ursprungsfolkens protester sammantvinnats i gemensamma mål och medel. Ett antal aktioner genomfördes kring julen 2012, med bland annat flera "flashmobs" som dansade i stora shoppingcentra. Redan den andra flash-

EN VISION OM ATT FÖRA SAMMAN ALLA MÄNNISKOR FÖR ATT HITTA SÄTT ATT SKYDDA MODER JORD, HENNES MARKER, VATTEN OCH MÄNNISKOR.

var genomgående. Inte minst ursprungsbe-folkningen (*First Nations* eller *Indigenous People*, *inuit*, *métiser*) reagerade kraftigt. Man ansåg att det här lagförslaget våldförde sig på de urgamla fördragsrättigheter – *treaty's rights* – som ursprungsbe-folkningarna enligt konstitutionen har. Eftersom förhållandet mellan den federala regeringen och ursprungsfolken länge hade varit dåligt, så var C-45 ett övergripande lagförslag som fick droppen att rinna över på många håll.

Idle No More

Några av dem som hade fått nog var fyra kvinnor, *Nina Wilson*, *Sheelah Mclean*, *Sylvia McAdam* och *Jessica Gordon*. De har beskrivits som aktivister som efter en konferens och protestmöte i Saskatoon i november 2012 – där diskussionen hade handlat om just lagförslag C-45 – beslöt sig för att bilda en rörelse som tillvaratog ursprungsfolkens och naturens rättigheter. *Idle No More* var fött. Man anordnade därför en mängd möten under december 2012, framför allt den 10 december, i en nationell aktionsdag som händelsevis råkade sammanfalla med Amnesty Internationals "*Human Rights Day*". Samtidigt hade protesterna i British Columbia tilltagit mot byggandet av det stora pipeline-projektet "*Enbridge Northern Gateway Pipelines*" som var menat att förbinda British Columbia med Alberta för ömsesidigt transporterande av respektive naturgas och bitumen, den trögflytande petroleumprodukt som utvinns ur de enorma oljesandslagren i Alberta. Idle No More-rörelsen fick genast vind i seglen, delvis för att dess födelse råkade sammanfalla med att *Chief Theresa Spence*, av First nation-folket *Attawapiskat*, tillkännagav att hon skulle påbörja en hungerstrejk för att tvinga fram ett möte med premiärminister *Harper* och Kanadas generalguverör, *David Johnston*, för att diskutera ursprungsfolkens rättigheter. En annan sammanslutning av First nations

mob-dansen utfördes av cirka 2000 personer under tio minuter i shoppingcentret *Midtown Plaza* i Saskatoon, Saskatchewan. En vecka senare hade omkring etthundra mer eller mindre spontana protester runt om i Kanada räknats in. Det nya året lät man inledas med att rörelsens grundare via ett pressmeddelande skisserade grunderna för den nya rörelsen:

"En vision om att föra samman alla människor för att hitta sätt att skydda Moder Jord, hennes marker, vatten och människor".

Sättet man skulle nå denna vision och dessa mål på var bland annat genom låta

MAN BJÖD IN ALLA MÄNNISKOR FÖR ATT FÖRENAS I EN REVOLUTION SOM BÅDE SKA HEDRA, VÖRDA OCH FULLBORDA URSPRUNGSFOLKENS SJÄLBESTÄMANDE SOM SKYDDAR VÅRA MARKER OCH VATTEN.

rörelsen förgrena sig, samarbeta med experter och utbilda talespersoner inom olika viktiga ämnesområden, som fördragsrättigheter, ursprungsfolkens styre, miljöaktivism, skrivande, internationella talespersoner och så vidare. Man slog fast att man var en gräsrotsorganisation, men att man skulle agera både i Kanada och internationellt för att uppmärksamma de villkor som ursprungsfolken lever under. Man bjöd in "*alla människor för att förenas i en revolution som både ska hedra, vörda och fullborda ursprungsfolkens självbestämmande som skyddar våra marker och vatten*".

Redan från början hade man alltså en klar vision om att växa, både nationellt och internationellt, och i ett nytt pressmeddelande bara tio dagar senare beskrev man sig som: "ett nytt initiativ som för samman aktivister för social rättvisa, miljö, arbetsförhållanden och andra rörelser". Samtidigt utlyste man en nationell och internationell aktionsdag

till den 28 januari, den dag de kanadensiska parlamentarikerna återkom till underhuset efter julleddigheten. Man avslutar pressmeddelandet med: "*det här meddelandet har hörts över hela världen, och världen väntar på att få se hur Kanada svarar på det*".

Internationell solidaritet

Idle No More-rörelsen har snabbt blivit en del av och sammankopplade med ett antal andra aktivistgrupper, rörelser och organisationer för klimat, miljö eller ursprungsfolks rättigheter runt om i världen. Inte minst tänker man på den nordamerikanska "*Tar Sands Blockade*" som arbetar för att stoppa den stora oljeledningen *Keystone XL*, det omstridda fjärde steget av *Keystone pipeline* som ska transportera Bitumen från Kanada till Texas i USA. Proteströrelsen för att stoppa Belo Monte-dammen i Amazonas är ett annat exempel. I många länder har också nationella Idle No More-rörelser uppkommit, åtminstone som solidaritetsrörelser på facebook. I Sverige finns *Idle No More Sverige*, godkänd som en underavdelning av kanadensiska Idle No More. I Sverige har annars flera inhemska grupper som opponerar sig mot framför allt hänsynslös gruvbrytning etablerats de allra senaste åren, till exempel *Urberggruppen*, *Stoppa gruvan i Rönnbäck* och *Heaven or Shell*.

Oavsett vilken av alla dessa protest- och

solidaritetsrörelser det handlar om, så handlar kampen om att stå upp för och försvara klimat, miljö och i många fall, ursprungsfolks rättigheter. Det är en kamp som alltid har varit viktig, men i takt med att vi blivit alltmer medvetna om de här frågornas globala natur, har det för allas möjligheter till långsiktig överlevnad blivit viktigare att kampen förs överallt i världen och på alla plan. Det här är rörelser för internationell solidaritet som borde ha många, många fler anhängare också i Sverige.

Gunnar Westling

Bild: The Treasure Factory (Patriez van der Wens)

Läs mer på www.idlenomore.ca och www.tarsands-blockade.org

Urfolkfront mot fracking

Storskalig gruvsdrift, förgiftande monokultur och utvinning av olja och naturgas med okonventionella metoder. Den argentinska regeringens "åternationaliserande" är inte mycket mer än en styrd nyliberalism där staten agerar värdinna åt storföretag som plundrar jordens resurser. Argentinska aktivisten Giulio Ohaluer slår håll på myten om de progressiva latinamerikanska vänsterregeringarna och berättar om motståndet i Neuquén – provinsen där folk lever av olja och dör av olja.

Den argentinska regeringen har tagit in på en återvändsgränd när det gäller utvinningen av jordens resurser. Istället för att bedriva en politik som åternationaliserar landets resurser agerar regeringen Kirschner värdinna är multinationella storföretag, i en hybrid mellan styrd nyliberalism och rigida statliga restriktioner. Resultatet har blivit att företagen serveras landets ädelmetaller (silver, guld och koppar), kolväte, jord samt den nödvändiga beståndsdelarna i alla dessa processer – vatten. Effekten är ett växande ecocidio, det vill säga en ekologisk katastrof och en konstant och radikal minskning av den biologiska mångfalden. Landet offeras och dess främsta uppgift är att förse andra länder med råvaror, samla royalties och vänta på att allt tar slut, förstörs, insjuknar och slutligen dör.

De norra delarna av Argentina är förorenade av de bekämpningsmedel som används vid odling av genmodifierad soja. I provinserna Santa Fe, Córdoba, La Pampa, Provincia de Buenos Aires, Tucumán, Salta och Corrientes sprids gifter med flygplan. Odlingarna består oftast av tusentals hektar "grön öken" som tillhör ett fåtal jordägare. Även tätbebyggda områden och skolor dränks in när tusentals liter av glyfosatbaserade bekämpningsmedel släpps ut, vilka orsakar en mängd olika sjukdomar hos både barn och vuxna.

I Anderna, västerut mot Chile, är situationen inte bättre och området har i princip överlämnats till olika gruvföretag. Barrick

Gold och Bajo la Lumbra är två av de mest ökända. Utvecklingen har skett under de regeringar som leddes av Nestor och Cristina Kirschner, paret som har turats om vid makten i Argentina sedan 2003. Numera styrs landet av Cristina Kirschner sedan Nestor avled i oktober 2010.

I Argentinas östra provinser la Rioja, Catamarca, San Juan, Mendoza och Rio Negro råder en permanent och akut vattenbrist. Området har offerats åt storskalig gruvsdrift som bokstavligen bryter ner naturen då hela berg mals ner och försvinner från kartan. Med en förändrad topografi tillintetgjörs livsmiljön för ett stort antal arter av växter och djur och de naturliga kretsloppen bryts därmed. Därtill överutnyttjas vattnet i gruvsdriften (vi pratar om miljoner liter per minut!), med resultatet att befolkningen blir utan eller insjuknar eftersom vattnet är förorenat med cyanid.

Fracking

Ytterligare en aspekt som måste lyftas fram när det gäller utvinningen av naturresurser finner vi inom oljebranschen: fracking eller hydraulisk spräckning. Fracking är en metod för att utvinna fossila bränslen som uppfanns i USA på 40-talet. Under ledning av George W. Bush har den transformerat energipolitiken. Argentina har med hjälp av fracking kunnat börja utvinna och exportera gas men betalar ett mycket högt pris när det kommer till biologisk mångfald och hälsa. Metoden har redan förbjudits av många län-

der.

Fracking kan göras på två sätt, antingen genom kärnkraft eller vattenkraft. Vattenkraft är det som används i Argentina, vilket kräver att man använder upp till 50 miljoner liter vatten per borrhål. Processen går ut på att man under högt tryck sprutar in stora mängder vatten blandat med kemikalier i borrhålet. Syftet är att skapa sprickor i de skifferlager som finns långt under markytan och därigenom frigöra naturgas. Varje hål har en livslängd på max sju år och efter utvinningen blir 85 procent av det injicerade vattnet kvar i jorden – blandat med den kemikaliecocktail som behövs för att urholka berggrunden. Risken för sprickbildning i rörsystemen som möjliggör den här typen av brott är mycket hög. Att blandningen av vatten och kemikalier förorenar grundvattnet är nästan oundvikligt.

I Argentina började man använda fracking som argument i en nationalistisk diskurs när regeringen bestämde sig för att åternationalisera det statliga bolaget YPF (*Yacimientos Petrolíferos Fiscales*), efter att det sålts för lågt pris till det spanska bolaget *Repsol* för ungefär tio år sedan. Regeringen föreslog detta i motsättning till den privatiseringspolitik som Carlos Menems regering förde under 90-talet. Med åternationaliseringen som ursäkt skapades en opportunistisk bumerang tillbaka till de folkliga och nationalistiska ideal som frodades på 80-talet. Plötsligt pratades det om att "YPF var folkets", utan att inse att det som väntade folket var

ett antal inkonsekventa handlingar för att locka utländska investerare samt en ny våg av allvarliga föroreningar. Utan att vara i närheten av självförsörjande på naturgas har Argentina gett sig in i en lek som kommer att leda till djupa problem: bristen på vatten och den dödliga föroreningen av det samma.

Det biopolitiska förfallet inom den latinamerikanska progressivismen visar den andra sidan av de regeringar som så ofta hyllas av den europeiska vänstern. Men det finns fickor av motstånd. Oftast handlar det om sociala miljörelser som består av självorganiserade grupper av grannar, horisontella och spontana. Deras styrkor är det folkliga deltagandet och den öppna attityden, svagheterna är bristen på organisation och resurser för att föra kamperna framåt. Det finns över hundra sådana församlingar utspridda över hela landet med den nationella koordineringen i UAC (*Unión de Asambleas Ciudadanas*).

Två viktiga exempel är erfarenheterna från Esquel i provinsen Chubut och från Loncopué i provinsen Neuquén. Genom folkomröstning och årtal av lokal kamp lyckades de lokala miljörelserna i båda provinserna slänga ut de gruvbolag som hade slagit sig ner i området. I Chubut gick till exempel ett medborgarförslag om en regional anti-gruvlag igenom efter tio års kamp av folket. Ursprungsbefolkning är en viktig del i motståndet mot den nya epokens utvinning. Förankrade i sin världsbild där människan ses som Moder Jordens tillhörighet och inte det omvända, och med minnen från förintelsens tid, koordinerar ursprungsbefolkningarna ofta med ovan nämnda lokala grupper och uppnår mycket värdefulla och konkreta fronter i kampen. Det som nu följer är berättelsen om kampen mot fracking i Neuquén.

Om Patagonien för resten av världen är synonymt med obefläckad natur och oändliga stäpper, beskrivna i böcker av Chatwin

och Saint Exeupery, så verkar Patagonien för den Argentinska staten enbart vara synonymt med olja. Provinsen Neuquén var en gång platsen där "la campaña del desierto" ägde rum, en våldsam operation när den staten på 1800-talet skulle kolonialisera ökenområdet. Idag är området utsatt för ett nytt övergrepp i form av en extrem exploatering av jordens resurser, med en massiv utrotning av den biologiska mångfalden som bieffekt.

År 1916 hittades olja i staden Plaza Huincul och år 2012 gjordes det första borrhålet för skiffergas cirka 60 km västerut i Barda Negra Anticlinal. Området ligger i mapuchefolket Gelay-co:s territorium, nära staden Zapala. Själva namnet på denna *lof* (familj/folkgrupp på mapuzungun) betyder "plats med lite vatten". Trots det halvtorra klimatet på den neuquinska steppen så finns inom 20 kilometers radie en mycket viktigt sötvattensreservoar - akviferen Zapala. En *akvifer* är en betydande ström av grundvatten som kan frigöras från berget.

Mapuchefolket Gelay-co

I Neuquén finns jordens tredje största reservoar av icke-konventionella kolväten och det var ungefär samtidigt som USA:s energidepartement deklarerade detta som motgångarna började för Gelay-co. Dollartecknen började glänsa i ögonen på oljebolagens kontor och bland deras sändebud i det lokala styret - politikerna från *Movimiento Popular Neuquino*, MPN är ett lokalt parti som styr provinsen ostört sedan mer än 50 år. För oljeintressenterna dök nu två problem upp: närheten till sötvattensreservoaren Zapala och den lilla mapuche-gruppen Gelay-co:s motstånd. På en plats där mapuchekulturen likväl som naturen nedvärderas, och där ursprungsfolkens rättigheter systematiskt trampas på, där framsteg, "civilisationens avancemang" och "kampen mot fattigdom" hålls högt, där ses några få vildars motstånd som hindrar denna utveckling och rikedom

som något hädiskt.

Den 14 mars 2012 avled Cristina Lincopan vid 30 års ålder till följd av lungsjukdom. Cristina Lincopan var logko (guide i mapuche-gemenskapen) i Gelay-co och hade ända sedan födseln befunnit sig inom gasreservoaren och andats dess kolväten. Kontinentens första kämpa mot fracking mördades, med ödets ironi, av den hon deklarerat sin fiende. Cristinas död är en symbol för alla de som fortsätter att kämpa mot fracking och exploateringen av olja och gas, för de som opponerar sig mot den produktiva men förintande energistrategin i Neuquén – provinsen där folk lever av olja och dör av olja.

I juni 2012 bildades gruppen *Asamblea Permanente del Comahue por el Agua* (APCA). En av gruppens första aktiviteter var att organisera en *toxic tour* i Gelay-co:s territorium. I samband med the toxic tour ockuperade APCA tillsammans med folk från Gelay-co en lokal tillhörandes *Apache* – det nordamerikanska företag som utviner gas i området. Snart dök en gul bil från det transnationella företaget Prosegur upp, vilka erbjuder säkerhetstjänster åt Apache. Männerna i bilen var provokativa och arroganta och kom tillbaka med en åklagare för att skrämma aktivisterna och lokalbefolkningen. I verkligheten arbetade denna "åklagare" med lön från Prosegur. Dessa soliga vinterdagar fick aktivisterna från staden känna på hur det är att leva på landet, i en ekologisk mardröm som den i en reservoar för icke-konventionell naturgas.

Giulio Ohaluer

Bild: The Treasure Factory (Patriez van der Wens)

För mer info se: apca.noblogs.org

Gruvhysteri

Sverige har drabbats av gruvhysteri. Provvborringar sker i hela landet och en ny mineralstrategi har lanserats. De nya gruvorna förklaras riksintresse – med följderna att lokalsamhällen, samer och miljöorganisationer körs över. Nu formerar sig motståndet.

Trettiofyra nya gruvor på tjugo år. Dagens tretton ska på tio år bli trettioen för att ytterligare tio år senare vara hela fyrtiosju stycken – detta är den mineralstrategi som regeringen lanserade i slutet av februari.

Vi befinner oss mitt i en svensk, men även skandinavisk, europeisk och global gruvboom. Från Chile till Kongo till Grekland till Sverige tas stora landareal i anspråk för att bryta mineraler. I kölvattnet följer konflikter som delar lokalsamhällen, skapar våldsamma konfrontationer och tvingar bort människor från de platser där de byggt upp sin tillvaro.

Krisen och jakten på den eviga tillväxten

Sedan den ekonomiska krisen inleddes 2008 har arbetslösheten närmast oavbrutet stegrat i den Europeiska unionen för att idag ligga på nära 11 procent. Bland de länder som har euron som valuta är siffran ännu högre. Den chockdoktrin som Greklands invånare påtvingats tycks inte ha någon inverkan på situationen. Ekonomin fortsätter att krympa.

Det finns emellertid länder där situationen är radikalt annorlunda. De så kallade *BRIC-länderna* – Brasilien, Ryssland, Indien och Kina – expanderar kraftigt med tillväxtsiffror liknande den europeiska fordismen under 1950-1970-talet. Det är också i dessa länders industrialiseringsfas vi hittar kärnan till den gruvboom som tagit fart de senaste åren. Efterfrågan på mineraler är stadig stigande, och därmed även priserna. För EU ses en massiv mobilisering mot mineralutvinning som en nyckel ut ur den kris som bara tycks fördjupas för var år som går. Behovet av en mineralutvinning i EU-området är emellertid dubbelsidig. Den handlar likväl om att säkra den inhemska mineraltillgången på lång sikt i en värld där nya stora ekonomier verkar på en global marknad i konkurrens

om begränsade resurser.

De diskussioner som fördes inför klimat-toppmötet i Köpenhamn 2009 om en *"grön kapitalism"*, tycks idag långt borta när land efter land påskyndar processer och luckrar upp lagstiftning för att ge gruvindustrin de rätta förutsättningar för en snabb och omfattande expansion.

Allmänningarna och kapitalet

Att öppna en ny gruva är sällan en smärtfri händelse. Allt som oftast innebär det att människor tvingas från sina hem. Att vackra naturområden omvandlas till ett smutsigt industriland. Att de som lever på jorden genom jakt, fiske, bärplockning och småskaliga jordbruk berövas sina förutsättningar till försörjning. I många länder hamnar lokalsamhället i våldsamma konflikter med militär eller inhyrda paramilitära styrkor. Den grundläggande konflikten handlar om *"ackumulering genom fräntagande"*, som kulturgeografen David Harvey valt att benämna det. Om en inhägnad av allmänningarna i jakten på profit. Människor berövas sin gemensamma tillgång till naturen, och får sällan något mer än en symbolisk ersättning. Det handlar inte bara om de som lever på en plats idag, utan likväl om en garanti för kommande generationers tillgång till miljön. Denna process liknar på många vis den när välfärd säljs ut till underpriser, eller när kod beläggs med patent istället för att vara öppen och tillgänglig för det stora flertalet.

Prospekteringsarna skapar emellertid inte bara en konflikt mellan lokalsamhälle och kapital – mellan det gemensamma och det privata – utan splittrar likväl boende med uppsplitande konsekvenser. Gruvor öppnas allt som oftast i glesbefolkade landsdelar tyngda av arbetslöshet i skuggan av tidigare automatiseringar, som i fallet med den

skogsindustri som en gång försörjde många på dessa platser. Avbefolkningen och det ständiga undandragandet av resurser, med en åldrande befolkning, utgör otvivelaktigt en gynnsam förutsättning för gruvlobbyn. Löftet om arbetstillfällen föder nämligen hopp, en tro på att avveckling vänds till utveckling, om än kortsiktigt, om än med oöversiktliga konsekvenser på sikt. Gruvmotståndarna tvingas därmed in i en position som framstår som bakåtsträvande i en tidsålder där det råder likhetstecken mellan begreppen "ansvarstagande" och "jobbskapande".

En ny svensk mineralstrategi

I februari 2013 lanserade näringsminister Annie Lööf en ny svensk mineralstrategi vid en presskonferens i Rosenbad under ledorden hållbarhet och dialog. Sverige är redan idag, tillsammans med bland annat Finland, en av EU:s främsta exportörer av mineraler. Den positionen försöker man nu stärka genom antagandet av den nya samlade strategin och på så sätt garantera en fortsatt tillväxt. Som i de flesta liknande fall är den bild som här målas upp fylld av begrepp och ansatser med fokus på hur lokalsamhället ska stärkas, hur dialog ska genomsyra den fortsatta expansionen av gruvindustrin, hur de som lever på dessa platser inte ska hamna i kläm. Samtidigt finns där faktumet att mineralerna är ett så kallat riksintresse, vilket i praktiken betyder att staten har rätt att gå in och köra över markägare och lokalbefolkning i nationens intresse. Kommunerna har i realiteten ingen rätt att hindra ett gruvprojekt, och de har liten eller ingen del i vinsterna från utvinningen. Den skatteintäkt de, de facto, har tillgång till är den från arbetskraften men existerande exempel visar att grubarbetarna ofta är bosatta och folkbokförda i andra kommuner och arbetspendlar.

Det centrala i Sveriges nya mineralstrategi är att underlätta för de multinationella företagen att prospektera och bryta svenska mineraler genom internationellt framstående tillgångar till forskning, infrastruktur och låga avgifter. Att bryta svenska mineraler är utan tvivel en lukrativ investering. Sverige har, efter Finland, bästa ranking sett till hur gynnsamma förutsättningarna är för prospektering. Av vinsten från utvinningen går 0,5 promille till staten och 1,5 promille till markägaren. Detta efter att regeringen Bildt under 1990-talets början sänkte ersättningen i ett slag från dåvarande 50 %. Samtidigt är gruvbolagens huvudägare inte sällan företag registrerade i skatteparadis, till exempel på de brittiska Jungfruöarna. En situation vi känner igen från diskussionerna om *Carema*, *Attendo* och liknande värdföretag som driver privatiserad välfärd. Men det stannar inte här. Staten är till och med så generös att man genom *Sveriges Geologiska Undersökning* (SGU) kartlägger mineraltillgångarna och låter företagen ta del av informationen, helt gratis.

Rönneback, motståndet och nätverken

I Rönneback, Björkvattsdalen utanför Tärnaby i Västerbotten planerar Nickel Mountain att öppna Sveriges första nickelgruva sedan andra världskriget. Bolaget, som ägs av multinationella *IGE Resources*, har beviljats bearbetningskoncessioner vilket innebär ett första steg mot att gruvan realiseras. Fyndigheterna på platsen uppgår till 340 miljoner ton vilket gör det till ett av Sveriges största gruvprojekt. Ett framtida gruvområde här skulle till yta vara lika stort som hela Stockholms innerstad inklusive närförorterna, eller som hela Umeå stad. Det innebär otvivelaktigt en omfattande inhägnad av natur och miljö. Björkvattsdalen, som

ligger i mitt i Umeälvens övre del, är därtill sedan tidigare hårt utsatt för liknande exploatering. När vattenkraften byggdes ut med dambyggen på 1950-talet lades stora delar av dalen, inklusive den ursprungliga byn Rönneback, under vatten. En plats som sedan lång tid varit och än idag är bosatt av samer. En gruva på platsen innebär att man ännu en gång kommer trängas bort från den mark som är grunden till livsuppehållet. Det är just bland annat av detta skäl som gruvplanerna i Rönneback mött motstånd från lokalsamhället. Här sker nu en mobilisering i försök att stoppa gruvan. Rädslorna är många: att förlora tillgången till den plats man lever och har sitt arv på, att miljön ska förstöras för framtida generationer, men även att större naturkatastrofer ska ske som kan få långt mer omfattande konsekvenser. Här märks likväl konflikten som uppstår inom lokalsamhället, när miljö ställs mot arbetstillfällen. Den "dialog" som så varmt framhålls i mineralstrategin innebär i praktiken splittring och konflikter.

I Talvivaara i östra Finland skedde för några månader sedan en av Europas största naturkatastrofer i modern tid (Läs mer på sid 48). Gruvan i Talvivaara är, precis som den planerade i Rönneback, en nickelgruva. När en damm i anslutning till gruvan brast läckte hundratusentals liter förorenat vatten med tungmetaller ut i den kringliggande naturen. En liknande katastrof i Rönneback skulle hypotetiskt kunna innebära att vattenmagasinet Gardiken förorenades och därmed hotade hela Umeälven. Trots miljökonsekvensanalyser och avlagda resurser för saneringar är större katastrofer i princip omöjliga att beräkna för och sanktionerna få för de gruvbolag som orsakar dem. Konflikten mellan en hållbar gemensam natur och de intressen som driver dagens gruvboom är påtaglig.

Gruvmotståndarna i Rönneback är emellertid inte ensamma. Tvärtom har en levande och geografiskt spridd rörelse sett dagens ljus i kölvattnet av gruvboomen. Genom nätverket *Budkavlen* samarbetar boende och aktivister kring Ojnare på Gotland, gruvplanerna i Rönneback, Jokkmokk och Arvidsjaur och ett flertal andra grupper. Det gemensamma målet som håller på att utkrystalliseras är kravet på en ny minerallagstiftning som stärker rättigheterna för lokalsamhället och sätter stopp för att naturresurser skänks bort till multinationella företag i jakt på kortsiktig tillväxt. Även europeiska- och internationella kontaktnät börjar sakta men säkert formeras för att möta offensiven från en välorganiserad gruvlobby. I Grekland gick i slutet av mars 20 000 personer i protest mot planer på guldgruvor i Halkidiki. I Stockholm planerar Budkavlen en större demonstration till den 17 november som ska samla grupperna som arbetar kring gruvmotståndet.

Erik Persson

Bild: The Treasure Factory (Patriez van der Wens)

Erik Persson är aktiv i Allt åt alla Umeå.

I Kiruna flyttar man berg

Arbete och undergång går hand i hand för Kiruna när gruvnäringen expanderar. Men hur hållbar är den nya gruvboomen i längden?

Klockan närmar sig halv två. Mitt i vinternatten breder ödemarken ut sig mellan husen. Himlen är ett oändligt moln; ett tungt lock som utestänger rymden; ett gatulampsbelyst, glödande tak. Staden klyver mörkrets stormfloder och tvingar dem runt.

Snön ligger som aska över världen, uppskottad i stora högar. Vägar blottlagda genom massorna, framkomliga men händselösa, väntande. I allt det tysta ekar bara ensligt knäppande övergångsställen. Ljussignaler som aldrig slår om. Det finns ingen som behöver fråga om lov, ingen som rör sig över asfalten.

Innanför husväggarna är det mörkt. Människor under täcken. De flesta sover, men inte alla. Deras vakna öron kommer för ett ögonblick att kunna avlyssna underjordens schemalagda aktivitet.

Den plötsliga smällen är en svag vibration, ett dovt muller som fortplantar sig genom berggrunden och in i huskropparna; som sätter betongstommar i knappt märkbar svängning. Fönsterrutorna skallrar. I nästa sekund ett uppehåll och sedan någon ytterligare smäll. Det är allt. Ögonblicket är förbi och natten slappnar av, återgår till att låtas som ingenting. Men det är aldrig lugnt; det märks bara inte alltid på ytan.

Kiruna ligger som en oerhörd anhopning av byggnader och människor i ett ändlöst, böljande hav av skog och myr; en civilisationens utpost i lappmarken, med asfalt, järnväg och ledningsgator som strålar ut mot fjärran. Två fjäll skjuter upp ur omgivningen, invagar och vakar över staden nedanför. Biltrafik och täckbyxepressel bryter stillheten mel-

lan husen, när nattens ödemarker övergår i arbetsdag. Solskivan rullar upp värmelös på horisonten, orkar knappt lätta från jorden. Så sköljer vinterljuset för en stund över teglet och betongen, lämnar glödande springor i arbetsplatsernas avskärmande persienner.

Bakom den fond av naken, pallbruten bergvägg och terrasserade gräbergstippar som reser sig över staden, stiger tjocka rökelare. Filtreerad avgas på flykt ur massiva skorstenar. Vita dunster mot det vidöppna blå. Smutsen lägger sig som en gråsvart filt kring verken, men letar sig också utanför stängslet; spiller över, dammar och driver. Härifrån går långa tåg, med vardera sextio-åtta vagnslaster små stenkulor, mot fraktfartyg och öppet vatten.

Stad och grop är grannar. Den fyra kilometer långa avsaknaden är alltid närvarande, skär genom fjället och avslöjar den dramatiska verksamheten för vad den gör. Men den monumentala urgröpningen står övergiven och tyst. Verksamheten har gått vidare och lämnat markytan bakom sig. Istället är det i djupet därunder som maskinerna äter sig fram. Tuggande metallkäftar och rusande uppfodringsanordningar och hamrande borrstål i strålkastarljus. Och sprängmedel, som detonerar varje natt och lösgör tusentals ton uråldrig, stelnad magma som rasar in. Berglossningen skakar jorden och vibrerar in i husen.

I Kiruna flyttar man berg. I över hundra år har man sprängt loss, krossat, malt och forslat iväg berggrunden bit för bit; urskiljt malm. Människohand har öppnat upp fjället och ur dess inre lyft det svarta, magnetiska. Det är järn som är stadens näring; gruvan ett

existensberättigande i en värld där kapitalackumulationens självändamål härskar. För järnet bryts inte främst för att smältas till balkar, kylskåp eller bilar, utan för att framställa profit; för att det är lönsamt att förvandla sten till pengar. Nyttan är i slutändan endast den svällande pengahögens nytta. Och i dagsläget betalas det bra för mineraler. Verksamheten expanderar. När marknadens rop viner och sliter i jorden, när orkanstyrka, är det bäst att lyda: Mer råvara att köpa och sälja.

Jakten på profit iklär sig skepnaden av en jakt på utökad brytning. Det är många som vill gräva i marken. Undersökningstillstånden hopar sig på kartan som tusentals, av linjal-linjer väl avgränsade områden. I takt med att mineralpriserna stiger, sjunker tröskeln för vad som är lönsamt att bryta. Under moränen förvandlas förekomster till malm, och skatter tar form; järn, koppar, guld, zink, nickel, bly att utvinna pengar ur. Nordligaste Europa brinner av prospekteringsfeber.

Ovan kalfjällshjässor och trädtoppar svävar så helikopterburen mätutrustning, kartlägger avvikelser i jordskorpans magnetfält. Berg provborras och ur de smala, djupa hålen hämtas borrhärd för närmare analys. Brytvärdhet bedöms. Sedan: Ansökan, handläggningstid, brytningstillstånd.

Nya gruvor springer ur marken. Jord och torv schaktas bort; det underliggande berget möter årstiderna. Invigande sprängsalvor dånar och sten regnar. Gamla dagbrott, som lönsamhetsbrist stängt och som väntande stått och samlat mossa och gräs, plockas ur malpåsar. Ärrvävnaden luckras upp. Ovä-

sendet återvänder. Och de befintliga gruvorna växer, ökar takten, ökar produktionen. Mer ska ut snabbare.

Men det är bråttom. Allt eftersom marknaden slukar de större volymerna, avtar aptiten; mättningen sänker priserna. Konkurrensen hårdnar och det gäller att vara tidigt ute för att få äta av kakan. Det är en destruktiv kraft som hetsar fram brytning.

När det europeiska krisläget letar botemedel i berggrunden, nås delar av den norrländska glesbygden av en strimma hopp. En eventuell gruvetablering blir en välsignelse för orter som sedan mitten av 1900-talet bara känner till avfolkning och nedläggningar. Gruvbolagen kan nedstiga såsom frälsare till knäfallande kommunpolitiker och lova utveckling, arbetstillfällen. Men löftet om en blomstrande framtid grusas lätt.

De gruvor som det senaste decenniets våldsamma prisökningar planterar, är de första att vissna och dö, så fort prisnivån skruvas ned. Det har hänt förr. Sverige är fullt av utkonkurrerade dagbrott. Och runt om i världen står spökstäder som vittnen. Åt eftervärlden lämnas blott förfall och vätskande sår i landskapet, anrikningsverkens uppdamda slaggprodukter, tusentals ton tungmetalläckande sand i stora vattenmagasin. Människorna tvingas ständigt leva sina liv någon annanstans, på en plats där pengar kan växa.

Det finns en rädsla som bor i beroendet. När gruvan är allt blir det så tydligt, kännbart. Svängningarna. Lågkonjunkturer kommer med domedagar.

Krisen på 1970-talet drabbade gruvindustrin med störttyckande efterfrågan och mineralpriser. Kiruna skälvede av fasa. Gruvbolagets alla mindre gruvor övergavs; kvar blev bara den stora i Kiruna och den i Malmberget. De följande decennierna sippade befolkningen ut ur staden. Nästan en

fjärdedel av invånarna försvann. Sju tusen. Bostadsöverskottet blev enormt. Uppemot ett tusen lägenheter revs, och ytterligare hundratals kallställdes och lämnades att långsamt förmultna. De utdömda husen blev snabbt kusliga minnesmärken mitt i bostadsområdena, med flagnande fasader och grånande plywoodskivor över fönster och dörrar.

Sedan vände det hela. När rivningsskorporna i början av 2000-talet hunnit jämna ödehusen med marken, hade den kinesiska efterfrågan gjort gruvan oerhört lönsam. Miljardtals kronor flödade och storskaliga investeringar plöjdes ned i produktionen. Anläggningsarbetet behövde arbetskraft.

NÄR MARKDEFORATIONERNAS OMFATTNING UPPDAGADES 2003, VAR KOMMUNEN SNABB MED ATT VÄNDA CHOCKBESKEDET TILL EN SENSATION. DEN FÖRESTÅENDE MASSRIVNINGEN BLEV TILL EN STADSOMVANDLING I GLÄNSANDE FÖRPACKNING.

Befolkningstappet avstannade. Plötsligt fylldes Kiruna av framtidsoptimism igen. Det blev bostadsbrist.

Men alla de tusentals människorna kommer inte tillbaka. De behövs inte längre.

Den tilltagande lönsamhetsbristen och den dyra arbetskraften kring mitten av 1900-talet tvingade fram motreaktioner från de försmäktande kapitalen. Många fabriker kastade sig ut i världen i jakt på lägre produktionskostnaderna. Den platsbundna råvaruindustrin kunde inte fara någonstans, och fick därmed bekämpa kostnaderna på plats eller gå under. Och var det svårt att trycka ned arbetarna, så återstod att ratio-

nalisera bort dem ordentligt. 1970-talskrisen var ett perfekt tillfälle.

De norrländska skogarna härbärger sedan dess krympande befolkningsunderlag. Skogsbruket har inte längre användning av alla människor som en gång var dess förutsättning. Det är numera inte konkurrenskraftigt att fälla träd med yxa och stocksåg, eller ens med motorsåg. Istället krävs ett högeffektivt vidunder som slukar diesel och smidigt rör sig mellan tall och gran; som faller, kvistar, kapar och staplar, med några enkla joystickmanövrar från förarhytten. De mekaniska lemmarna gör arbetarna överflödiga och produktionen produktivare. Gruvindustrin gör sig också av med männ-

iskor. Allt avlägsnare är forna tiders muskelstyrkebetingade verktyg. Navare och släggor ersattes av tryckluftsdrivna knämatrare som ersattes av halvautomatiserade borraraggat och så vidare. Underjorden i Kiruna befolkas av maskiner och sedan länge sköts allt mer av det direkta brytningsarbetet via datorskärmar och knapptryckningar. Men konkurrensen kräver fortsatt rationalisering. Total fjärrstyrning är under utveckling och därigenom kan skilsmässan mellan stad och gruva ytterligare närma sig fullbordan.

Kiruna blir för kapitalet ett allt mer överflödigt, förvuxet anhang; något att göra sig av med. Långsamt och stegvis stöter gruvan bort människorna, frikopplar dem från

produktionen. Tekniken som skulle kunna innebära en befrielse från arbetet, drar bara undan försörjningen och slungar ut arbetarna på arbetsmarknaden igen.

Samförståndet framhåller gärna att gruva och stad lever i en fridfull symbios. Utan gruva ingen stad. Men samlevnaden är varken fridfull eller symbiotisk; den är en motsättning. Samma lönsamhet som möjliggör stadens fortlevnad, underminerar samtidigt densamma.

Det hålrum som brytningen efterlämnar drabbar berget som en stor hunger. Underjordsmunnen gapar och slukar hängväggens instörtande rasmassor. Eftersom malmkroppen lutar in under Kiruna, närmar sig den undansjunkande marken själva staden, allt eftersom brytningen går djupare. Förkastningarna, kratrarna, sprickorna hotar att svälja allt. Husen och vattenledningarna

och avloppen och vägarna. Men de kommer också att äta av människorna; av våra liv, våra minnen, vårt hem.

Prognoserna flyttas ständigt närmare. Stadsdelar måste utrymmas och rivas tidigare. Gruvans ökade brytningstakt, den rastlösa profitjakten, påskyndar förloppet. I Malmberget, drygt tolv mils bilväg söderut, orsakar den växande gropen mitt i samhället redan undergångstillstånd. Det dammar, det skakar, golv börjar luta, det spricker i väggar. Avspärningarna går vid husknutar. I Kiruna dröjer det än ett tag. Men utvecklingen, acceptansen, var självklar redan från början. Brytningen och därigenom gruvans lönsamhet måste tryggas. Något annat vore otänkbart; det finns inga alternativ till beroendet och efterföljsamheten. Gruvan odlar en osympatisk intressegemenskap.

När markdeformationernas omfattning uppdagades 2003, var kommunen snabb

med att vända chockbeskedet till en sensation. Den förestående massrivningen blev till en stadsomvandling i glänsande förpackning. I mars i år avslutades arkitekttävlingen om den nya stadskärnans utformning. Arkitekterna är glada. Det är inte många som får en sådan höjdpunkt i karriären.

Framtidsstaden. Vilken framtid? Under de värsta krisåren, från en tegelvägg i stadens centrum, ropade svart sprefjärg: *KIRUNA DÖR.....SLÄSS!!!!*

Det är kanske viktigare än någonsin.

Emil Myrsell

Bild: Mathias Wåg

Emil Myrsell är född och uppvuxen i Kiruna. Han är aktiv i Förbundet Allt åt alla i Umeå.

FINSK KATASTROF

Finska regeringen siktar på en renässans för gruvnäringen. Målet är att Finland skall bli störst i Europa på gruvor i framtiden. Den synligaste följderna av denna strategi har varit Talvivaaragruvan. Gruvan har gång på gång förorenat omgivningen och väckt en livlig motrörelse, Stop Talvivaara.

Talvivaara grundades 2008 på en nickelfyndighet som hittats 1977. Först när ny teknologi som möjliggör utvinning av nickel från lägre halter utvecklades ansågs det som lönsamt att grunda gruvan. Gruvan välkomnades av lokalbefolkningen, i området (Kajanaland) är arbetslösheten hög.

2010 slogs regionala miljö- och

näringslivsmyndigheter samman. Det har lett till att granskningen av miljötillstånd har underställts näringslivsintressen. I miljötillståndet av Närings-, trafik- och miljöcentralen (ELY-centralen) bestämdes utsläppsgrensarna för gruvdriften, under läckaget överskreds gränserna. Den 4 november 2012 började gruvans stora slaggbasäng läcka. Företaget försökte reparera basängen, men den läckte tills den blev tom. Vattnet innehöll höga halter av aluminium, kadmium, nickel, uran och zink. Efter läckaget har Talvivaara ansökt om och blivit beviljad speciallov för ytterligare utsläpp av vatten.

Händelserna kring gruvan uppmärksammades i media enbart tack vare aktivisternas och journalisten Juha Kauppinens ihärdiga arbete. Stop Talvivaararörelsen utgörs i huvudsak av

lokala aktivister, som har ordnat aktioner både lokalt och i Helsingfors. Rörelsen har utvecklats från att vara en stark lokal NIMBY-protest till att bli en mera globalt färgad. Finska Naturskyddsförbundets lokalföreningar har också varit aktiva. Efter läckaget ordnades det en demonstration i Helsingfors som drog 1 000 personer. Ett upprop med 20 000 underskrifter har överlämnats till miljöminister Niinistö. Under våren ordnas seminarier och till sommaren organiseras ett läger. Rörelsen har ännu inte lyckats genomdriva förändringar i lagstiftningen. Regeringen med sex partier domineras i gruvfrågan av Samlingspartiet och Socialdemokraterna.

Jonas Biström

Inte en meter åt maffiakapitalet

En regional miljökamp kan bli centrum för motstånd i ett helt land. Förankring och spridning är de två benen som motståndet i Val di Susa baseras på. Brand fortsätter sin skildring av NoTav-motståndet och möter Davide från sociala centret Askatasuna.

Krisen i Italien skiljer sig på många sätt mot den i Sverige och norra Europa. Men under sommarens besök på den årliga campingen som arrangeras mot bygget av en järnväg för höghastighetstågen TAV i Susadalen i Italien fann vi en hel del gemensamma nämnare (mer om kampen i Susadalen finns att läsa i Brand nr 4, 2011). Misstyret över våra territorier fungerar på ungefär samma sätt, med politiker, tjänstemän och affärsmän som skriver kontrakt för att tillgodose privata vinstintressen snarare än befolkningens behov. Natur- och samhällsresurserna är precis som i Sverige i behov av att skyddas och återtas. Här är en intervju med Davide, en aktivist från det sociala centret Askatasuna i Turin som ägnat många år åt kampen i Susadalen.

När vi kör av motorvägen efter Turin och upp i bergen som skiljer Italien från Frankrike börjar de vita No Tav-flaggorna dyka upp längsmed vägarna. Väl uppe i Susadalen blir det ännu mer påtagligt att en väldig kamp pågår i de pittoreska och tillsyns lugna bergsbyarna. På en betongvägg intill den slingrande bilvägen står det målat med stora bokstäver: Snuten, maffians tjänare, välkomna till Vietnam – Resistenza No Tav. Partisanarvet som är så påtagligt i detta bergsområde gör sig påmint i hälsningen till maffian, vilka är viktiga aktörer även här i landets nordliga delar. De korrupta politikernas och företagens misstyret över området och stöld av resurserna försvaras av ordningsmakten men även av militären, i vad som bäst kan beskrivas som en ockupation.

Under de dagar vi rör oss i området utanför campingen blir vi stoppade av polisen

flera gånger och under flera timmar. Ett par dagar innan vår ankomst till dalen tog sig nästan 800 personer upp till utgrävningsområdena, forcerade avspärningarna och förstörde maskinerna. Den politiska polisens (Digos) och karabinjärens chefer skadades av knallskott under konfrontationerna, så polisen tar ut sin uppdämda ilska mot oss så fort de får en chans. Men kontrollerna och de check-points som upprättats är ett ständigt inslag i livet i dalen.

Väl framme i lägret läser vi i tidningarna om risken för att vi ska vräkas. När vi på kvällen kommer tillbaka efter att ha deltagit i ett försök att blockera ett tåg med giftigt kärnavfall (invånarna i dalen är inbitna motståndare till kärnkraften och dess avfall) kommer polisen med en bulldozer och åker fram och tillbaka utanför campingen i syfte att skapa oro och rädsla. Det är sedan länge bestämt att vi vid en stormning ska slå upp ett nytt läger på en annan plats men avhysningen uteblir. Vi har därför tid att sätta oss ner med Davide och berätta om vår situation i Sverige: om sjöstäder och kalkbrott, utförsäljningar och nedskärningar, ockupationer och förtortsörelser, samt få svar på några frågor om den över 20 år långa kampen i Susadalen.

Här befinner vi oss då på NoTav-campingen och det är tolfte året ni ordnar detta, eller hur?

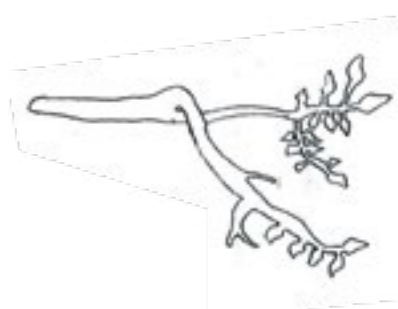
NoTavlägret har tidigare alltid pågått under två veckor i juli men i år har vi bestämt oss för en hel sommar av kamp. För 13 år sedan hölls det första lägret, som organiserades av det sociala centret Askatasuna från Turin

och Bussolenos Folkkampskommitté. Den drog ett par hundra aktivister och på stormötena deltog dalens befolkning. Efter 2005 och händelserna då (se Brand nr 4, 2011) har campingen ägt rum i Venaus och varit välbesökt av hela dalens och Italiens innevånare. Sedan dess är lägret en viktig samlingsplats för dalen, kamrater från Turin, Italien och resten av Europa som kommer hit för politiska möten, deltar i aktioner och debatter. Det senaste året har situationen förändrats helt på grund av den pågående militära ockupationen av dalen, så vi tyckte att lägret kunde utvecklas till att få en mer kontinuerlig närvaro i territoriet. Samtidigt försvarar vi för polisen att veta vilka veckor de ska ha högre bemanning vilket gör det krångligare för dem att planera sin beredskap.

Den kämpande dalens sammansättning sträcker sig bortom det lokala territoriet och är mycket rörligt. Hur har förhållandet mellan personerna som kommer utifrån och de som bor i dalen varit?

Det är en lokal kamp med hjärtat i Susadalen. En kamp för befrielse och mot förstörelsen av dalen. Tack vare den höga konfliktnivån drar den till sig uppmärksamhet, inte bara från dalen och Turin utan folk från hela Europa. Men så är också TAV ett europeiskt projekt som representerar kapitalistiska intressen som är globala och därför rör det i slutändan hela planeten. La resistenza i Susadalen är glada över att så många utifrån deltar. Dalen har också hjälpt till på annat håll, som under G8-toppmötet i Genua 2001 och andra manifestationer i hela Italien. Nu senast hjälpte dalen till efter jordbävning-

arna i Emilia-Romagna. Så visst är kampen inte begränsad till dalen men det är dess djupa rötter i den som är rörelsens styrka.

Förra året pratade man om att ”ta dalen till staden”. Hur har det gått med spridningen av kampen? Och hur har relationen varit med andra territoriella kamper i landet – mot brobyggen, militärbaser eller krisprotesterna mot höjningarna av bensinpriset på Sicilien, där den så kallade ”högaaffelrörelsen” blockerade hela ön?

Eftersom Susadalen blivit högprioriterat av Berlusconi- och Montiregeringarna senaste året så rör frågan hela nationen. Det var alltså oundvikligt att dalen skulle knytas samman med de andra städerna. En militär ockupation av ett territorium inom ett land är bara möjligt med enorma insatser. När liknande protester och problem med den allmänna ordningen dyker upp över hela landet blir det därför svårare. När den militära ockupationen började förra sommaren höll vi ögonen på fotbolls-EM för att se om de verkligen kunde ha så mycket bemanning här eller om de var tvungna att flytta dem till andra städer. Att det pågår manifestationer i städer över hela Italien hjälper till att synliggöra problemet och kan skapa viktiga kamper inom det nationella territoriet. Innan vi åkte ner till Rom och den globala Occupy-aktionsdagen den 15 oktober förra året sade vi att ”dalen inte kan vinna utan Italien, precis som att Italien inte kan vinna utan dalen”. Susadalen är avgörande för att detta land ska få en annan framtid men Susadalen kan inte ensam vinna över den italienska regeringen.

Affischer runt om i byarna här i dalen vittnar om att det finns ett europeiskt nätverk mot dessa enorma onödiga byggen. Vad är din åsikt om dessa projekt och förändringar i Europa.

Det finns många projekt, det är stadsomvandlingar och gentrifiering, förändringar och renoveringar av infrastruktur och så vidare. Detta är normen i ett kapitalistiskt samhälle. Eftersom kapitalet ackumuleras, förnyas och reproduceras genom att sätta människor i arbete finns det alltid ett behov av att bygga mer och sätta mer folk i arbete, särskilt i kristider. Nu när den ekonomiska produktionen sedan länge lämnat mänsklighetens behov bakom sig är det svårt för industrin att skapa konsumtionsvaror för marknaden. Då är det ofta lämpligare för kapitalet att investera i förändringar av ter-

ritoret, något som möjliggörs genom att offentligt kapital ges bort till det privata. Det är alltså fråga om ett rån av det kollektiva, som visserligen ser annorlunda ut men kanske är ännu värre än den utsugning som sker i en fabrik. Den allmänna politiska betydelse som denna typ av byggnationer har på europeisk och global nivå, som i Mexiko eller Kina, är ändå positiv eftersom denna typ av kapitalets utvecklingsplan stöter på motstånd längs vägen. Vi tror inte man ska förstå det hela som ett bevarande av status quo, ur en geografisk, territoriell eller naturalistisk synvinkel, eller se det gemensamma som något oföränderligt. Utan vi menar snarare att ingen förändring, vare sig det handlar om territoriet, naturen eller förhållandet mellan människan och naturen, får styras av kapitalet. Andra kamper i Europa är av en annan intensitet och med andra erfarenheter. Vi har kontakt med No Tav i Baskien och i Frankrike. No Tav-rörelsen har alltid stått nära och befunnit sig i de rörelser som motsatt sig den nyliberala politiken i Europa och de olika formerna av territoriellt motstånd. Kärnkraften är ett exempel, som när vi härom kvällen försökte stoppa tåget med kärnavfall. Dessa är transnationella kamper och för att de ska kunna vara det behöver de i första hand vara kamper.

DALEN INTE KAN VINNA UTAN ITALIEN, PRECIS SOM ATT ITALIEN INTE KAN VINNA UTAN DALEN. SUSADALEN ÄR AVGÖRANDE FÖR ATT DETTA LAND SKA FÅ EN ANNAN FRAMTID MEN SUSADALEN KAN INTE ENSAM VINNA ÖVER DEN ITALIENSKA REGERINGEN.

Redan första kvällen jag var här motbevisades mainstreammedias bild av en rörelse bestående av unga huliganer som inte kommer härifrån då jag bevittnade ett stormöte där en majoritet var gråhåriga människor från dalen. Såvitt jag förstår är dessa människor organiserade i sina respektive byar och ses på stormöten emellanåt, som det häromkvällen?

2005 bildades kommittéer spontant i alla dalens byar vilka blev till informella mötesplatser för folk från respektive område att ses, planera och besluta om initiativ mot höghastighetståget och för rörelsen. Där försöker man informera och diskutera, ta initiativ och sätta press på de lokala institu-

tionerna. Några av de du såg på mötet tillhör också institutionerna i egenskap av valda lokalpolitiker. Kommittéerna kommunicerar med varandra och ses i koordineringen när det passar. Koordineringen är uttrycket för den mest aktiva delen av en dal med tiotusentals innevånare där majoriteten är mot Tav, så kommittéerna upptar inte hela rörelsen. De flesta i No Tav kommer inte på kommittéernas koordinationsmöten eller till lägret. Några kanske kommer till en manifestation om året men de representerar ändå alla det samhällsskikt som legitimerar den folkliga ståndpunkten.

Vilka effekter har rörelsen haft på den lokala institutionella politiken?

När den italienska staten 2005 för första gången försökte ta dalen i besittning för att uppföra byggarbetsplatser möttes de av lokalpolitiker och flera borgmästare med trikoloren i band över axlarna som tillsammans med No Tav försökte hindra polisen och karabinjärerna. Detta skapade en brytning mellan å ena sidan en regering som ville fortsätta med arbetet och å andra sidan de av samma regering beroende statliga institutioner som motsatte sig detta arbete. Detta var ett mycket viktigt ögonblick i förvandlingen av dalen till ett politiskt svårstyrt

territorium. Så regeringarna försökte smutskasta No Tav-borgmästarna och göra det enklare att rösta på Si Tav, en manöver som de inte lyckades med. I de senaste valen var frågan avgörande och No Tav-kandidaterna fick fler röster. Det finns lokalpolitiker från politiskt obundna listor, från Demokratiska Partiet men även från Berlusconi Frihetens folk och Lega Nord. Dessa partier är No Tav på lokal nivå men Si Tav på riksnivå. Ibland lämnar de sitt parti för att de känner att partiet inte representerar ens åsikter. I det senaste kommunalvalet i Avigliana fanns två kandidater. Den ene var Si Tav och stöddes av Demokratiska Partiet och Frihetens folk, före detta kommunister och fascister,

av höger och vänster. Den andre som var No Tav och ställde upp för en politiskt obunden lista vann stort. Avigliana, dalens största stad, dömde på så vis tydligt ut hela det politiska systemet och höghastighetståget precis som närliggande Rivalta redan gjort. Detta gav rörelsen nytt syre. Turins kommun slog ihop två valdistrikt där högerväljarna verkade fler än dem i ett tredje i hopp om att detta skulle bana vägen för Si Tav. Trots detta försök styrs det nya området av en Tav-motståndare. Rörelsen har med andra ord lyckats få makten ur balans på institutionell nivå.

Vilka sabotage- och blockadmetoder har rörelsen använt sig av?

2004–2005 förstörde man borrar som används för att göra provtagningar och analysera jorden innan arbetet kan påbörjas. På den tiden väntade sig inte regeringen att stöta på motstånd och lämnade dessa maskiner obevakade. Då tog sig rörelsen dit och förstörde dem. Även mitt på dagen hände det att dalens innevånare gick dit och monterade ner dem. Då satte regeringen in militären för att säkerställa genomförandet av borrhningarna och mätningarna samt för att öppna en byggarbetsplats i Venaus. Men en stor massmanifestation bröt sig igenom avspärrningarna och polisen fick dra sig tillbaka. Regeringen avstod då tillfälligt att fortsätta med arbetet. I juni 2011 återupptog man arbetet på ett mycket mer aggressivt och militärt organiserat sätt med tårgas och batongslag. Många personer riskerade livet vid sammandrabbningarna. Staten försökte försvara bygget militärt men då många No Tav-anhängare har köpt mark där bygget skulle vara uppstod en massa lagliga problem, eftersom de hade behövt expropriera mark av tusentals människor i rörelsen. I april 2012 bestämde sig regeringen för att inleda bygget och man exproprierade mark utan att gå den lagliga vägen. Sedan dess är borrarerna här men den folkliga oppositionen har sinkat arbetet genom manifestationer och kontinuerliga attacker mot byggarbetsplatsen, som exempelvis i lördags då vi förstörde avspärrningarna. De som befann sig på byggarbetsplatsen för att försvara den vart attackerade och skadade. Det är svårt att sätta igång arbetet när man har sådana svårigheter att hålla den allmänna ordningen. Situationen är alltså varken säker eller stabil, vilket Frankrike och EU utan framgång kräver av Italien. Det har att göra med att det italienska politiska systemet är

korrupt och för att rörelsen gör dalen okontrollerbar.

De har fått planera om tunnelgrävandet?

Ja, tunneln var tänkt att grävas i Venaus 2005 men då oppositionen var för stark lade man ner. Regeringarna har sedan dess ägnat fem års tid för att förgäves försöka övertala befolkningen i Susadalen. Efter en massa ändringar hit och dit bestämde man sig för

I DET ÖGONBLICK MAN BESTÄMMER SIG FÖR ATT VARA EN DEL AV RÖRELSEN OCH MOTSÄTTA SIG KAPITALISMEN I ALLA DESS UTTRYCK FALLER DET NATURLIGT ATT RÄKNA MED RISKEN ATT GRIPAS, FÅ FÄNGELSE, MISSHANDLAS ELLER TILL OCH MED DÖ.

att gräva här i Chiomonte i Clarea. Men det finns inte ännu någon definitiv plan som de italienska och franska premiärministrarna skrivit under. De bilaterala överenskommelserna är svåra och EU är skeptiskt. Men då de italienska maffiorna är desperata efter pengar vill den italienska regeringen till varje pris sätta igång arbetena i sommar eller i höst. På så vis kan man distribuera miljarder till korrupta företag som rörelsen kritiserat många gånger. Företag som är kopplade till den organiserade brottsligheten, som N'dranghetan, vilka ursprungligen kommer från södra Italien men som sedan länge verkar här i Piemonte och Susadalen. Vi befinner oss alltså i en typisk italiensk situation som skiljer sig från övriga Europa på punkter, där den konstituerade makten och den organiserade brottsligheten praktiskt taget är samma sak. Den enda friska kraften i territoriet är alltså i slutändan rörelsen.

Alla dessa är av aktioner och sammandrabbningar har lett till en hel del gripanden och åtal. Hur har ni kunnat fortsätta framåt utan att falla in i det klassiska men föga produktiva mönstret ”kamp-repression-kamp mot repression”.

I det ögonblick man bestämmer sig för att vara en del av rörelsen och motsätta sig kapitalismen i alla dess uttryck faller det naturligt att räkna med risken att gripas, få fängelse, misshandlas eller till och med dö. Många har varit nära att stryka med. Luca ramlade ner från en kraftledning och när Yuri träffades av en tårgaspatron visste vi

under 24 timmar inte om han skulle överleva. Kampen kräver helt klart mycket av kamraterna. Precis som på annat håll i världen kan det hända att man tvingas tillbringa månader och år i fängelse när man motsätter sig kapitalismens förödelse. Om rörelsen är stor, stark och gör stora saker är alla redo att göra denna uppoffring. Alla kamrater som har arresterats har reagerat mycket bra och fortsatt leva positivt under frihetsberövande

det eftersom de är medvetna om att åkt in för en kamp som har rätt och för att rörelsen hela tiden stått dem nära. Jag tror att detta även har varit en nyttig episod då man i Italien tenderar att uppleva repressionen som överdrivet dramatisk. Men repressionen är inte dramatisk såsom den kan vara i Palestina, Iran eller Baskien, där konfliktnivån är annorlunda. I Italien och Europa är repressionen ännu inte på det viset. Hursomhelst måste varje revolutionär militant eller anti-kapitalist också acceptera repressionen, för om man förklarar krig mot ett system är det normalt att det systemet också reagerar mot en.

Så hur mycket TAV har de lyckats bygga i området där kampen pågår?

Absolut ingenting!

Ok, tack så mycket Davide!

Tack själv. Jag vill passa på att hälsa alla svenska kamrater välkomna till Susadalen.

Josef Yusuf

Bild: Felicia von Zweigbergk

Josef Yusuf bor i Stockholm och är skribent på italienska autonoma nyhetssidan InfoAut.

Mat och autonomi

Matsuveränitetsrörelsen har uppkommit som ett motstånd mot nyliberal politik och internationella handelsavtal. Den "gröna" revolutionen från ovan visade sig snarare vara en reaktion. Nu står kampen om rätten till matsuveränitet, en rätt både att överleva och leva hälsosamt. Matsuveränitetsrörelsen kräver inte bara rätten till mat - utan också kontrollen över matproduktionen.

Hungern i världen är en alltjämt brännande fråga, med nära en miljard människor, var sjätte person, som går hungriga varje dag. FN har sedan 1948 identifierat tillgången till just mat som en mänsklig rättighet; dels som en individuell rätt och dels som ett kollektivt ansvar.

Frågan om hur hungerproblemet ska lösas är högst politisk och olika institutioner och rörelser har vitt skilda och ideologiskt färgade lösningar. Mäktiga och världsspännande institutioner och organ såsom Världsbanken och FAO (FN:s organisation för jordbruk och livsmedel) ser matsäkerhet som räddningen medan en växande folk rörelse av småbönder och aktivister i Latinamerika och Afrika talar om matsuveränitet. Matsäkerhet är ett begrepp som innebär att säkra tillgången till mat genom tillväxt, fri marknad och integration av världens småbönder i den globala ekonomin. Matsuveränitetsbegreppet å sin sida präglas i stället av en kritik av det rådande ekonomiska systemet. Matsuveränitetsrörelsen har nya förslag på hur jordbruket, den enskilt viktigaste sektorn vad det gäller hungerfrågan, och världshandeln kring det ska ses och skötas. De talar om intrikata och skeva maktförhållanden mellan storföretag och småbönder, distributionsproblematik snarare än brist på råvaror, rätten till självförsörjning, biologisk mångfald och folks rätt att definiera sin egen

kultur och sina egna behov.

På så vis kan matsuveränitetsrörelsen betraktas både som motstånd till den nyliberala politik som förs på global nivå med internationella handelsavtal och villkorsbaserade lån och som alternativ då de kommer med nya idéer kring hur ett rättvist samhälle bör se ut.

Gröna Revolutionen

Jordbruket har under de senaste 100 åren genomgått massiva förändringar, där det globalt sett har gått från småskaligt varierat jordbruk ämnat för den egna familjen och lokala marknaden till att bli storskaligt bruk av enstaka råvaror ämnade huvudsakligen för världsmarknaden. Detta beror dels på politiska åtgärder på internationell nivå, men också på teknisk utveckling och förändringar inom jordbruket. Detta gav upphov till den så kallade *Gröna Revolutionen* under 60-talet, en revolution som ämnade åtgärda svälten i världen genom att sprida en mer industrialiserad jordbruksmodell från väst till områden som ansågs riskera att drabbas av svält. Med en optimistisk framtidstro och forskning togs växter fram som skulle ge större avkastning då de kombinerades med nya moderna bevattningssystem, bekämpningsmedel och konstgödsel. I och med detta spred sig även monokulturen, ett fenomen som innebär att enorma arealer

mark bearbetas maskinellt för att kultivera en enda gröda, vilket minskade den biologiska mångfalden inom jordbruket.

I och med denna radikala effektivisering av det globala jordbruket – där västvärlden stod för lösningarna – skulle produktionen öka och svälten på så vis minska. Men det finns många som är skeptiska till att den Gröna Revolutionen faktiskt har åtgärdat svälten i världen.

Världsinstitutionerna och matsäkerhet

Det var inte bara de tekniska framstegen som lade grund för förändringarna inom jordbruket. Efter Andra Världskriget föddes även olika internationella institutioner såsom Världsbanken, Internationella Valutafonden (IMF) och Världshandelsorganisationen (WTO) som alla hade stort inflytande på den globala jordbrukspolitiken. De arbetar genom olika ansvarsuppgifter där Världsbanken ska erbjuda strukturell stabilitet, IMF ska erbjuda global makroekonomisk stabilitet och WTO ska försäkra att handeln flödar så smidigt och fritt som möjligt genom internationella handelsavtal. Den nyliberala grundidé de alla lutar sig mot, trots olika ingångar och uppgifter, är att tillsammans arbeta för frihandel, privatisering och avreglering av nationella marknader.

Vad gäller matfrågan specifikt så arbetar de gemensamt med matsäkerhet, ett begrepp och mål som de delar med FN och FAO. FAO beskriver matsäkerhet såhär:

"Matsäkerhet, på individuell, hem-, nationell och global nivå, existerar när alla personer i alla stunder har fysisk och ekonomisk tillgång till tillräckliga, säkra och näringsrika varor för att tillfredställa sina matnödvändigheter och preferenser, med målet att leva ett aktivt och hälsosamt liv".

Begreppet beskriver inte hur denna mat ska produceras och distribueras (småskaligt eller storskaligt, till lokal eller global marknad), utan bara att folk har rätt till den. När de enbart handlar om att säkra tillgången till mat behöver inte hänsyn tas till småböndernas makt över sin produktion och distribution utan fokus kan i stället ligga på en effektivisering och industrialisering av jordbruket och en integrering av småbönder i den globala livsmedelsproduktionen och konsumtionen. Detta skulle, enligt institutionernas utsago, generera tillväxt. Detta att maten ska tillgängliggöras i stället för hur maten ska tillgängliggöras är av vikt för att förstå de medel som förespråkas för att uppnå matsäkerhet.

Tanken på tillväxt som det som ska hjälpa folk ut ur fattigdom är den röda tråden i institutionernas sätt att arbeta. Matproducenter och konsumenter ses som ekonomiska agen-

ter, en idé som utgår från att människan är en autonom och rationell varelse som interagerar via konkurrens snarare än samarbete, egenvinning snarare än samhällsvinning och konsumtion snarare än hållbara relationer mellan människa och natur. Den produktiva potentialen inom jordbruket måste ökas med metoder sprungna ur den Gröna Revolutionen och produktionen anpassas till enstaka varor som kan konkurrera på marknaden. Detta kräver i sin tur, enligt nyliberal ideologi, att marknadsstörande subventioner försvinner eller symboliskt nog förbjuds. Subventionerande av inhemska produkter är en åtgärd som kan användas för att skydda sin egen produktion och rurala utveckling i landet från industriländers billiga export av produkter som säljs under produktionspriset (så kallad *dumping*).

Åtgärderna handlar alltså dels om att öppna upp de nationella marknaderna till en världsspännande sådan och dels om att integrera småbönderna i den nya globala marknaden. Detta sker genom strukturanpassningsprogram som länder måste godkänna och anpassa sig efter om de ska beviljas lån från Världsbanken, lån som ofta är helt nödvändiga för att ta sig ur ekonomiska kriser och skuld. Strukturanpassningsprogrammen kräver att den nationella lagstiftningen ändras för att gå i linje med institutionernas vision, vilket innefattar pri-

vatiserande av statlig egendom som öppnar upp för utländska direktinvesteringar, snabb teknologikutveckling och jordreform. Jordarna privatiseras och säljs till högstbjudande. Småbrukarna är tvungna att omvandlas till producenter av konkurrenskraftiga varor för export som utnyttjar det "effektiva" jordbruket bestående av monokultur med tungt maskineri, bekämpningsmedel och konstgödsel.

För att småbönderna ska kunna ta till sig alla dessa, för dem, nya metoder och distributionssystem krävs det kunskapsöverföring. FN och FAO har enligt dem själva ett ansvar att lära ut hur de nya industriella och teknologiska medlen fungerar samtidigt som de ska se till att assimileringssprocesserna till den globala marknaden sker så smidigt som möjligt. De menar att detta kräver ett fungerande system av sociala skyddsnet från staten (vilket kan vara svårt att erbjuda av stater under ekonomisk press) men också vilja från bönderna att ta sig an de nya metoderna. Lån erbjuds av Världsbanken till de lokalsamhällen som övertygat om sin vilja till förnyelse. Dessa lån skapar en ekonomisk bas att generera kapital på. Dock står det tydligt att lånen inte är välgörenhet; en tydlig vinst ska kunna redovisas för att ytterligare lån ska beviljas om det skulle behövas. Om småbönderna förhindras att betala tillbaka lånen på grund av omstän-

digheter såsom torka, översvämning, ohyra eller dålig försäljning av grödor så beslagtjas jorden. De blir tvungna att sälja sina hektar för att sedan migrera eller bli lågbetalda lantarbetare.

Matsäkerhet utgör alltså inte kritik till dagens ekonomiska system, utan används som en praktisk strategi att inom detta system nå målet; att tillgängliggöra mat för alla. Småbrukare ses som ekonomiska agenter, som ska producera råvaror för en extern marknad för att generera kapital att köpa mat för. Matproduktionen förlorar sin sociala funktion och småbrukarna slutar ses som sociala och kulturella varelser vars produktion är en del av hela livet, där de producerar råvaror och skapar frisk mat till sig själva och sin närhet med respekt för och i balans med naturen.

Matsuveränitet

I kontrast till och som svar på diskursen kring matsäkerhet och den gröna revolutionens jordbruksmetoder växte en internationell rörelse fram som tog klart avstånd från dessa. Folkrörelser av småbönder från olika länder i Latinamerika och Afrika gjorde gemensam sak och 1993 föddes *La Via Campesina*, en internationell organisation bestående av kvinnliga och manliga små- och medelbrukare, folk utan jord, ursprungsfolk, migranter och jordbruksarbetare från hela världen. De samlar cirka 150 lokala och nationella organisationer från 70 länder, totalt runt 200 miljoner småbrukare, och trots sina olika ingångar i kampen kämpar de under den gemensamma parollen "*Globalisera hoppet, globalisera kampen!*". De fokuserar på att försvara småskaligt och hållbart jordbruk som de anser gynnar social rättvisa och värdighet. De ser att det företagsledda jordbruket som matsäkerhetsbegreppet

främjar prioriterar intressena hos privata aktörer såsom multinationella företag och mellanhänder. Handelskedjan från producent till konsument består numera av långa transporter och privata mellanled som tar ut vinst i sin specifika nisch. Detta leder till att endast 2-19 % av priset på produkten som säljs i den industrialiserade världens affärer går till den ursprungliga jordbrukaren.

La Via Campesina menar att detta numera konventionella och storskaliga sätt att hantera jordbruket skadar både människa och natur och reducerar jordbruket, naturen och småbönderna till ekonomiska resurser och agenter. Allt detta är en misslyckad strategi om en ska lösa hungerfrågan. Den strikt ekonomiska synen på problemet (och lösningarna) glömmet bort de kulturella, sociala och även miljömässigt hållbara

MAT ÄR ALLTSÅ INTE BARA EN VARA EN HAR RÄTT TILL, SOM SKA TILLGÄNGLIGGÖRAS GENOM ATT KÖPA DEN ELLER GENOM EKONOMISK TILLVÄXT, UTAN PRODUCENTERNA TILL MATEN SKA OCKSÅ HA MAKTEN ÖVER DEN.

aspekterna. 1996 valde de därför att lansera begreppet matsuveränitet, som sedan spridits och fått erkännande från andra sociala grupper och flertalet institutioner och regeringar. La Via Campesina, som betyder "*småbrukarvägen*", definierar begreppet såhär:

Matsuveränitet är folkens rätt till hälsosam och kulturellt passande mat producerad genom hållbara metoder. Det är folkens rätt att definiera sin egen mat och sina jordbrukssystem. Matsuveränitet innebär en småskalig modell av hållbar produktion som främjar samhällen och deras miljö. Det

sätter producenternas, distributörernas och konsumenternas strävan, behov och liv i kärnan av matsystemet och politiken snarare än marknadens efterfråga och företagen.

Ordet matsuveränitet lägger fokus på maktaspekten i frågan, där suveränitet innebär oberoende och självständighet. Mat är alltså inte bara en vara en har rätt till, som ska tillgängliggöras genom att köpa den eller genom ekonomisk tillväxt, utan producenterna till maten ska också ha makten över den. Detta för att förhindra att företagen genom frihandel får fritt spelrum och makten flyttas från småbrukarna så att de hamnar i en beroendeposition till mellanhänder och utländska investeringar på en spekulativ marknad. Därför ser matsuveränitetsrörelsen den lokala produktionen och konsumtionen som främsta prioritet och anser att

länder ska ha rätten att skydda sina interna marknader från billig import och dumping. Jord, territorier, vatten, fröer och boskap ska finnas i producenternas händer, något som går igen i det återkommande uttrycket "*jorden är till för de som brukar den*".

Tanken kring samarbete genomsyrar matsuveränitetsrörelsen men är inte nödvändigtvis en politisk aktion utan har ofta en självklar plats i ursprungsfolkens och småböndernas *kosmovision* (världsbild). För precis som människor i städer formar sin världsbild utifrån sin omvärld och de nor-

mer som återfinns i den gör småbönder och ursprungsfolk det också. Samarbete mellan människor och mellan människa och natur har visat sig fungera inom jordbruket och omvärlden kring det. Tar en till exempel mer än vad naturen tillåter så får en ut mindre i nästkommande skördar. Ett överutnyttjande

inhemska militären under en regering som själv står under stark press från världsinstitutionerna att implementera deras politik.

Jord, vatten och fröer

Tre frågor av särskild vikt för att uppnå matsuveränitet är kontroll över jord, vatten och

MATSUVERÄNITETSRORELSEN STÅR FÖR MOTSTÅND TILL DET RÅDANDE EKONOMISKA SYSTEMET OCH DEN RIKTAR SKARP KRITIK MOT EXPLOATERINGEN AV BÅDE MÄNNISKOR OCH NATUR SOM SYSTEMET INNEBÄR.

av naturen får på så vis direkta konsekvenser för jordbruket. Fortlevnad och givande socialt och kulturellt liv är konsekvensen av byten av frön, utbyte av kunskaper, kollektivt ägande och respekt för naturen. Allt detta utgör en kosmovision som står i direkt konflikt med de nyliberala principerna som förespråkar konkurrens och individualitet. Problemet med att integrera småbönder i ett ekonomiskt system som bygger på helt andra värden än deras egna handlar alltså inte bara om huruvida de kommer klara av att integreras eller inte, utan också om en ny typ av våldsam (både bokstavligt och bildligt talat) kolonialism, där småbönder och ursprungsfolk med alla medel ska anpassas till ett system med helt andra grundprinciper än sina egna. Ett system som de förlorar på vare sig integreringen till den globala ekonomin lyckas eller inte. Det är inte sällan det uppstår konfrontationer mellan småbonderörelser och regeringar. Massiva folkmassor av småbönder som demonstrerar mot ytterligare privatiseringar, *land-grabbing* (storföretag som köper upp deras mark) eller rätten till jord blir ofta häftigt motarbetade av den

fröer. För att kunna säkra både tillgången till och makten över maten kräver matsuveränitetsrörelsen ny nationell lagstiftning gällande dessa resurser som alltmer köps upp av privata aktörer eller i fröernas fall; patenteras.

Jord är en enorm bristvara hos småbönder och att vara jordlös är inte ovanligt. Detta skapar ytterligare maktlöshet inför sitt eget uppehälle då jordlösa hamnar i beroendeställning till arbetsgivare på storgods under dåliga arbetsförhållanden såsom undermålig lön, osäker anställning och långa arbetstimmar. Marknadsliberalisering, privatisering, avreglering, import/exportmodeller och frihandel har nämligen skapat en situation där jorden ägs av få privata aktörer som nyttjar den för monokultursodling. Jordreform i betydelsen en rättvisare omfördelning av jorden är således ett av de vanligaste kraven från matsuveränitetsrörelsen, och ofta diskuteras minimi- och max-storlek för att undvika att enorma mängder hektar står antingen outnyttjade eller överexploaterade. Jordreform har här alltså en annan betydelse än den som världsinstitutionerna tillskriver

den; jorden ska återfördelas till de småbönder som har rätt till den och som arbetar med den på ett hållbart sätt, inte till de mest konkurrenskraftiga. Jordlotter överlag ska säljas utifrån sitt bruksvärde, inte sitt marknadsvärde där högstbjudande vinner affären. La Via Campesina skriver att de vill se en jordreform som "*återupprättar beroendeförhållandet mellan producent och konsument, försäkrar samhällsoverlevnad, social och ekonomisk rättvisa och ekologisk hållbarhet, och respekt för lokal autonomi och styrning med lika rättigheter för män och kvinnor. Där det garanteras rätten till territorier och självbestämmanderätt*".

Vatten är ytterligare en resurs som är oundgänglig för jordbruket och en förutsättning för att livet ska fortgå men som trots detta alltmer hamnat i händerna på privata aktörer. Trots sin status som mänsklig rättighet är fördelningen av vatten otroligt skev, där till exempel 86 % av ecuadorianerna äger 13 % av bevattningsvattnet medan resten är koncentrerat inom privat jordbruk för export. Matsuveränitetsrörelsen kräver även här en rättvis omfördelning.

Fröer är ett vitt diskuterat ämne inom matsuveränitetsrörelsen och kanske en av de mest invecklade frågorna, då förändringen inom frömarknaden varit snabb och omvälvande.

Fröer har i alla tider använts av småbönder för att förädla och utveckla de grödor som finns idag. Genom att spara de bästa fröna från en skörd till nästa har grödorna genom årtusenden utvecklats på bästa möjliga vis. Men en internationell överenskommelse initierad av WTO vid namn TRIPS (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*) har förändrat dessa jordbrukartraditioner. TRIPS innefattar rätten till upphovsrätt, patent och varumärkessättning, och har gett företag rätt att

• **Organisationer som arbetar med matsuveränitet**

Den största organisationen som arbetar med matsuveränitet är La Via Campesina, som finns att finna på www.viacampesina.org, och där går det även att finna deras underorganisationer i medlemsländerna. Sverige har en medlemsorganisation till La Via Campesina vid namn NORdbruk, www.nordbruk.org. Även Latinamerikagrupperna, www.latinamerikagrupperna.se, arbetar mycket med dessa frågor.

patentera fröer, och således även patentera livet. Genom att ta fröer som småbönder utvecklat genom årtusenden och modifiera dessa med de tekniker som Gröna Revolutionen erbjuder kan företag alltså ta patent på "sitt" frö. Denna modifiering presenteras officiellt som att den ger mer avkastning på skörden men modifieringen innebär även att det skapas sterila fröer som bara kan användas en gång. Det tar bort möjligheten för småbönder att spara och byta frön till nästa skörd, något som är en djupt stadgad tradition inom det mindre och hållbara jordbruket. Modifieringen innebär även en annan typ av nackdel, nämligen den att fröet inte kan växa av sig självt utan kräver företagets eget konstgödsel och bekämpningsmedel för att växa. För att åstadkomma detta säljs alltså ett helt paket till småbönder, komplett med kemikalier och fröer, som låser fast dem i den nya typen av produktion och skapar en beroendeställning till företaget i fråga.

I och med TRIPS har de stora bioteknologiska företagen och kemikalieföretagen fått möjlighet att skapa profit och växa i snabb fart; de tio största fröföretagen kontrollerar upp till en tredjedel av den kommersiella frömarknaden. Matsuveränitetsrörelsen, och särskilt kvinnorna inom rörelsen som i många fall är de som har ansvar för fröerna, kräver skydd för fröerna och skydd för det fria bytet och den fria användningen av fröer.

Agroekologi

En av de alternativ som matsuveränitetsrörelsen lägger fram är agroekologi. Det är både en teknisk och politisk lösning och är mer eller mindre raka motsatsen till det kapitalintensiva storjordbruk av en enda gröda som monokulturen består av. Agroekologi baseras på lokal och traditionell jordbrukskunskap som är hållbar och kulturellt viktig. Det är en vetenskap som söker djup förståelse för ekosystem, då olika typer av ekosystem kräver olika typer av åtgärder för att kunna skapa ett jordbruk som är både hållbart och fertilt. Det är alltså inte som med monokulturen där en och samma

modell implementeras på alla marker oavsett omgivning, utan agroekologi står för ett jordbruk som tar hänsyn till sin specifika plats och som värnar den biologiska mångfalden. Olika grödor blandas på en och samma jord där växter, djur, jordorganismer, insekter, bakterier och svampar samsas och tillsammans är fundamentala för jordens fertilitet. Enligt agroekologimodellen ska alltså monokultur bytas ut mot odlingsmångfald, tunga kemikalier mot organiska bekämpningsmedel och tungt maskineri mot mer arbetskraftsintensiva produktionsmodeller med hjälp av bland annat boskap och lättare tekniska hjälpmedel.

Med agroekologi försvinner beroendeställningen till företag och ett mindre jordbruk som i symbios med naturen producerar i första hand till den lokala marknaden uppstår. Småbönderna får återigen makten över sina produktionsmetoder och den mat de vill producera som de hade innan storföretagen tog sin in i jordbrukssfären vilket ger större möjligheter till verklig säkerhet i tillgång till mat. En rapport från FN vid namn *Agroecology and the right to food* från 2011 kommer fram till att agroekologi, om den får rätt stöd, kan fördubbla produktionen inom tio år samtidigt som den dämpar klimatförändringarna och minskar den rurala fattigdomen. Detta dels genom att agroekologi utnyttjar de olika ekosystemen i sin fulla rätt, dels genom att undvika stora kapitalsatsningar som tungt maskineri och kemikalier.

Matsuveränitetsrörelsen står för motstånd till det rådande ekonomiska systemet och den riktar skarp kritik mot exploateringen av både människor och natur som systemet innebär. Den Gröna Revolutionens teknik och de nyliberala marknadslösningarna på hungerfrågan ses som ohållbara, både för att skapa ett rättvist samhälle och en hållbar relation till naturen och dess ändliga resurser. Monokultur och behovet av kemikalier förstör den naturliga balansen i jorden, vatten och ekosystemen samtidigt som frihandel, privatisering och avreglering av nationella marknader slår ut småbönder världen

över.

Matsuveränitetsrörelsen är också ett alternativ till det nuvarande systemet. Det handlar inte bara om att säkra tillgången till mat utan även om en bredare ideologisk vision, där frågan är vem som har makt över vad. De står för ett jordbruk som arbetar i allians med naturen och inte emot den, med hållbara metoder där biologisk mångfald främjas. De står för ett samhälle där traditionell kunskap värderas och där människorna arbetar gemensamt i stället för att konkurrera. De står för social rättvisa där folken själva får bestämma över sin egen organisering och sina egna resurser, där jord, vatten och fröer finns i deras händer.

I *Nyelénideklarationen* beskriver La Via Campesina att matsuveränitet innebär "nya sociala relationer, fria från förtryck och ojämställdhet mellan män och kvinnor, folk, ursprung, sociala klasser och generationer". Det är en vision om ett rättvist samhälle, där medlen att nå visionen finns utstakade. Det gäller bara att tillämpa dem.

Emilia Felix

Bild: Robin Blom

För mer information, kontakta emiliafelix@hotmail.com

Klasskampens bränsle

Energi och klasskamp hänger samman. Vi behöver energi för att överleva – och det gör oss beroende av kapitalet. Samtidigt som kapitalet behöver energin för att försöka komma bort från sitt beroende från oss som arbete. Varje steg i energiproduktionen är antagonistisk och innehåller kamp.

Genom historien har olika energikällor använts i olika tider, på olika platser och i olika kombinationer. Energitkällor som valspäck, ved, torv, kol, olja, kärnkraft, vind, solenergi, naturgas, biobränslen, vattenkraft och kospillning har använts och används fortfarande. Var och en av dessa hänger samman med en särskild arbetsdelning och varje område kräver en viss sorts teknologi för att kunna använda bränslet som värme, ljus eller drivkraft (till exempel bensin och förbränningsmotorn eller kol och det termoelektriska kraftverket). Energi kan mer eller mindre framgångsrikt omvandlas till en vara (förvaruligas).

Energi som existensmedel

Energi är ett viktigt existensmedel på grund av dess betydelse för matproduktion och tillagning, logi, ljus och uppvärmning. Utan energi kan mänskligt liv inte existera och reproduktionsprocessen skulle bryta samman. Om människor inte har tillgång till energi måste de skaffa sig pengar för att kunna köpa energi för att överleva.

Precis som med mark och andra existensmedel spelar det en central roll i vilken grad energiproducenter och konsumenter har separerats från varandra. Ju mer producenterna separeras från deras huvudsakliga existensmedel, desto mer beroende blir de av att lönearbeta för att kunna köpa existensmedel. Historiskt har processen att separera folk från deras existensmedel varit nödvändig för att skapa en resurspool av människor utan något annat val än att sälja sin arbetskraft mot lön och därigenom förse den kapitalistiska produktionen med den

nödvändiga arbetskraft den behöver. Det är också viktigt att i vilken grad människor och deras huvudsakliga existensmedel, i detta fall energi, är separerade från varandra är inte något konstant eller givet, utan ett föremål för kamp, konflikt och förhandling. Denna pågående process kallas den ursprungliga ackumuleringen och framtand.

Detta väcker frågan om vem som äger, kontrollerar och har tillgång till energiproduktionen och konsumtionen. Och framför allt, vilket syfte energiproduktionen har. Producenter och konsumerar energin för att fylla kapitalackumuleringens behov (för vilken den är råvara och produktionsmedel) eller fyller den en funktion som levebröd för mänsklig överlevnad? Dessa intressen är diametralt och strukturellt motsatta varandra, vilket resulterar i en kamp om energins förvaruligande. Ska energin vara en gemensam resurs utanför marknadsförhållandena, eller förvaruligas för att gå att sälja på världsmarknaden och göra profit på. Och om energin redan har blivit kommersialiserad pågår det en kamp om i vilken utsträckning den ska vara förvaruligad.

Allmänna eller offentliga energiresurser, från skogar till oljefält, utsätts för en allt högre privatisering över hela planeten, speciellt genom regionala och multilaterala frihandelsavtal, som NAFTA, FTAA eller WTO. Detta påverkar till stor del priserna och folks tillgång till pålitliga energikällor, oavsett om dessa är "rena" eller "smutsiga".

Privatiseringar och inhängnanden av allmänningar och gemensamt ägda resurser för att någon annan ska göra profit på

dem påminner om hur de gemensamt ägda och förvaldade skogsområdena inhägnats i Europa de senaste århundradena. Denna inhägningsprocess var avgörande för den Europacentrerade kapitalistiska världsekonomin framväxt. Den tvingade människor att bli allt mer beroende av pengar, och därigenom av lönearbete, för att kunna tillgodose sitt energibehov. Inhägnaderna är därför en avgörande beståndsdel i processen att expandera världsmarknaden genom att förse den med en global arbetspool. En expansion av världsmarknaden innebär att allmänningar inhägnas - och energin är en av de viktigaste allmänningarna. När energin har blivit en vara, förvaruligad, spelar dess pris en avgörande roll för den sociala reproduktionen. Betalar kapitalet för att reproducera arbetskraften vars arbete den utvinnet profit ur, eller kan den lasta över kostnaden på arbetarna, både de avlönade och oavlönade?

Vid sidan om kamperna om kontroll över land finns det nog inget annat område där kampen om allmänningarna är mer central än i frågan om exproprieringen av de gemensamma energikällorna och de ökade energipriserna. Zapatistupproret i Mexiko, som pågått sedan 1994, är till viss del ett svar på frihandelsavtalet NAFTA:s uppluckrande av de sjuttio år gamla restriktionerna mot utländskt ägarskap över Mexikos olja. I Bolivia har Evo Morales nationaliserat landets gasfält. De senaste årtionden har det pågått en omfattande kamp mot elprivatiseringar över hela världen, från Frankrike och Sydafrika över till Sydkorea och Thailand. Privatiseringen av skogen har mött

motstånd över hela världen, en kamp som kvinnor har spelat en ledande roll i. Många av dessa kamper har samordnats internationellt, genom att lokala kamper har inspirerat och informerat varandra, stödda av en rad globala nätverk utifrån.

Energi och markanvändning

De flesta energiresurser finns i lantbruksområden och om kapitalet ska komma åt dem måste de vanligtvis expropriera marken, eller åtminstone ta kontrollen över den. Precis som energi är land en grundresurs för mänsklig överlevnad. Den nuvarande omstruktureringen av världsekonomin innebär att företag får utökade investeringsrättigheter till en ökad geografisk del av världen, vilket underminerar jordbrukssamhälleas territoriella autonomi. Dessutom innebär det att sociala och miljömässiga hinder för investeringar röjs undan och ägandeskapet överförs våldsamt från bönderna till kapitalet. Förutom en allmän expropriering, är mark som innehåller energiresurser särskilt centrala konfliktzoner.

Olja, gas, kol eller uranprovborringar och utvinning, såväl som stora vattenkraftsdammar, har inneburit stor samhälls- och ekologisk påverkan på de lokalsamhällen som ligger nära dessa aktiviteter. Detta skapar större sociala konflikter kopplade till markrättigheterna, utsläpp och en ibland våldsam bortdrivning. Vad gäller oljan pågår kamper mot oljebolagens bortdrivningar, utsläpp och våld i Nigeria, Colombia, Ecuador och flera andra platser. Särskilt drabbade är bönder, urfolk och fiskesamhällen, där en

struktur av gemensamt landäggande funnits intakt.

De senaste åren har de taktiker som använts för att göra motstånd mot landappropriering eller markförstörelse bestått av allt från parlamentariska kamper, organisering av självständiga lokalsamhällen, gatuprotester, ickevåldsbaserad civil olydnad - och som nyligen i Nigeria, väpnad kamp och kidnappning av oljebolagsanställda. I Colombia har U'wa-samhället till och med hotat med massjålmord för att få stopp på oljebolaget OXY Petroliums aktiviteter. Konstruerandet av världens största oljepipeline, *Baku-Tbilisi-Ceyhan*-pipelinen har också lett till stora protester från markägare och miljöaktivister, både inom de drabbade länderna och genom internationella stödkampanjer. I Venezuela riskerar urfolk att drivas bort för att ge plats åt statliga och multinationella kolgruvor. I USA har Navajosamhället drabbats hårt i Black Mesa, Arizona, av koljätten Peabody Coals framfart. Miljoner har tvångsförflyttats över hela världen för att ge plats åt stora vattenkraftsdammar, bland annat i Indien, Kina, Brasilien och Indonesien. Medan kärnkraftsindustrin rustar för att få börja bygga ut kärnkraften igen har även kärnkraftsmotståndet blivit allt starkare, både i områden där nya kraftverken planeras och i områden där uran bryts, som hos urfolken i Nevadaöknen i USA, eller där kärnavfallet ska slutförvaras, som i gruvorna i aboriginernas land i Australien.

Energi och arbete
Energin har spelat en viktig roll i att forma de globala klassrelationerna som helhet, inte bara inom energisektorn.

- Mekaniseringen har gjort det möjligt att öka arbetets produktivitet, det Marx kallar för den relativa mervärdestrategin.

- Konstgjort ljus har förlängt arbetsdagen (precis som dagens informationsteknologi har gjort), vilket Marx kallar den absoluta mervärdestrategin.

- Transporter har gjort det möjligt att utöka den geografiska räckvidden för marknaderna för råvaror, arbete och varor, och har reducerat cirkulationstiden för varor, pengar och människor.

- Billig mat, logi och konsumtionsvaror har sänkt reproduktionskostnaderna för den globala arbetskraften och därigenom fungerat som en buffert för lönesänkningar samt gjort skillnaderna i den globala lönehierarkin större. Till exempel har maten kunnat göras billigare genom att en storskalig lantbruksindustrimodell kunnat påföras världens bönder. Detta har i sin tur lett till en ökad matbrist för stora delar av jordens befolkning, vars land har exproprierats för att kunna möjliggöra den landkoncentration som det energiintensiva industriella jordbruket kräver. Det storskaliga jordbruket har eskalerat den ekologiska krisen genom sin användning av besprutnings- och gödningsmedel, och en allt större del av världens befolkning har blivit mer utsatta för matprisernas svängningar på världsmarknaden.

Mekanisering är en särskilt viktig process där energi och mänskligt arbete påverkar varandra. Energianvändningens historia är en historia om hur mänskligt (och djurs) arbete ersätts eller kompletteras av yttre energikällor - trä, kol, gas, olja, kärnkraft och väderkvarnar.

Paradoxalt nog är det ingen som arbetar mindre trots all denna "arbetsparande" teknologi. Lönerelationen som formade fabriken har inte försvunnit, inte heller har de ojämlika könsrollerna ersatts eller det oavlönade arbetet försvunnit. Snarare än att undanröja ojämlika och exploaterande arbetsuppgifter genom energiintensiv tillämpning, har de nya fordonen och maskinerna bara omorganiserat folks arbetsmönster och struktur. Faktum är att ersättandet av människor med maskiner och robotar ofta har skapat en enorm arbetarpool av okvalificerade arbetare och arbetslösa, och införandet av tekniken har därför ofta mött motstånd från arbetarnas sida.

Det vore däremot fel att se ersättandet av mänskligt arbete som en oavsiktlig sideeffekt av mekaniseringen. Genom historien har mekanisering ofta införts just för att ersätta och omforma det mänskliga arbetet. Det vill säga ersätta det organiserade och rebelliska mänskliga arbetet som hela tiden hotar att undfly kontrollen, oavsett om kontrollanterna är hyresvärdar, fabriksägare eller lantbruksbolag. Det mest kända historiska exemplet är ludditerna som slog sönder vävstolarna som hotade deras uppehälle.

Ett nyligare exempel på en sådan kamp och omstrukturering kan ses i de Sydafrikanska guldgruvorna. När gruvbolagen mötte starkt motstånd från gruvarbetarna i efterkrigstiden svarade gruvägarna genom att investera i mekanisering för att ersätta dem. Detta sågs som det effektivaste sättet att bryta klasskampen. För varje 10 kilogram guld som producerades 1950 var 10 män anställda och 99 000 kilowattimmar elektricitet gick åt. 1975 behövdes fem anställda och 180 000 KWh elektricitet för samma mängd guld.

Alla exemplen ovan visar vilken betydelse energin har för relationen arbete-kapital generellt, inte bara för själva energisektorn. Därigenom är en omställning till ett nytt

energisystem inte bara viktigt för bara de som arbetar inom den sektorn, utanför alla arbetare över hela världen, både avlönade och oavlönade.

Arbete i energisektorn

Den kommersiella energisektorn har alltid bestått av många olika människors arbete, från olika geografiska platser globalt och ingått i en global varukedja som verkar inom ett bredare kapitalistiskt förhållande, relationer som är geografiskt ojämnt fördelade och hierarkiska. Historiskt sett har arbetarna i energisektorn (åtminstone i den avlönade sektorn) och deras fackföreningar varit bra organiserade, både inom länderna och internationellt mellan länder. Maj 2006 representerade *International Federation of Chemical, Energy, Mine and General Workers Unions* (ICEM) runt 20 miljoner arbetare organiserade i 379 industrifack i 123 länder.

Eftersom energi är en strategisk råvara innebär det att energiarbetare (såväl som arbetare som utvinner och producerar råvaror förknippade med denna sektor) har en strategisk position. Detta har en motsägelsefull effekt.

Å ena sidan finns det ett behov av att garantera en hög produktionstakt och extrahera stora mängder mervärde ur deras arbete. Detta innebär att energisektorn ofta har haft olika former av arbetstvång, speciellt i perioder av hårdnad konkurrens både mellan företag och länder. Det finns många exempel: tvångsarbetet i de afrikanska koloniernas kolgruvor i konkurrensen mellan de europeiska imperialistiska stormakterna och fångarbetet i den amerikanska södern efter inbördeskriget för att kunna understödja den amerikanska industrialiseringsprocessen. Perioden innan andra världskriget såg en förnyad våg av tvångsarbete inom energisektorn, både i USA under *New Deal* och i Stalins snabba industrialisering. Nazityskland som saknade egna oljekällor använde en

form av syntetisk bensin. Tillsammans med industriföretaget IG Farben satte staten sina lägerarbetare att utföra den fruktansvärda uppgiften att producera detta bränsle ur kol. Under de händelser som ledde fram till iranska revolutionen 1979 hämtades de strejkande oljearbetare med vapenmakt från sina hem och tvingades fortsätta produktionen. Liknande exempel i nutiden är migrantarbetarna som arbetar i de persiska Golfstaterna. I Colombia, det land med flest antal mördade fackföreningsaktivister i världen, arbetar oljearbetarna under en paramilitär repression. Brasilianska sockerarbetare arbetar under slaveriliknande förhållanden för att producera råvaror till amerikansk etanol.

Å andra sidan har den strategiska positionen i energisektorn också gett dem en bra förhandlingsposition i förhållande till sina arbetsköpare och regeringen (såväl till andra arbetare). Arbetarkamper i energisektorn har ofta resulterat i förbättrade villkor och löner, och de har ofta lett till en kedjereaktion med bättre arbetsvillkor även i andra sektorer. Det finns massor med exempel på detta, som de brittiska kolarbetarnas generalstrejk 1926 och oljearbetarnas kamp under den iranska revolutionen 1978-1979.

Kanske är denna motsägelsefulla position för energiarbetarna mest synlig hos oljearbetarna i OPEC-länderna. Oljearbetarnas kamper spelade en avgörande roll i att driva upp oljepriset på 70-talet. Den höga avkastningen från oljan har inneburit att det kunnat genomföras många sociala reformer, inom utbildning och sjukvård, men dessa har kombinerats med en hård repression.

Energi och reproduktionen av arbetet

Det är allmänt erkänt att den fundamentala energin för dagens kapitalism är oljan. I en bemärkelse stämmer detta helt och hållet – det är helt klart den huvudsakliga energin som används i produktionen och konsum-

tionen av varor för världsmarknaden – om vi bortser från produktionen av arbetskraft, som i sig självt också är en viktig vara på världsmarknaden. Men det är just detta "borträknande" av arbetskraften som är problematiskt. Över en stor del av världen, speciellt i jordbruksområden, får folk inte sina energibehov enbart, eller ens i huvudsak, genom ett kommersiellt bruk av energi. Snarare får de energi genom en ickekommersiell användning av spillning, trä och annan biomassa som står för värme, ljus och bränsle till matlagning. Över en tredjedel av mänskligheten, över 2 miljarder människor är beroende av dessa bränslen för sitt dagliga energibehov. Insamlandet av dessa bränslen görs för det mesta av kvinnor och barn, som en del av "hemarbetet" utan att avlönas.

Det är denna traditionella energi från biomassa, inte olja, som är den viktigaste energin för att hålla närmare en tredjedel av jordens befolkning vid liv. Dessa bränslekällor är avgörande för att reproducera arbetskraften globalt till en låg kostnad.

Benämmandet av vissa energikällor som "moderna" och andra som "traditionella" baseras på det outtalade antagandet att de nuvarande ojämlikheterna i det globala energisystemet kan lösas genom att expandera det nuvarande systemet så att förlorarna (användarna av "traditionell" energi) blir färre och att antalet vinnare (användarna av "modern" energi) ökar. Men detta baseras i sin tur på ett antagande att dessa människor utan tillgång till "moderna" energikällor faktiskt kan hinna ikapp och få tillgång till dessa källor. Det verkar därför som om dessa "primitiva" biobränslen inte bara är någon föräldrad kvarleva i den "moderna världen", utan snarare en grundläggande beståndsdel i denna ojämlika värld. Precis som icke-avlönade former av arbete inte är någon "förkapitalistisk" anomali, utan snarare den grundpelare som lönearbetet kan stå på. "Moderna" energikällor och tekno-

logier, som olja, och "icke-moderna" hänger i själva verket ihop. Det verkar som den ena är den andras undersida, och att olja inte kan existera utan biomassa. Komplementet och grundbyggstenen för den kommersiella energin på världsmarknaden är den ickekommersiella energin kombinerad med oavlönat arbete.

Omställning och klasskamp

Under 1900-talet, speciellt under efterkrigstiden, följdes den "dyra arbetskraften" och "billiga energin" åt. Detta samband har varit en avgörande faktor i att förhindra och begränsa klasskampen över hela världen. Nu börjar ett stort globalt energiskifte äga rum. Frågan är inte längre om ett skifte kommer att ske, utan snarare vilken sorts skifte det kommer att bli, baserat på vilka teknologier? Vems villkor kommer omställningen att ske på och vad kommer följden att bli? Och framför allt, vem kommer gynnas av omställningen och vilka kommer få betala? Hur kommer relationen se ut mellan arbetarna i den förnyelsebara och ickeförnyelsebara energisektorn? Hur kommer förändringarna i energisektorn att förändra relationerna mellan kapital och arbete, och mellan de avlönade och avlönade formerna?

När de existerande energitillgångarna blir allt dyrare (både i pengar, men också i form av politiska, sociala och ekologiska kostnader), kommer det troligen ske ett motsvarande försök från kapitalets sida att göra arbetet billigare (inte bara genom att minska lönerna, utan också genom att minska arbetets kostnad, speciellt genom flytta över reproduktionskostnaden för världens arbetskraft till det oavlönade, ofta kvinnodominerade, arbetet). Och om energipriserna stiger plötsligt snarare än stegvis kan vi också förvänta oss att attacken mot arbetet kommer att ske lika snabbt. Om billig energi har varit avgörande för att minska arbetets reproduktionskostnad, vem ska betala för de stigande

reproduktionskostnaderna? Kommer kapitalet lyckas lasta över de ökade produktionskostnaderna på arbetarna (speciellt det oavlönade hem- och jordbruksarbetet, som i huvudsak utförs av kvinnor) i olika delar av världen? Eller kommer arbetarna vägra att acceptera detta?

Att väga in konflikten kapital-arbete är därför centralt när man diskuterar energifrågan, och den innebär att föra in ett moment av osäkerhet i diskussionen om energikrisen och omställningen. I vilken utsträckning kommer förnyelsebar energi att utgöra den materiella grunden för antingen en fortsatt utökad reproduktion av det kapitalistiska sociala förhållandet? Eller för skapandet av ickekommersiella sociala produktions- och reproduktionsförhållanden? Det finns inget självklart eller oundvikligt svar på dessa frågor. De är inte tekniska frågor, utan politiska. Och de är inte i första hand forskningsfrågor. Svaret finns i hur energisektorn konkret historiskt utvecklas, i det kapitalistiska världssystemet och vad de sammanhängande kamperna som formar dessa processer resulterar i.

Kolya Abramsky

Bild: Robin Blom

Kolya Abramsky är författare till *Sparking a Worldwide Energy Revolution: Social Struggles in the Transition to a Post-Petrol World*.

ROTG NAGARDJUREN

Det ligger något sjukt som en hinna av förgiftat grundvatten över bergväggen på andra sidan fönstret. Det går inte att säga vad. Du har många gånger gått där ute, trots förbudet, med fingrarna längs Bäckens bottens sprickor för att undersöka bergets anomalier. Din hållögda blick reflekteras i rutan som skallrar av roterande borrhuvuden. Ögonen ser nästan svarta ut nu. De blinkar trötta i glaset mot den orubbliga bergväggen.

Gruvbrytarljuden bärs fram av underjordiska luftströmmar. De lyfts upp ur sidoschakten och ylar i ventilerna: gruset som maler under tunga maskiner, mullret när stora stenar förflyttas genom den syrefattiga atmosfären. Den trådlösa kommunikationen ilar signaler längs ryggraden och en grupp bleka groddjur rör sig långsamt över bergväggen.

Du möter huvudmannens vattniga blick. Det är han som ger dig uppdragen (reparation, rengöring, sexuella tjänster). Han smeker den kalla dödblicken mot din hud. Det stora vägguret tickar trögt men envist mot lunchrastens slut och en kilometer ovanför era huvuden slår domkyrkans klockor ett. Den spruckna klangen ringer

ut genom högtalarsystemet där den blandas med de böljande andningsljud som vaggas fram och tillbaka genom den torra luften i lunchrummet.

De utgör en ganska spöklik samling människor, de trötta figurerna som hänger uppradade längs matborden i vertikala rader som påminner om en granskog mot den blomliga tapeten. Huden glänsar kall i lysrörsskenet och slangarna skjuter ut sina skott ur de uppsvällda kropparna. De ansluter till en tjock ledning som hänger slappt från taket och sprider en frän lukt av växelspanning. De andas tungt av näringslösning och morfin som pumpas genom deras blodsystem.

Det är dags att gå ner. Du slänger en sista blick i fönstret, på ditt ansikte, håret av vildvuxna örter ovanför pannan: genetiska artefakter från dina föräldrar, liksom din intelligenskvot strax under snittet som försakat din placering på denna underjordiska arbetsplats för medelintelligenta.

Du skyndar ut genom lunchrummet innan huvudmannen hinner vrida sin mekaniserade halvkropp mot dig och utdela något förnedrande uppdrag.

Dina lätta steg leder nedför trapporna till barackens bottenvåning. Du öppnar försiktigt säkerhetsdörren till maskinrummet som utgör själva hjärtat i byggnadens system för syre- och näringsfördelning. Det bultar i kroppen av upphetsning. Hennes ögon lyser gula som granater i hörnet. Hon lever fortfarande.

Ni är en del av infrastrukturen nu. Den som upprätthåller livsviktiga flöden genom de underjordiska rören. Den som underlättar när kapitalet flyter trögt genom schaktet ner till det nedre av Bäckens botten, där stadens väldiga rotsystem sträcker ut sig i ett böljande underjordiskt landskap av pulserande glänstrådar och bultande rötter som liknar skyskrapor.

Han säger att ni är hörnpelarna i den nya ekonomin. Hans mun är en slappt hängande båge. Han har inte längre några tänder. Hans ord är flimrande nervsignaler som blir till bokstäver på den stora skärmen i lunchrummet.

Ni utför ett mycket viktigt arbete, säger han, Stockholmarna är tacksamma för ert mycket hårda arbete. Det är faktiskt ni som håller staden vid liv, säger

hans rinnande ögon som vandrar över de slappa människorderna.

Den fysiska ansträngningen är minimal. Den långa serien av inkopplade hjärnor arbetar stilla men intensivt någonstans i gruvan. Deras medvetanden flyter runt där ute i det ekonomiska rörnätet som breder ut sig under molnen av förångad metall och mineraler som glittrar i halogenlampornas ljus. Där ute, där mörkret stiger vid granitäderns mynning tills rumtiden nästan ger vika i värmen.

Grävjljuden bultar genom väggarna. Dina ögon är reflexer i den smutsiga glasrutan.

I maskinrummet ligger den klossformade fettavskiljaren och gnisslar som en fastkedjad pansarbagge i ett hörn. Stanken ligger tung.

Hon har hämtat sig något där hon ligger och slumrar i burens intill. Hon kan nästan gömma sig bakom de svarta tänderna.

De borde egentligen varit utdöda. Hon tillhör en art som enligt källorna utrotats redan vid de första borrhningarna. Deras aptit för kabel och kretskort satte igång ett ihärdigt och effektivt bekämpningsarbete. Man förgiftade deras dricks-

vattnen med cyanid, man placerade ut antikoagulanter i schakten. De dog i massor, kropparna brändes, deras tänder och käben såldes vidare inom gruvindustrin.

Hon var nästan död när du upptäckte henne. Det var under ett uppdrag för att upplösa en förkalkning i rören och säkra näringstillförseln från centralköket. Hon låg där med sin smutsiga päls slappt hängande runt den magra kroppen och visade tän-derna av blänkande kolkristall. Hon yrade, ögonen var blanka, försvarsinstinkterna i dvala. Du lät henne ligga. Hon skulle ändå dö.

En oväntad rubbning i hormonflödet störde din sömn den natten. Du vaknade med en insikt som fick skelettet och några inramade litografier på sovmodulens insida att skälva. Du gick ut i den tryckande underjordiska natten utan skyddsutrustning. Andningen var tung av syrebrist. Kemikaliedunsterna rev i lungornas epitel.

Hon låg och sov i en skreva när du försiktigt lyfte upp henne. Hon var vacker. Hon vaknade och grep efter ditt långa svarta hår med slöa tassar och sylvassa tänder, för svag för att göra motstånd. Hon rullade med ögonen, tryckte örat mot ditt bröst.

Du sitter naken på en stol, hans blick är våt av liksafter. Du är modell för sexuell simulering, den verklighetsbaserade projektionsytan, näthinnsans brinnande bakgrundsljus. Huvudmannens vilda ögon rycker fram över din kropp, över ansiktet, ner mot bröstet mot dina nakna lårar. Tårarna flödar över hans kinder. Hans kropp är gelé. Visarna gnider sig långsamt mot urtavlan. Bara tio minuter kvar nu men hans andedräkt är redan alldeles för nära.

Hon är vild av mineraler i det tränga utrymmet. Det kommer underliga ljud från burens där hon tvångsmässigt cirkulerar kring någon osynlig axel. Hon återhämtar sig snabbt, den naturliga aggressiviteten vaknar till liv. Du fyller en skål med

näringslösning. Hon stannar upp och vädrar blint i luften.

Att få omslutas av den väldiga buken där nere. Att stilla falla ner genom slukhålet och sjunka ner genom bergets bäcken. Det är en ny dag på andra sidan jordskorpan men gruvan lindar in omgivningarna i sin filt av mörker. Din uppgift är att undersöka en sprucken ledning i närheten av huvudschaktet, som läcker företagsshemligheter och blod. Du står vid schaktets kant och tittar ner i den svindlande avgrunden. Det liknar mest ett omättligt svalg, det ser nästan mänskligt ut, eller kanske insidan på en stor val, ett vidöppet sår. Reläljuden stiger upp som en svärm av bälgingar ur hålet och luften darrar av värmen som alstras där nere. Det där nere är själva staden. Det är ett känsligt område, en väldig nervcentral. En sprucken ledning måste repareras omedelbart.

Det suger till i kroppen när du upptäcker det läckande röret. En röd, genomskinlig vätska pul-serar ut ur den söndergnagda ledningen som leder ner i schaktet. Det är som i en dröm. Han stelnar till där han står. Ännu ett exemplar, ett rotgnagardjur böjd över kabeln när du upptäcker honom. Den här gången en kraftig hane nära stupet, gammal och gräsprängd. Hans jättelika framtänder lyser svarta som den mörkaste håla.

Du tvekar. Borde enligt alla säkerhetsrutiner avrätta honom på platsen men något inom dig säger att du måste ta honom med dig.

Du går försiktigt fram. Hans ögon krymper till springor i ljuset från den bländande pannlampan. Du hotar honom med en skruvmejsel. Han kryper ihop. Han morrar som en hund. Men du lyfter honom lätt med ett stadigt grepp om nackskinet och bär med honom tillbaka till baracken. Du passerar svavel som tränger upp ur marken, en stor sten och platsen där man upptäckte en helt ny art av myror.

Han hänger alldeles stilla i din hand när du öppnar rummet till fettavskiljaren. Du släpper

in honom i burens. De två djuren nosar på varandra och ett lågfrekvent ljud avges från deras håriga kroppar.

Klockan går den är fem minuter i ett snart kommer kyrkorna att klämta där uppe och ideologin rullar ut som tunga stenar ur högtalarna.

Huvudmannens ansikte får dig att tänka på döden när du polerar hans mekaniska gripdelar som är smala cylindrar av rostfritt stål. Ditt eget ansikte blir till en utdragen ellips där den reflekteras i cylinderns krökta yta.

Skrapljuden från maskinrummet blir starkare för varje dag som går.

Han säger att du är hans allra bästa medarbetare. Han säger att utan dig skulle vi sitta fast här under jorden medan han stryker sina kalla fingrar mot din underarm så att håret reser sig.

Du känner den olycksbådande lukten redan i trappan. Något måste ha läckt ut. Du rusar ner, måste nästan stänga dörren innan den ens har öppnats. De är redan många nu, inte bara en utan flera generationer, täckta av näringslösning och smörjmedel. Du såg dem aldrig knulla. De har förökats sig, ungarna har redan blivit stora med blixtrandstenar i sina munnar.

Tänderna är överallt i maskinrummet, de knattrar som kulsprutor mot kritiska komponenter, blinkande paneler och spänningsaggregat. Det kommer blåsljud ur bröstet, det flyger, det rullar reservdelar genom luften, verktyg. Det luktar magnetit, en skruvdragare, de gnager på resterna av burens, trasiga pinnar av metall, en strömförande ledning vid ett stort hål där näringslösningen nu väller ut över golvet som en flod av lera. Det luktar härsket fett, de är bortom din kontroll, du är helt uppfylld av moderskänslor när du stänger dörren och smyger tillbaka uppför trappan. Det borde inte dröja mer än ett par dygn nu.

Huvudmannen pekar på mätaren för näringsvätska som redan är

på det röda. Det måste åtgärdas, helst ikväll. De flesta sover tungt där de hänger från taket i spända strängar, men det finns redan aningar som ljuder genom deras svullna kroppar. Man kan se olycksbådande ryckningar i deras ansikten som registrerar tryckförändringar i rören.

Det är alldeles tyst utanför maskinrummet när du trycker öronen mot dörren. De har gett sig av.

Det fanns inget du kunde göra. De var alla döda av näringsbrist och äderförkalkning när du passerade lunchrummet.

Du sänker dig ner i den manliga gruvatmosfären genom det hål som slagits upp i golvet där elcentralen tidigare satt fastmonterad. En underjordisk vind bär med sig lukten av gnagardjur och ozon. Du trycker din kropp mot barackens trygga skal och följer sen spåren av förstörelse och brusten kabel mot huvudschaktet. Man kan känna hur luften fylls av brandrök och snart lyser mot tunnelväggen det röda skenet från bränder som orsakats av det kollapsade elnätet.

Förödelsen är enorm. Deras antal har mångdubblats. Säkerhetsslussarna har briserat av de väldiga massorna som nu avtecknar sig där framme vid schaktet. De väller fram över den jättelika grottans väggar i ett ett tjockt lager av sammansatta sjukdomssyner mot näthinnan. De är tiotusentals. Infrastrukturen har förintats. Stora delar av det finansiella systemet har redan slukats av de hungriga djuren.

Så står du där mitt ibland dem och känner hur hela berget sjunger av malande djurdelar. Ett hav av vackert glänsande pälsar faller tungt genom schaktet. Du ler ner i hålet och låter de håriga kropparna täcka dig.

Lars Rosenström

Bild: Emma Tryti

JESPER LUNDBY: TAR BUSSEN

tarbussen,
vaknade

gejmar
xbox

hansheadset:röster,
äktagöteborgska

går det dåligt
kopparflyger i kras mot
väggen redan märktav
knivar,saxar

bengaler,marscher,tifon
tabellerärhansgrej
hanärGnagare.

JobbadepåWillys
snartettårsen,
timmar.

Tremånader
ensamienkommun,
ettbesök
enkompis
hälsadepå,

kortet ärspärrat

Handelsbanken
säger: du får
ingetnytt
han

har på
halvåret
tappat tre av
de småplastbitarna

klararsigpå
treciggomdagen

inkasso jagar

han
öppnar inte längre
brev

kollarkylen,frysen
maten räcker
till den 20/3
idag är det
den åttonde han

Tarbussenfrån
enkommuntillennannan

för sinasistapengar
tillfest.

Viminns
enrush
ettupplopp

deladglädje
tredubblaleenden

vibjuder
skålar

fören
överlevare

Bild: Marcus Johansson

BOKBÅL: SEXISTISKA RITUALER, RÖKFÖRBUD OCH LORCA

Hatet
Maria Sveland
Leopard (2013)

Recovering Bookchin
Andy Price
New Compass Press (2013)

Kapitalistisk realism
Mark Fischer
Tankekraft (2011)

Jag måste bara få säga en sak: Feminismen är inte en myndighet. Feminismen är en mängd kvinnor och en del män som engagerar sig i frågor de brinner för. Jag säger det för att ibland verkar det föreligga någon slags missuppfattning i frågan. En typisk anklagelse är: "Varför gör inte feministerna något för de HÄR kvinnorna, eller det HÄR kvinnoproblemet?" Som om det fanns en institution som hette Feminism och som man kunde överklaga till. Som om man kunde trycka på en knapp, och feministerna stormar ut, beredda till handling i just ens egen fråga. Personen frågar sig sällan varför inte MÄNNEN, samhället i stort eller hen själv gör något. Men så fort någon blir känd som feminist, antas hon ha ett diffust, obetalt ansvar för jordens kvinnor, demokrati och yttrandefrihet.

Nu senast gäller det Maria Sveland. Sveland blev känd då hon skrev "Bitterfittan" om en kvinna som är missnöjd i sitt äktenskap, och har nu väckt uppmärksamhet för sin bok "Hatet" som handlar om de grova hot som kvinnor får motta på nätet.

Genast kommer en storm av anklagelser mot Sveland. Det sägs att hon MÅSTE debattera med alla som vill, annars är hon fascist och utgör ett demokratiproblem. Det sägs att hon bara intresserar sig för medelklassens kvinnor och ignorerar högerkvinnor med invandrar-

bakgrund. Det sägs att hon är respektlös mot katoliker, att hon "kräver rättning i ledet", att hon tvingar alla kvinnor att leva i en åsiktsgemenskap där man måste tycka att Könskriget var ett dåligt program. Det sägs till och med att hon gör andra kvinnor till kättare.

Vissa av dessa anklagelserna kommer från höger, andra från vänster. Men alla tycks utgå från idén att en feminist som skrivit två och en halv framgångsrika böcker är en allmän institution. Som därmed bör representera alla människor och alla åsikter, annars ska hon krossas. Detta är ju absurd! Kan ingen inse att hon är en (i) person, som står för sin sanning, sin version av verkligheten, sina åsikter, och att hon har all rätt i världen att göra det? Precis som alla andra har samma rätt att komma med sina versioner?

Nej, tydligen inte. Och vet ni vad? Vet ni varför Sverige inte haft en kvinnlig statsminister än? Medan länder som Brasilien, Slovenien, Island och Pakistan har haft det. För Sverige tolererar inte kvinnlig storhet. Inte ens av det moderliga slaget. Kvinnlig storhet gör både kvinnor och män i Sverige oerhört nervösa. Därför ska alla kvinnor som får någon slags berömmelse genast rivas ned. Det är en sadistisk ritual där allmänheten njuter av att en stor kvinna slits i stycken. "Hon var populär... upplyft... titta nu... nu återstår bara spillor... ingen tycker om henne längre... allt fler kritiserar henne nu..." Det har hänt Mona Sahlin, Eva Lundgren, Liza Marklund, Anna Wahlgren, Margareta Winberg, Ebba Witt-Brattström och många fler. Ironiskt att det var Sveland själv som försökte riva ner Ebba Witt-Brattström genom att hävda

att hon hade ett "mästrande och upplåxande tonfall". Då var Sveland en underdog. Hon fick uppmärksamhet genom att riva ner Witt-Brattström. Och nu är det Svelands tur att bli anklagad för samma sak. Det applåderas. De som applåderar tror att de slår mot makten. I hemlighet njuter de av att riva ner en kvinna. Och de kvinnor som tar sig fram genom att riva ner andra kommer snart utsättas för samma sak. Svenska män kan bli untouchable, bortom all kritik, antingen de spelar på elitism likt Horace Engdahl, eller på folklighet likt Leif GW Persson. Aldrig kvinnor.

Nu till något annat. I förrförra numret av Brand skrev Andreas Malm om hur vissa miljöaktivister tenderar åt det fascistiska hållet. En ekoanarkist som försökte stå emot denna utveckling var Murray Bookchin. För detta blev han hänad och nästan utslängd från den anarkistiska rörelsen. Nu har det kommit en bok, "Recovering Bookchin" av Andy Price (New Compass Press), som försöker återupprätta Bookchins rykte. Den är bra. Läs den!

För övrigt ogillar jag skribenter som inte är Slavoj Zizek, men som försöker vara det. Till exempel en person som heter Mark Fisher. Om ni läste förra Brand säg ni att det var en text av honom med där. Han har skrivit en bok som heter "Kapitalistisk realism" som kom ut 2011 och som jag läste förra veckan. Den går i korthet ut på att förklara hur kapitalismen försöker få oss att tro att inget annat system går att skapa. Det är "lättare att föreställa sig jordens undergång än kapitalismens slut" skriver han. Alla former av motstånd, alternativa livsstilar,

fångas upp och oskadliggörs av kapitalismen. "Hiphopen absorberas av kommersialismen" och "Kurt Cobain var bara ytterligare ett MTV-spektakel" osv. Och det är ju tänkvärt. Problemen med den här boken är två: 1) Att den här kritiken inte är ny. 2) Att Mark Fisher skriver på ett FRUKTANSVÄRT PRETENTIÖST sätt för att dölja att han inte har något att komma med. Han svänger sig med termer som "reflexiv impotens" och "man kan inte sluta tänka att här är ännu en jävel som vill verka smart.

Dessutom verkar han tro att ALLT som sker är kapitalism! Till och med rökförbud kallar han kapitalism, och går in på en invecklad förklaring till hur detta går ihop: att vi lever i en "paternalism utan far" osv. Nej, Fisher, rökförbud är inte en kapitalistisk åtgärd, det är tvärtom ett beslut som stater tagit och som kapitalister, särskilt tobaksbolagen avskyr.

Fisher personifierar tre tendenser som grasserar bland vissa vänsterskribenter: oklara tankar, pretentiöst språk och en paranoid, pessimistisk världssyn där systemet och makten är "överallt". Om det är någon som gör förändring omöjlig, så är det han. Bli inte som han!

Jag avslutar med några diktrader av Federico García Lorca.

Livet är inte sömn.
Vakna! Vakna! Vakna!
Vi tumlar utför trapporna för
att äta den våta jorden
eller stiger uppför snöbranterna
vid de döda daliornas kör.
Men det finns ingen glömska,
ingen sömn: levande kött.

Kajsa Ekis Ekman

OSYNLIGA HANDEN

Den osynliga handen
Isaac Rosa
Astor förlag (2012)

Jobben först
Socialdemokraterna
(2012)

Jag har läst en bra, initierad och angelägen bok, *"Den osynliga handen"* av en spansk författare som heter Isaac Rosa.

Jag har tagit del av ett trist, enfaldigt blött finger till utspel, *"Jobben först"*, av en samling dånickar som kallar sig Socialdemokraterna.

Tillåt mig dra någon sorts parallell mellan dessa i form av en recension.

Karaktärerna i Isaac Rosas roman *"Den osynliga handen"* är arbetare utan namn. De är slaktaren, telefonförsäljaren, städerskan, muraren, monteraren och mekanikern. De identifieras genom sina sysslor och känner inte varandra som något annat än yrkeskategorier trots att de arbetar bredvid varandra varje dag. De styckar blodiga kadaver, svabbar nerpissade golv, bygger murar och förmedlar enastående erbjudanden via telefon enligt förutbestämda mallar. Vid anställningsintervjun fick alla frågan om de hade något emot att bli observerade medan de arbetade. Inte bara

övervakade av chefer och statistik utan observerade av åskådare på en läktare.

Huvudpersonerna själva har olika syn på vad de gör och vad de är med på. Det finns de som inte bryr sig, som tänker "ett jobb är ett jobb" och på scenen verkar det i alla fall inte finnas någon chef som flåsar in i nacken och manar på tempot. Andra känner en stolthet i det de gör och kan. Känner att det de gör kan ingen av de här som sitter och studerar dem göra bättre. Vissa känner samhörighet med varandra. Andra inte.

Sedan uppstår viss förvirring. En dag är muraren utbytt mot killen som dagen innan jobbade på lagret. Är han murare nu? Städerskan ersätts. Men är hon egentligen en av dem som deltar i föreställningen? Är hon jämbördig? Arbetar hon på riktigt? Även om den suggestiva miljön ger intrycket av en föreställning med publik och till synes meningslösa uppgifter som aldrig leder till att något produceras så är det någon eller något som övervakar och ständigt driver upp arbetstakten. Inte för alla på en gång utan enligt ett system där någon hela tiden undantas. Men om slaktaren måste stycka fyrtio djur till under samma pass kan väl stä-

derskan ta hand om hans plats efteråt för att frigöra tid? Den osynliga handen skapar jobb och vyssjar liberalen till sömns, tryggt förvissad om att saker står rätt till. Så länge någon osynlig hand håller toastolen polerad och ungarerna välkammade, avdragsgillt och till låg ersättning.

Muraren frågar sig om inte andra människor också undrar vilka det var som byggde huset de bor i. Städerskan skubbar intorkad diarré från klosetten och tänker på alla gånger hon hört någon påstå att *"städning är väl ett jobb som vilket som helst"*.

När de olika betydelser och vitt skilda villkor som ryms i nollbegreppet "arbete" synliggörs blir det knivigt för dem som har till uppgift att författa slagfärdigt valfläsk till ett törstande pressutbud lagom till LO-kongressen.

"Vi socialdemokrater ska vidta de åtgärder som krävs och söka de allianser som är nödvändiga för att bryta arbetslösheten och få fler människor i arbete" (Not till nyanlända: *"nödvändiga allianser"* är kanslisvenska för *"suga näringslivsballe"* (se även: *"jobbakt"*))

Med lönearbete som allena-rådande verktyg för fördelning av tillgångar är det säklart en

bekväm åtgärd att helt enkelt bara strö lite floskler om "full sysselsättning" över ett vitt ark, stencilera fast en röd ros i övre hörnet och skicka ut med direktiv till lokalgrupperna om att sätta igång kampanjandet.

Men ibland tyckt det höras ett visst knorrande även från en och annan gråsosse. *"Vad hände egentligen med det där arbete är ett medel inte ett mål som jag läste i någon av mina tjugosex Branting-biografier som står överst på hyllan?"*

Rosa preciserar bokens frågor i en morgontidningsintervju: *"Varför arbetar jag, varför arbetar jag på det här sättet, varför accepterar jag det?"*. Någon gång blir förhoppningsvis de frågorna en del i ett politiskt alternativs plattform. Det finns liksom redan en gedigen ondskefull sammanslutning mörkermän med parollerna *"inga gratisluncher"* och *"liggsår är också ett val"*.

Vi behöver inte fler.

Erik Haking

NOLL TOLERANS

Noll tolerans ... kampen mot graffiti
Jacob Kimvall
Verbal (2012)

Förra hösten upprättade den finska gatukonstnären Hende Nieminen ett minnesmärke med inskriptionen *"Stop töbrylle 1998-2008 Rest in pieces"* i Helsingfors. Det är ett minnesmärke över den nolltolerans mot graffiti som under tio års tid rådde i Helsingfors. På samma drastiska sätt beskrivs nolltoleransen i Jacob Kimvalls debattbok *"Noll tolerans – kampen mot graffiti"*, som något som plötsligt drabbar en stad. Något som smyger sig in på tidningssidor, i lagar och förordningar, trillar över politikernasläppar eller ställer in konstutställningar. Denna farsot, åtminstone ordet, kommer ursprungligen från New York, samma stad som en gång frambringade graffiti.

Jacob Kimvall är doktorand i konstvetenskap vid Stockholms universitet men har också en egen bakgrund inom graffiti-kulturen. "Noll tolerans" är en analys av nolltoleransen, den aggressiva politik som förts mot graffiti i Stockholm, mellan 1995 och 2011. Omslaget pryds av en svartvit gallerliknande grafik som signalerar samma restriktiva politik boken beskriver.

Benämningen nolltolerans kommer ifrån de två amerikanska forskarna George L. Kellings och James Q. Wilsons teori *"Broken Windows"*. Det är en tes grundad i en konservativ ideologi. Tesen gick ut på att om ett krossat fönster får stå olagat kommer folk klottra där, slå sönder flera saker där, skita i att bete sig där kanske rent av dräpa någon där. Denna teori plockades upp av New Yorks borgmästare Rudy Guiliani som integrerade den i polisens brottbekämpning och fick då benämningen zero tolerance. Men Kimvall ser en viktig skillnad mellan den amerikanska versionen och den svenska: *"I New York var zero tolerance en kriminologisk hypotes som togs upp i politiken och därefter förvandlades till en polisiär metod. I Stockholm tog man in en polisiär metod och omvandlade den till politisk ideologi"*

Det är denna försvenskade nolltoleransideologi Kimvall mycket noggrant analyserar. En ideologi som gjort det möjligt för en svensk kulturminister att utbrista; *"Graffiti är i sin natur illegalt. Det här är inte konst"*. Ett uttalande Lena Adelson Liljeröth fällde angående konstnären Nugs videoverk *"Territorial pissings"*. Att en svensk kulturminister uttalar sig på detta sätt visar på nödvändigheten av en noggrann förklaring och genomgång av nolltoleransen och det är precis det Kimvall ger oss.

Kimvalls resonemang är intressant att följa. Han är relativt fri både från institutionernas fyrkantighet och graffiti-kulturens romantiska föreställningar. Dessa båda föreställningar möttes på Röda stens konsthall i Göteborg tidigare i vår på graffitiutställningen *"Mynningsladdare"*. Etablerade graffiti-konstnärer som Akai, Aman och Nug fick där inom konsthallens lokaler och institutionens ramar skapa sina verk. Nug valde att i vanlig ordning bomba ett rum med sin aggressiva graffiti. Ett ordnat kaos som verkar ha blivit inläst på museet. När jag är där och ser Nugs verk kommer två män in från gatan och fäster sina stickers med tags på i samma rum. En handling som kan sägas ta tillbaka Nugs verk till dess naturliga miljö – gatan. En del av utställningen var förlagd till riktiga husväggar utomhus. När jag passerar en av dessa ett par veckor efter utställningens öppnande är delar av verkat överstryket med vita streck. Ett tecken på att saneringen inte är långt borta.

Två revirmarkeringar. En som vill befria och en som vill kontrollera. För att förstå dessa båda krafter och det som sker där emellan är Kimvalls bok ett utmärkt redskap.

Martin Wikberg Grissler

Brand

Anarkistisk tidning sedan 1898

Redaktör: Samira Ariadad

Redaktion: Kajsa Ekis Ekman, Samira Ariadad, Elliot Baron, Mathias Wåg, Anja-Lisa Rudka, Linn Ahlgren, Sofia Carlevi och Emma Tryti.

Medarbetare: Klara Meijer, Alva Snis Sigtryggs-son, Britta Calamnius, Patrik Gronostaj, Marcel Mangold, Daniel Gahnertz, Mattias Nilsson, Elliot Baron, Lisa (Nätverket Linje19), Kajsa Philipsson, Alex och Hampus (Trafikjam), Joseph Zacune (Transnational Institute), Linn Spross, George Caffentzis, Gunnar Westling, Jonas Biström, Erik Persson, Emil Myrsell, Josef Yusuf, Emilia Felix, Kolya Abramsky, Lars Rosenström, Jesper Lundby, Erik Haking, Martin Wikberg Grissler, Tone Schunnesson, Rätt att bo, Virvelvinden och Lundabor mot nedskärningar.

Illustrationer: Albin Törnberg, Anna Ehrlemark, Charlotte Stenson, Casper Johansson, Emma Tryti, Felicia von Zweigbergk, Jessica Hallbäck, Linn Ahlgren, Marcus Johansson, Mathias Wåg, RESTLESSMINDS (Emmy Al Ghusseini, Fabian Olovson), Robin Blom, Sara Hansson, Stina Löfgren, The Treasure Factory (Patriez van der Wens).

Stort tack till alla som hjälpt till med korrektur.

Grafisk form: Matilda Ruta, Ayman Osman, Mathias Wåg

Bildredaktion: Anja-Lisa Rudka, Emma Tryti, Linn Ahlgren

Repro: Ayman Osman

Omslag: Anna Ehrlemark.

Webb: www.tidningenbrand.se
E-post: info@tidningenbrand.se
Tryck: Trydells, Laholm 2013.
Ansvarig utgivare: Mathias Wåg

**Prenumeration:
200 kr för 4 nummer.**

Box 150 15, 104 65 Stockholm
Plusgiro 478 24 80-0,
Kulturföreningen Brand
ISSN: 0284-9526

tone schunnesson är rasande

jag är rasande och ingenting i min ilska är uppbyggligt eller sympatiskt och hur ni än söker kommer ni inte finna ilskans ursprung för det finns inget ursprung, ingen grund att stå på, jag är ingen god människa, ingen bra feminist, vägrar vara en duktig marxist aldrig mer en älskad kvinna jag är småsint och vansinnig och ute efter blod och titta på mig nu för detta är min krigsförklaring **DETTA ÄR DEN POSTKOLONIALA VÅREN 2013** och mitt tålmod börjar ta slut, det rinner av mig i duschen till skillnad från huden som sitter kvar, min vithet i badet, mot kaklet

HUR MÅNGA FÖRMIDDAGAR TILL med dålig sömn för att jag inte vågar kaka tabletter med missbruksgener lika starka som det blondgråa håret i tovor över kudden jag accepterar inte fler nätter med dålig arbetsro för att jag har köpt smsbiljetter och cashewnötter för flera tusen med telefonen för att mitt kort studsar på ICA igen om kortet studsar en jävla gång till... och spärrvakterna de fula grisarna står i vägen, här kommer ingen förbi och än värre,

POLISERNA STÅR PÅ PERRONGERNA men för dem är jag lika transparent som ett spöke, jag är den osynliga anden som går genom världen, min ilska pulserar i benen, min stumhet i munnen: huvudet är en svamp som suger upp allt inuti mig själv, det blir så jävla tungt, det finns en massa beteende som jag har som jag skäms över, åtta månader tidigare får jag två VIP-biljetter, jag går och ser jay z och kanye west och jag står helt död och jag glör på spelningen och jag spelar skivor på efterfesten, 600 spänn svart i handen och jag vet inte hur jag ska kunna köpa loss ett förstahandskontrakt för de drogerna, de drinkarna förstår inte hur det är tänkt att leva såhär

DETTA ÄR DEN POSTKOLONIALA VÅREN 2013 och har jag en bad drug habit och har jag en bad drinking habit och måste det skrivas på engelska men visst var väl fascisterna enklare att få syn på förut, nu går de bredvid oss på universitetet, ställer sina cyklar i cykelställ som om de vore en av oss två näsor keta några drinkar

DETTA ÄR STOCKHOLM, våren 2013 jag dricker bärs med en polare, bärsen kostar 60 spänn för 33 cl, hennes kropp krymper över glaset, alla nätter på jour utan lön, ensamma unga kroppar som lyfter ensamma gamla kroppar, hornstull är verkligen vackert såhär års, och sommarstockholm har väl en massa snubbar sjungit om eller rappat om, jag har ingenting att säga om det förutom vi överlever inte länge till jag överlever inte länge till och detta är min krigsförklaring alla fula äckel

alla rika fula äckel jag är på fest och jag ser mina vänner och jag tänker vilka rika äckel sedan ringer jag en man jag har älskat säger jag älskar dig fast det är en lögn odenplan alla rika på odenplan han är så jävla ful jag med jag vill säga att ni är vidriga fittor alla ni med era rika föräldrar, era fuck you flip flops er avslappnade jävla inställning till verkligheten men jag har bestämt mig för att aldrig säga FITTA därför vill jag säga att ni är så jävla cp alla ni med era bostadsrätter och fonder och böckerna ni läste innan någon sa åt er att göra det men jag har bestämt mig för att aldrig säga CP

jag vaknar, vänder mig i sängen, varför är det jag som aldrig är rädd för gränspolis, varför är det jag som smälter ihop med lakan, örngott eller hår, vilket är vilket nu igen, och Sara Ahmed skriver: "Solidarity does not assume that our struggles are the same struggles, or that our pain is the same pain, or that our hope is for the same future. Solidarity involves commitment, and work, as well as the recognition that even if we do not have the same feelings, or the same lives, or the same bodies, we do live on common ground." Sara, Sara, åh Sara, om mitt huvud inte var en svamp, om också mina tankar var klara / krispiga / om de inte var förstörda av utomhus / klasshat / inkasso

DETTA ÄR DEN POSTKOLONIALA VÅREN 2013 och era dagar är räknade och om vi har sovit lätt med vapen under kudden, när som helst beredda på att bli mördade, om vi oroligt vakat i mörkret är den tiden nu förbi, det är våran tur nu och vänd er inte om om ni inte vill se våra vredgade ansikten sekunden innan vi hugger er vänd er inte om om ni inte vill se våra enorma käkar, våra munnars lejonvrål in i era förtvivlade liv, era föreläsningssalar, jag är väl inte isolerad i världen va jag är väl inte det va vi knullar på det är väl fler som jag va, fler som minns en störd jävel som påstod att alla män inte är sinnessjuka mördare, fler än jag som vrålar, fler än jag som frustar ut, som undrar var fascis-men först slog rot och i vad, jag cyklar hem på min fantascykel, fastnar aldrig i spårren längre, inte längre mitt problem, datorn på avbetalning, mamma ringer igen jag står i duschen väntar på att bli vatten med vattnet, väntar på allt jag fortfarande måste förstå,

DETTA ÄR DEN POSTKOLONIALA VÅREN 2013 jag är småsint och vansinnig, under jorden lyssnar jag vaksamt efter mina allierades vibrerande stämband, för visst är det dova ljud långt ner i våra kroppar, visst är där väl dova ljud som stadigt växer till oljud, våran stumhet i världen skulle kunna bli en stadigt ton, den kan väl det va titta på oss nu, den postkoloniala våren 2013 slår snart ut, vi är ute efter blod, ryter under jorden hör ni våra vrål, hör ni dem

Bild: Sara Hansson

Visste du att kinesiskan har samma ord för:

få sparken p.g.a. nedskärningar, sen bli nekad a-kassa, få komma tillbaka till sitt gamla jobb i en arbetsmarknadsåtgärd och utföra sina gamla arbetsuppgifter för 4000 i månaden, bli vräkt, börja dricka lite för mycket, bli dumpad, bli hemlös, bli knivad över några gram och sen ligga och blöda ihjäl i en trapp p.g.a. ambulansverksamheten ligger ute på entreprenad och fungerar "mindre bra" i just ditt område tyvärr

och:

B

POSTTIDNING

Brand, Box 15015

104 65 Stockholm

